

DEELRAPPORT

HISTORISCH-SOCIAALWETENSCHAPPELIJKE WERKGROEP

EXPERTENPANEL INTERLANDELIJKE ADOPTIE

Dr. Nola Cammu (UGent)

Dra. Chiara Candaele (UAntwerpen en Algemeen Rijksarchief)

Drs. Atamhi Cawayu (UGent)

Jan Van De Velde (Ere-adviseur-generaal Buitenlandse Zaken)

Promotor: Prof. dr. Katrien De Graeve

Inhoudstafel

1. Inleiding.....	3
2. Historisch overzicht van transnationale adoptiepraktijken in België en Vlaanderen	4
2.1. Historiografie.....	4
2.2. Wetgevende en beleidsmatige ontwikkelingen (1940-2005)	6
2.3. Cijfermatige en geografische evolutie (jaren 1960 – heden)	9
2.4. Conclusie	13
3. Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar (wan)praktijken bij transnationale adoptie	14
3.1. Inleiding.....	14
3.2. Literatuur over (wan)praktijken bij transnationale adoptie in herkomstlanden.....	15
3.2.1 <i>Bevindingen uit de sociaalwetenschappelijke literatuur omtrent eerste moeders, families en gemeenschappen.....</i>	<i>16</i>
3.2.2 <i>Bevindingen van de sociaalwetenschappelijke literatuur over wanpraktijken van adoptiesystemen</i>	<i>18</i>
3.3. Klachten n.a.v. wanpraktijken bij transnationale adoptie.....	21
3.3.1 <i>De klachtendatabank.....</i>	<i>21</i>
I. Niet-publieke klachten	21
II. Semi-publieke klachten	22
III. Publieke klachten	23
3.3.2 <i>Meldingen van wanpraktijken</i>	<i>24</i>
I. Algemeen	24
II. In België en Vlaanderen – overzicht per land	25
3.3.3. <i>Gepercipieerde oorzaken van wanpraktijken</i>	<i>29</i>
I. Algemeen	29
II. Thematisch overzicht.....	31
a. <i>Landen van aankomst</i>	<i>31</i>
b. <i>Landen van herkomst.....</i>	<i>36</i>
3.3.4. <i>Conclusie.....</i>	<i>41</i>
4. Aanbevelingen	43
4.1. Adopties uit het verleden.....	43
4.2. Toekomstig beleid	44
4.3. Bijkomend onderzoek	47
5. Literatuurlijst	50
6. Bijlagen.....	61
6.1. Klachtentabellen.....	61
6.2. Parameter-tabellen	63

1. Inleiding

Dit deelrapport is onderdeel van een grootschalig multidisciplinair onderzoek naar wanpraktijken¹ bij transnationale adoptie.² Dit rapport heeft tot doel om (wan)praktijken rond transnationale adopties in Vlaanderen historisch en sociaalwetenschappelijk³ te kaderen. Daarnaast integreert het rapport de resultaten van de analyse van een door de werkgroep aangelegde klachtendatabank over Vlaamse adoptiepraktijken uit het recente verleden. Ten slotte formuleren we enkele aanbevelingen voor toekomstig beleid en beleidsonderzoek, alsook over de omgang met wanpraktijkenuit het verleden.

In het eerste deel schetsen we een overzicht van de historische context waarin (wan)praktijken rond transnationale adoptie zich in het verleden hebben voltrokken. Dit overzicht start met de bespreking van de bestaande nationale en internationale historiografie over transnationale adoptie. Zowel kernbevindingen als verschuivingen in de onderzoeksagenda komen daarbij aan bod. Vervolgens duidt het rapport enkele belangrijke wettelijke en beleidsgerichte ontwikkelingen die de transnationale adoptiepraktijk in ons land sinds het begin van de twintigste eeuw hebben vormgegeven. Ten slotte brengt het historisch overzicht ook nog enkele cijfermatige en geografische evoluties voor België en Vlaanderen in kaart. Wegens de late communautarisering van adoptie (1989), worden zowel Belgische als Vlaamse gegevens onder de loep genomen.

Na deze historische contextualisering komt, in het tweede deel van dit rapport, transnationale adoptie vanuit een sociaalwetenschappelijke benadering aan bod. Een eerste sectie gaat in op de bestaande literatuur over (wan)praktijken in de herkomstlanden,⁴ waarbij de perspectieven van eerste moeders en families⁵, en irreguliere adoptiepraktijken, centraal staan. Een tweede sectie van het sociaalwetenschappelijke luik bouwt verder op de besproken inzichten m.b.t wanpraktijken bij transnationale adoptie, en richt de focus op irreguliere adoptiepraktijken in Vlaanderen aan de hand van een klachtenanalyse van de databank die door onze werkgroep werd aangelegd. Het betreft een verzameling klachten uit de periode na 1989, toen transnationale adoptie in de praktijk een Vlaamse bevoegdheid werd. Na een kort overzicht van de wanpraktijken die inzake transnationale adoptie in bepaalde herkomstlanden werden gesignaleerd, focust het rapport op de perceptie van oorzaken die

¹ Wanpraktijken worden eveneens in dit deelrapport ruim opgevat. Ze omvatten o.a. gebrekkige archivering door adoptiediensten in landen van herkomst, fouten in adoptiedossiers, procedurele en juridische fouten, 'verduistering van staat', en kinderdiefstal. I.v.m. de invulling van het begrip "wanpraktijken", zie ook: Villanueva J. & Jaspers Y., April 2021. "Wanpraktijken bij transnationale adoptie: Rapport vragenlijst geadopteerden. Vrije Universiteit Brussel (niet-gepubliceerd).

² Ondanks het gebruik van de term "interlandelijke adoptie" door het expertenpanel, gebruiken wij in dit deelrapport de term "transnationale adoptie" als synoniem voor "interlandelijke adoptie". Verschillende auteurs uit de sociale wetenschappen (e.g. Wekker et al 2007) hebben genoteerd dat de term "interlandelijke adoptie" (inter-country adoption) op foutieve wijze een gelijke uitwisseling tussen landen van aankomst en landen van herkomst impliceert (zie ook *infra: Historisch onderzoek*).

³ Met inbegrip van sociologische en communicatie-/mediawetenschappelijke invalshoek.

⁴ In dit deelrapport maken de auteurs gebruik van de termen *herkomstland* en *aankomstland*. Met deze termen wordt het migratie-aspect van transnationale adoptie benadrukt. Bovendien merken de auteurs op dat de term *ontvangende landen* wordt bekritiseerd omwille van de passieve connotatie van deze term (zie Wyver, 2017, p. 11). Critici geven aan dat transnationale adoptie een vraag-gedreven karakter heeft waarbij centrale autoriteiten en adoptiediensten actief op zoek gaan naar adopteerbare kinderen.

⁵ In dit deelrapport wordt de term 'eerste ouders' gebruikt. Voor een uitgebreide toelichting van deze term, zie *Ethisch deelrapport*. De term "eerste ouders" (first parents) wordt binnen dit rapport gebruikt om zowel te verwijzen naar de in het juridische deelrapport omschreven "oorspronkelijke ouders" (afstammingsband werd (ooit) gevestigd) als naar de "biologische ouders" (afstammingsband werd nooit gevestigd) (zie *Juridisch deelrapport*). Ook wordt het gebruikt als synoniem voor de 'juridische ouders' (niet: pleegouders) in het kader van pleegouderschap.

aan deze wanpraktijken gelinkt worden. Hierbij worden zowel Vlaanderen/ België als de betrokken landen van herkomst nader bekeken.

Ter afsluiting formuleert het rapport, op basis van de bevindingen van de klachtenanalyse en van de historisch-sociaalwetenschappelijke contextualisering van deze klachten, een reeks aanbevelingen.

2. Historisch overzicht van transnationale adoptiepraktijken in België en Vlaanderen

2.1. Historiografie

De geschiedenis van transnationale adoptie werd lange tijd stiefmoederlijk behandeld, zo blijkt uit talloze publicaties die in andere sociaalwetenschappelijke disciplines aan het thema zijn gewijd.⁶ Voor historici vormt transnationale adoptie nochtans een bijzonder dankbaar onderzoeksonderwerp, aangezien de geschiedenis van transnationale adoptie illustreert hoe allerlei universeel gewaande ideeën over kindertijd en ouderschap, maar ook verwantschap en burgerschap, doorheen de tijd steeds andere invullingen krijgen. Sinds twee decennia verschijnen er historische studies binnen het bredere onderzoeksveld rond transnationale verplaatsingen van kinderen (Zahra, 2011). De focus ligt hierbij op het blootleggen van de machtsrelaties die kindermigraties in het verleden hebben gekenmerkt. Diverse studies constateren dat ‘het belang van het kind’ zich in de loop van de twintigste eeuw als leidend paradigma van de betrokken bemiddelaars ontwikkelde. De historische actoren, ook zij die uit hoofdzakelijk filantropische motieven handelden, hebben dit belang echter – naargelang hun eigen agenda’s en idealen – meer dan eens naar hun hand gezet (Solinger, 2001; Berebitsky, 2000; Balcom, 2011; Melosh, 2002).

De ontwikkeling van dit politiek-historisch onderzoeksperspectief op transnationale adoptie werd aangewakkerd door antropologisch onderzoek van de historische dominantie van de conceptualisering van verwantschap in het Globale Noorden (Howell, 2006; Yngvesson, 2007). Daarnaast kwam er een belangrijke impuls vanuit het werk van geadopteerde personen die hun eigen ervaringen getheoretiseerd hebben. Zij hebben er bovendien voor gepleit om de stemmen van geadopteerden en eerste ouders een prominente plek in het onderzoek toe te kennen (Oparah et al., 2006; Hübinette, 2006; Park Nelson, 2016).

In navolging hiervan hebben historici die de link tussen transnationale adoptie en enkele gewelddadige conflicten uit de twintigste eeuw onderzochten, beklemtoond dat transnationale adopties ook geopolitieke en demografische objectieven hebben gediend. Historici wijzen hierbij in het bijzonder op de anticommunistische sentimenten die mee aan de basis lagen van de transnationale adoptiepraktijk in West-Europa en Noord-Amerika (Oh, 2005; Klein, 2003; Borcila, 2015). Enkele notoire en uitvoerig bestudeerde voorbeelden hiervan zijn ‘Operation Babylift’ uit 1975, waarbij ca. 2.400 kinderen van Vietnamese vrouwen en soldaten uit de Verenigde Staten via een luchtbrug naar Noord-Amerika en West-Europa werden geëvacueerd (Varzally, 2017; Forkert, 2012; Strong-Boag & Bagga, 2009), de verplaatsing en adoptie van kinderen na de Griekse Burgeroorlog (Van Steen, 2019), en de gedwongen transnationale adoptie van kinderen die tijdens de geallieerde

⁶ De in dit deel vermelde studies werden verzameld in het kader van het lopende BOF DOCPRO-project “Ontheemde Kindertijd. Praktijken van Transnationale Verplaatsingen van Kinderen (België, 1945-2000)” (Onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis, Universiteit Antwerpen).

bezetting van Duitsland (1945-1949) door een Franse of (Afro-)Amerikaanse vader waren verwekt (Fehrenbach, 2007; Denéchère, 2010; Peña, 2017).

De voorbije jaren verschenen enkele gevalstudies over kinderverplaatsingen en adopties uit de eerste helft van de twintigste eeuw, die de wijdverspreide opvatting dat transnationale adoptie een typisch naoorlogs fenomeen was of een opvolgpraktijk van binnenlandse adopties, op losse schroeven zetten (Macedo, 2020). Vooral adopties in de nasleep van de Armeense genocide (Watenpaugh, 2014) en de migratie van Europese adoptiekinderen naar de Verenigde Staten na de Eerste Wereldoorlog zijn goed gedocumenteerd (Baughan, 2017). In het kielzog hiervan ijveren bepaalde historici ervoor om transnationale adoptie vanuit een (post)koloniaal perspectief te bestuderen en actief op zoek te gaan naar continuïteit en verschil inzake (negentiende-eeuwse) koloniale verplaatsingspraktijken van kinderen (Denéchère, 2020; Derksen, 2014; Firpo, 2017; Wesseling, 2018; Mak et al., 2020).

Andere recent verschenen studies situeren transnationale adoptie in de bredere ontwikkelingen op het gebied van internationale betrekkingen en immigratiebeleid, en roepen op om ook de rol en invloed van diplomatieke actoren en supranationale instellingen te onderzoeken (Winslow, 2017; Fehrenbach, 2016; Denéchère, 2009b; Marschall, 2013). In dit kader hanteren ook historici bij voorkeur de term 'transnationale adoptie'. Dit laat toe om supranationale actoren bij de analyse te betrekken en te onderzoeken hoe de adoptie-gerelateerde verplaatsingen niet enkel gevolgen hadden voor de geadopteerden en de betrokken families, maar ook voor de deelnemende staten en hun onderlinge relaties (Briggs, 2008; Leinaweaver, 2019). De term benadert bovendien beter de hybride identiteit van transnationaal geadopteerden, die niet statisch maar dynamisch is en zich niet op de ene of de andere natiestaat laat vastpinnen.

De geschiedenis van transnationale adoptie is al bij al een relatief nieuw onderzoeksveld voor historici, en laat zich voorlopig dan ook kenmerken door een overwegend exploratief karakter en een globale consensus over de vastgestelde onderzoeksbevindingen (Winslow, 2015; Candaele, 2017; Denechère, 2009). Historici beklemtonen dat verzegelde dossiers en een laag archiefbewustzijn van de betrokken actoren de mogelijkheden tot onderzoek en de toegang tot primair bronnenmateriaal ernstig beknotten (Carp, 1998; Balcom, 2018; Winslow, 2015). De verkenning van het transnationaal adoptieverleden was bovendien een tot nog toe hoofdzakelijk Angelsaksische aangelegenheid, met een dominante focus op Noord-Amerika. Traag maar gestaag verschenen in de afgelopen tien jaar daarnaast ook een handvol studies die de geschiedenis van transnationale adoptie in enkele Europese aankomstlanden (met name Nederland, Frankrijk, Zwitserland en de Scandinavische landen) in kaart brengen (Hoksbergen, 2011; Denéchère, 2011; Macedo, 2015; Hübinette, 2020; Mignot, 2019; Eriksen, 2020; Schrover, 2020; Scutaru & Denéchère, 2014). Wat de staten van herkomst betreft, werden vooral adopties uit Zuidoost-Azië (Oh, 2015; Dorow, 2005; Kim, 2010; Choy, 2013; Klein, 2003; Park Nelson, 2016) en enkele Latijns-Amerikaanse landen (Briggs, 2012; Dubinsky, 2010; Macedo, 2020) uitvoerig historisch bestudeerd.

In België staat het onderzoek naar de geschiedenis van transnationale adoptie voorlopig nog in de kinderschoenen. Een lopend doctoraatsonderzoek aan de onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis van de Universiteit Antwerpen bracht twee publicaties voort over naoorlogse adopties van Indiase verweesde kinderen en over verplaatsingen van Rwandese en Burundese minderjarigen naar het postkoloniale België (Candaele, 2020a; Candaele, 2020b). Enkele masterscripties bieden een houvast voor de historische reconstructie van het Belgische wetgevende en juridische kader rond

binnenlandse en transnationale adoptie (Pyl, 2010; Nijs, 2002). Daarnaast hebben historici transnationale verplaatsingen van kinderen onderzocht die als de voorhoede van de transnationale adoptiepraktijk kunnen worden beschouwd. Voor België bestaan er gevalstudies over de opvang van meer dan 20.000 'Hongaartjes' die tussen 1923 en 1927 (tijdelijk en permanent) bij een pleeggezin werden ondergebracht (Hajtó, 2016) en de naar schatting 5.000 Spaanse en Baskische kinderen die tijdens de Spaanse burgeroorlog naar ons land werden geëvacueerd (Eloy & Caestecker, 2007).

Een onmiskenbare stapsteen om het transnationaal adoptieverleden van ons land grondiger te verkennen was de studie naar de 'repatriëring' van minderjarige metissen uit Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi aan de vooravond van hun onafhankelijkheid, die in 2010 met financiële steun van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij CEGESOMA werd aangevat. Tussen 1958 en 1962 werden enkele honderden kinderen door bemiddeling van liefdadigheidsinstellingen naar België verplaatst, waar zij opgenomen werden door pleegfamilies of in instellingen terecht kwamen. De monografieën van Heynssens (2017) en Budagwa (2015), evenals de bundel van Ghequière en Kanobana waarin getuigenissen van inmiddels volwassen metissen een centrale plek innemen (Ghequière & Kanobana, 2010), leggen de missionaire en religieuze wortels van de transnationale adoptiepraktijk in ons land bloot. Ze openen complexe debatten over multiracialiteit, transraciale en transnationale adoptie en identiteit in het postkoloniale België. Naar aanleiding van de federale resolutie die op 29 maart 2018 werd aangenomen, voert het Algemeen Rijksarchief een grondig historisch onderzoek naar verplaatsingen van metissen tussen 1885 en 1962. De eerste fase heeft tot doel gerelateerde archiefbestanden te lokaliseren en te inventariseren, terwijl de tweede fase een uitgebreid onderzoek zal opzetten naar de rol en verantwoordelijkheid van de burgerlijke en kerkelijke overheden.

2.2. Wetgevende en beleidsmatige ontwikkelingen (1940-2005)

Ondanks de aanzienlijke populariteit van de intercontinentale hulpprogramma's voor noodlijdende kinderen aan het begin van de twintigste eeuw, had de Belgische bevolking weinig juridische middelen ter beschikking om een buitenlands kind permanent in het gezin op te nemen. Het Burgerlijk Wetboek liet enkel adoptie tussen wederzijds instemmende meerderjarigen toe, waardoor adoptie in de praktijk vooral werd ingezet om erfrechtelijke kwesties te regelen. Vanaf 1940 werd het in België wettelijk mogelijk om minderjarigen te adopteren.⁷ In navolging van soortgelijke initiatieven in de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk, verdedigde politicus Henry Carton de Wiart (PSC) in 1938 een wetsvoorstel dat adoptie van een hoofdzakelijk erfrechtelijk instituut naar een meer caritatieve praktijk moest transformeren.⁸ De demografische verliezen tijdens de Eerste Wereldoorlog, waardoor het aantal verweesde kinderen aanzienlijk was toegenomen, werden expliciet als motivering voor de wetswijziging vermeld.⁹ Tijdens de parlementaire debatten over het voorstel werd bepaald dat een adoptie de geadopteerde op aantoonbare wijze tot voordeel moest strekken en dat enkel een competente juridische autoriteit de adoptie definitief kon bekrachtigen. Bovendien bleef de adoptie te allen tijde herroepbaar, ook door de eerste ouders. De wetgever voorzag tegelijkertijd in een artikel

⁷ In Congo-Vrijstaat was het reeds vanaf 1895 toegestaan om minderjarige kinderen onder staatsvoogdij te adopteren: M. Ancel, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs: Sirey, 1958, 99.

⁸ Kamer, parl. st., wetsontwerp aanneming van een kind. verslag namens de commissie voor justitie uitgebracht door de h. Carton de Wiart, nr. 178, 1937-1938, 7 april 1938.

⁹ *Ibidem*, 3.

dat ook de adoptie van buitenlandse kinderen toeliet en verwees hierbij expliciet naar het aannemen van “oorlogswezen uit vreemde landen”.¹⁰ In een opvallende passage toont de wetgever zich reeds alert voor de valkuilen van commodificatie van de adoptiepraktijk, waarbij Henri Rolin (BSP) de aanwezige politici waarschuwde voor het ontstaan van “een ware kinderhandel, met een niet te bekennen doel”.¹¹

In de praktijk bleef adoptie een weinig toegankelijk instrument, gezien de wet vereiste dat de adoptant ouder was dan 40 jaar en bovendien kinderloos was. Hierdoor kon adoptie onvoldoende het caritatieve doel dienen dat de wetgever in 1940 voor ogen had en werd het hoofdzakelijk aangewend om erfrechtelijke kwesties te regelen en kinderen die niet in een erkend huwelijk waren geboren te wettigen. Op initiatief van Marguerite De Riemaecker-Legot (CVP) en Pierre Harmel (PSC) werd in 1962 een ambitieus wetsvoorstel ingediend om het Belgische adoptiesysteem te moderniseren en de ‘belangen van het kind’, hier voor het eerst expliciet in een wetgevende tekst geformuleerd, zo goed mogelijk te dienen.¹² Naar analogie met de Franse wetgever pleitten zij voor de oprichting van een nieuw juridisch instrument, de zogenaamde ‘wettiging door adoptie’ (wat bij een wetswijziging in 1987 hernoemd werd als ‘volle adoptie’¹³). Dit zou meer bescherming en rechtszekerheid bieden aan zowel het kind als het adoptiegezin; de adoptie kon enkel door echtparen worden aangevraagd. Deze nieuwe vorm van adoptie maakte het niet enkel mogelijk om erfelijke banden met een adoptiekind aan te gaan, maar ook de afstammingsbanden die het kind met zijn oorspronkelijke familie had, te ontbinden. De uitspraak hiervan was bovendien onherroepelijk. Hernieuwd contact tussen de eerste ouders en het kind werd als nefast voor het welslagen van de adoptie beschouwd. In dit discours merk je duidelijk de invloed van nieuwe, naoorlogse pedagogische theorieën die het heteroseksuele kerngezin (met een permanent aanwezige moeder) als de meest geschikte omgeving voor het opgroeiende kind propageren en niet-permanente opvoedingscontexten, zoals pleegzorg en institutionele kindzorg, diskwalificeren en zelfs als schadelijk voor het welzijn van het kind neerzetten.¹⁴

Daarnaast had de wetgever zich ook laten inspireren door de internationale aandacht voor het transnationaal adoptievraagstuk. Tijdens de jaren 1950 en 1960 hebben supranationale organisaties, zoals de Verenigde Naties en de Raad van Europa, meerdere studiedagen en congressen gewijd aan deze aan populariteit winnende migratiepraktijk waarbij kinderen, veelal uit conflictgebieden, permanent in het Globale Noorden¹⁵ werden geherlokaliseerd.¹⁶ In de nadagen van de Tweede Wereldoorlog, die een mondiale demografische crisis had teweeggebracht, kaderde de facilitering van

¹⁰ Ibidem, 7.

¹¹ Kamer, parl. st., wetsontwerp aanneming van een kind, verslag namens de commissie voor justitie uitgebracht door de h. Carton de Wiart, nr. 95, 1939-1940 BZ, 24 januari 1940, 7.

¹² Kamer, parl. st., wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van titel VIII, eerste boek, van het Burgerlijk wetboek, 436/1, 1961-1962, 30 oktober 1962.

¹³ Waarbij, in tegenstelling tot bij gewone adoptie, de oorspronkelijke afstammingsbanden juridisch verbroken (en vervangen) worden.

¹⁴ Het rapport dat Brits psychiater John Bowlby in 1951 voor de Wereldgezondheidsorganisatie opstelde, waarvan een hoofdstuk integraal aan adoptie wordt gewijd, geldt wellicht als één van de meest invloedrijke teksten die deze theorieën hebben bekrachtigd: J. Bowlby (1951) *Maternal Care and Mental Health*, Genève: WHO.

¹⁵ In dit rapport worden de termen *Globale Noorden* en *Globale Zuiden* gebruikt door de auteurs. Hierbij erkennen de auteurs dat dit geen neutrale termen zijn. Het Globale Noorden verwijst over het algemeen naar ‘ontwikkelde’ landen (*developed countries*) binnen West-Europa, Noord-Amerika en Australië, terwijl het Globale Zuiden verwijst naar ‘ontwikkellende’ landen (*developing countries*) in de continenten Latijns-Amerika, Afrika, Azië en Oost-Europa.

¹⁶ United Nations (1960), *European Seminar on Inter-Country Adoption. Leysin, Switzerland, 22-31 May 1960*, Geneva: United Nations Technical Assistance Office.

adoptie in de restitutiepolitiek van traditionele gezinswaarden, die primordiaal werden geacht voor het herstel van de maatschappij. Op de vergaderingen van de Raad van Europa had de Belgische delegatie zich al voorstander getoond van een zo soepel mogelijk adoptiesysteem en een goede samenwerking tussen de lidstaten om de verplaatsingen van de kinderen in goede banen te leiden.¹⁷ Daarom voorzag het wetsontwerp van Harmel en De Riemaecker-Legot ook in een herziening van de wetten rond het verkrijgen van de nationaliteit, zodat buitenlandse kinderen bij 'een wettiging door adoptie' de Belgische nationaliteit konden verwerven. En aldus werd de wetwijziging van 1969, om een juridische publicatie van destijds te citeren, "de wet die op de instelling der adoptie de stempel der jeugdbescherming zet".¹⁸

Tot en met de late jaren 1980 bestond in België geen wettelijk kader dat toezag op het praktische verloop van het adoptieproces en de erkenning van de bemiddelende diensten. Iedereen die dat wenste kon en mocht een adoptie bemiddelen. Ook de selectie van de adoptiegezinnen was niet gebonden aan een door een hogere instantie opgelegde procedure, met uitzondering van de voorwaarden betreffende leeftijd en burgerlijke stand die in de nationale wet(ten) waren opgenomen. Het was kandidaat-adoptanten toegestaan om beroep te doen op een buitenlandse adoptiedienst, en *vice versa* bemiddelden Belgische adoptiediensten ook adopties voor koppels uit het buitenland. De meeste adoptiebureaus opereerden onder het statuut van vereniging zonder winstoogmerk en genoten in de praktijk een grote vrijheid om de verplaatsingen van de kinderen en de selectie van de adoptiegezinnen volgens de eigen principes en denkbeelden te organiseren. Opvallend genoeg had de wetgever in 1962 zelfs expliciet voor het behoud van de autoriteit van deze organisaties geijverd, vanuit de redenering dat er "vertrouwen [moet] worden geschonken aan de gespecialiseerde instellingen die zich, met sociaal inzicht, bezighouden met het plaatsen van verlaten kinderen in adopterende gezinnen".¹⁹

Het Europees Verdrag inzake de adoptie van kinderen uit 1967 werd uiteindelijk niet door België geratificeerd. Hoewel voorstander van een soepel adoptiesysteem, vreesde de Belgische delegatie, die grotendeels uit vertegenwoordigers van (binnenlandse) adoptiebureaus bestond, dat een Europees verdrag de adoptieprocedure zou verzwaren en belemmeren, wat als nadelig voor zowel kind als adoptiegezin werd beschouwd.²⁰ Daarnaast kreeg ook een wetsvoorstel uit 1971 betreffende de erkenning van de 'adoptiewerken' geen verder gehoor.²¹ De adoptiewereld volgt duidelijk het door sociologen en geschiedkundigen waargenomen patroon waarbij de Belgische overheid inzake zorg en welzijn een historisch gegroeide en verankerde autoriteit aan het (katholieke) middenveld bleef toekennen (Billiet, 1988). Het duurde tot 1989 vooraleer de verplichte erkenning van adoptiediensten en een bijbehorende toezichtprocedure op de werking van adoptiediensten decretaal werd vastgelegd (in Wallonië tot 1991). En het duurde tot de federale ratificatie van het Haagse Verdrag in 2005

¹⁷ Internationaal Gerechtshof Den Haag (1965) *Conférence de la Haye de Droit internationale privé. Actes et documents de la dixième session. Tome II – Adoption*, Den Haag: Imprimerie National, 197-210.

¹⁸ Van De Velden A., "Adoptie en wettiging door adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling", *R.W.*, 34/39, 1971, 1834-1846, 1835.

¹⁹ Kamer, parl. st., Wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van titel VIII, eerste boek, van het Burgerlijk wetboek, 436/1, 1961-1962, 30 oktober 1962, 3.

²⁰ Van De Velden A., "Adoptie en wettiging door adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling", *R.W.*, 34/39, 1971, 1834-1846, 1838.

²¹ Parl. Stukken, Senaat, Voorstel van wet tot het invoeren van plaatsing van kinderen met het oog op wettiging door adoptie en betreffende de erkenning van adoptiewerken, nr. 535, 1970-1971, 17 juni 1971.

vooreerst de geschiktheid van de kandidaat-adoptanten, nadat zij een verplicht voorbereidingsprogramma hadden gevolgd, door de jeugdrechter moest worden bekrachtigd middels een 'beginseltoestemming'.²² Hiermee werd ook de mogelijkheid om te adopteren zonder tussenkomst van een overheidsactor (de zogenaamde 'vrije adoptie') finaal uitgesloten.²³

Ten slotte kwamen er met het instellen van de erkenningsprocedure voor adoptiediensten voor het eerst richtlijnen over de opmaak, de inhoud en het bewaren van adoptiedossiers, inclusief de kind- en gezinsstudies die hierin werden opgenomen.²⁴ Met de inwerkingtreding van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende het inzagerecht en de bemiddeling bij interlandelijke adoptie (22 maart 2013) werden daarnaast maatregelen getroffen met het oog op de systematische en verplichte bewaring van adoptiedossiers uit het heden en het verleden.²⁵ De overheid moedigt thans aan dat iedereen die in het bezit is van een adoptiedossier van een derde, een kopie neerlegt bij de Vlaamse adoptieambtenaar, waardoor geadopteerden hun inzagerecht in de praktijk kunnen aanwenden. De adoptieambtenaar blijft echter afhankelijk van de *goodwill* van de voormalige adoptiediensten en de mate waarin zij de door hen bemiddelde dossiers al dan niet bewaard en gearhiveerd hebben.

2.3. Cijfermatige en geografische evolutie (jaren 1960 – heden)

(1) De cijfers

In de loop van de jaren 1960 ontstonden in België de eerste bureaus die zich specifiek op de adoptie van kinderen uit het buitenland richtten. Deze organisaties maten zich een liefdadig profiel aan en ontwikkelden zich dikwijls uit bestaande caritatieve of humanitaire initiatieven, met wortels in de katholieke of vrijzinnige derdewereldbeweging. Zo startte in Brussel in 1964 een Belgische tak van de Zwitserse ngo 'Terre des Hommes', die vanaf 1966 Vietnamese kinderen en vanaf 1968 kinderen uit Zuid-Korea in Belgische gezinnen plaatste. In 1965 bracht het liefdadigheidswerk 'Familles sans Frontières' een eerste groep Indiase kinderen naar België. De katholieke organisatie 'De Vreugdezaaiers', die eerder een sleutelrol gespeeld had bij de verplaatsingen van metissen uit koloniaal Ruanda-Urundi, bemiddelde vanaf 1970 meer dan 40 jaar lang adopties van Indiase kinderen. In 1969 kwamen via bemiddeling van het adoptiebureau 'Hogar Para Todos' de eerste Zuid-Amerikaanse (specifiek uit Ecuador) adoptiekinderen aan in ons land. Het Waalse bureau 'Enfants du Monde' realiseerde de eerste adopties van Indiase kinderen in 1969, en sinds 1974 ook adopties van Zuid-Koreaanse kinderen.²⁶ De wetwijziging van 1969, die het mogelijk maakte om een buitenlands adoptiekind de Belgische nationaliteit toe te kennen, vormde een aanzienlijke stimulans voor de transnationale adoptiepraktijk. Gezien niet elk herkomstland de adoptiewet op eenzelfde manier als België toepaste (zo kenden slechts een handvol herkomstlanden het rechtsfiguur van de volle adoptie), kwamen de meeste kinderen bij aankomst terecht in een systeem van tijdelijke voogdij

²² Het Vlaams decreet inzake interlandelijke adoptie van 15 juli 1997 voorzag wel in de oprichting van een Vlaamse Centrale Autoriteit, die gemachtigd was een beginseltoestemming te verlenen waarin de kandidaat-adoptant geschikt en voorbereid werd bevonden.

²³ Omzendbrief betreffende de tenuitvoerlegging van de hervorming van de adoptie van 24 augustus 2005.

²⁴ Besluit van de Vlaamse Regering van 31 januari 1990 tot uitvoering van het decreet van 3 mei 1989 houdende erkenning van adoptiediensten.

²⁵ Zie ook volgend activiteitenverslag van VCA: <https://www.kindengezin.be/img/2015activiteitenverslagvca.pdf>

²⁶ Voor een overzicht van de op dat moment actieve diensten en de toenmalige gerechtelijke procedure, zie M. Trémouroux, *Adoption. Rencontre de deux espérances*, Duculot, 1973; "Een kind adopteren", *Test Uw Recht*, 19, 1978, 7-16.

(waarbij de kandidaat-ouders en het kind in het land van herkomst via procuratie door medewerkers van het adoptiebureau werden vertegenwoordigd), om dan later definitief in België te worden geadopteerd.

Ondanks de in die periode toegenomen aandacht voor en populariteit van adoptie, beschikken we voor het tijdsgewricht 1965-1980 niet over exhaustieve en betrouwbare statistieken over het aantal kinderen die in het kader van een transnationale adoptie naar België werden gebracht. De bestaande statistieken van het Nationaal Instituut voor Statistiek kennen helaas geen differentiëring tussen het aantal binnenlandse en transnationale adopties. Verschillende historische bronnen brengen disparate gegevens aan, die ons weliswaar niet toelaten een exhaustief beeld van de adoptiepraktijk te verwerven, maar wel een aantal minimumschattingen op te maken. Als eerste informatiebron zijn er cijfers die het ministerie van Justitie sporadisch heeft gecommuniceerd.²⁷ In april 1971 liet toenmalig minister Vranckx via een persbericht weten dat reeds 591 Aziatische adoptiekinderen in het kader van een transnationale adoptie naar België gemigreerd waren. Uit een gerechtelijk onderzoek uit 1974 vernemen we dat in het Antwerpse arrondissement op dat moment één op de drie gehomologeerde 'hetero-familiale' (d.w.z. adopties van niet-verwante personen) adoptieakten betrekking hadden op een buitenlands kind (Berckmans et al., 1981). Daarnaast zijn er ook cijfers beschikbaar die door enkele voormalige adoptiediensten worden aangeleverd, die in de periode 1965-1980 de adopties van 1860 kinderen bemiddeld hebben.²⁸ Ten slotte communiceerden ook sommige buitenlandse overheidsdiensten het aantal kinderen die voor een adoptie naar België migreerden. Het Zuid-Koreaanse Ministerie van Welzijn laat optekenen dat tussen 1969 en 1995, 3.697 Zuid-Koreaanse kinderen in België geadopteerd werden (waarvan 2.775 tussen 1969 en 1980).²⁹ De grootste groep transnationaal geadopteerde Belgen is echter zo goed als zeker uit India afkomstig. Alleen al via bemiddeling van de adoptiebureaus *Enfants Du Monde*, *Familles Sans Frontières* en *De Vreugdezaaiers* werden tussen 1965 en 2011 4.518 Indiase kinderen in België geadopteerd. Het Hoogerechtshof in Mumbai deelde mee dat tussen 1975 en 1984 binnen hun jurisdictie 575 kinderen ter adoptie naar België waren gezonden, wat België in deze periode wereldwijd tot het vierde grootste aankomstland voor Indiase adoptiekinderen maakte (Jungalwalla 1986).

Vanaf 1981 houdt de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) systematisch statistieken bij van het aantal visa dat zij jaarlijks in het kader van een transnationale adoptieprocedure heeft afgeleverd. Bijgevolg hebben we vanaf dan een duidelijker en accurater beeld van het aantal kinderen dat jaarlijks in België werd geadopteerd.³⁰ Uit deze gegevens leiden we af dat er tussen 1981 en 2004 minstens 14.772

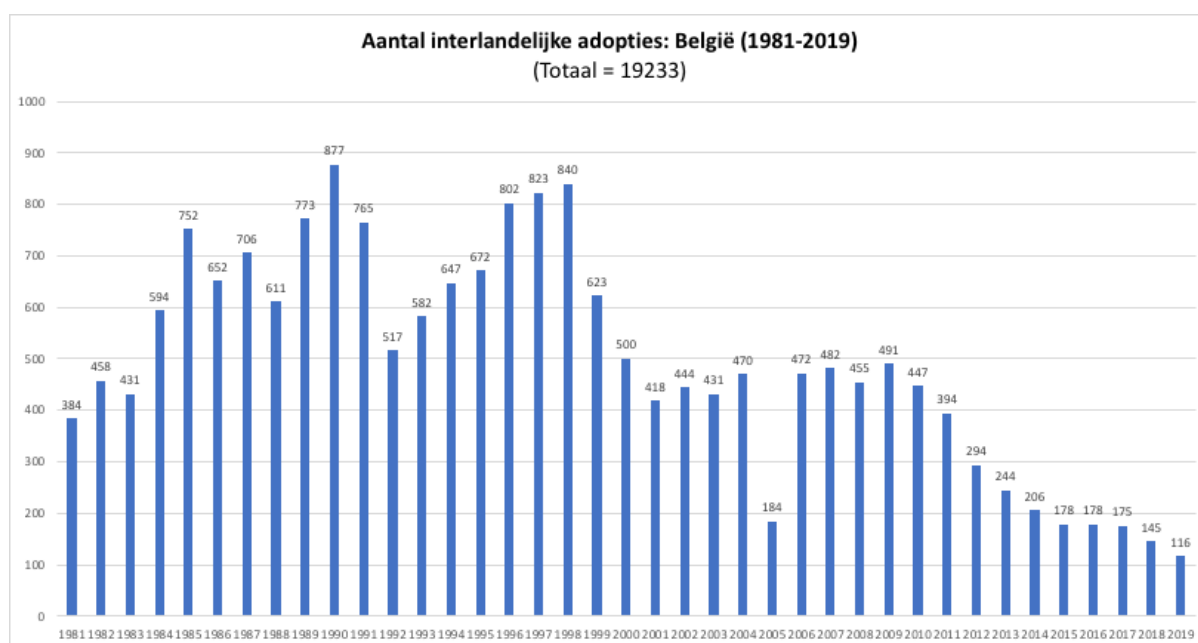
²⁷ Andere data voor deze periode zijn wellicht verloren gegaan in de interne communicatie van het kabinet, dat volgens de Belgische archiefwet als privé-archief beschouwd wordt en niet gebonden is aan wettelijke bewaringsvoorschriften.

²⁸ Dit cijfer bevat gegevens van de diensten *De Vreugdezaaiers*, *Enfants Du Monde*, *Interadoptie* en *Hogar Para Todos*. Deze gegevens werden verzameld in het kader van het BOF-DOCPRO project "Ontheemde Kindertijd. Praktijken van Transnationale Verplaatsingen van Kinderen (1945-2000)" (Onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis, Universiteit Antwerpen).

²⁹ Voor meer gegevens over de aantallen Zuid-Koreaanse adopties wereldwijd, zie http://www.tobiashubINETTE.se/country_korea.pdf.

³⁰ Enkele bemerkingen dienen bij deze cijfers in acht te worden genomen: Ten eerste vond geen registratie plaats van de uitzonderlijke gevallen waarbij een buitenlands kind reeds bij de adoptieprocedure in het land van herkomst de Belgische nationaliteit verwierf. Daarnaast zijn deze statistieken gebaseerd op het aantal verblijfsvisa dat aan kandidaat-adoptiekinderen in het kader van een adoptieprocedure werd uitgereikt. Zij bieden dus geen exacte weergave van het aantal buitenlandse kinderen dat effectief en wettelijk in België werd geadopteerd. Ten slotte bevatten deze statistieken geen gegevens over gewone reisvisa en humanitaire visa die (eerder uitzonderlijk) in het kader van een interlandelijke adoptie werden uitgereikt.

adoptiekinderen naar België migreerden.³¹ Voor de periode tussen september 2005 en 2018 zijn er statistieken beschikbaar van de FOD Justitie, die melding maken van 4.183 transnationale adopties.³² Het hoogste aantal geregistreerde aanvragen wordt genoteerd in 1990, wanneer een grote influx van Roemeense kinderen plaatsvindt. Wanneer de betrouwbare gegevens die voor het tijdsgewricht 1965-1980 beschikbaar zijn worden samengevoegd met de cijfers afkomstig van DVZ en FOD Justitie, kan worden afgeleid dat sinds het midden van de jaren 1960 minstens 23.000 minderjarigen in het kader van een transnationale adoptie naar België zijn gemigreerd. Voor Vlaanderen kunnen vóór de communautarisering van adoptie helaas geen exacte of zelfs geschatte cijfers worden geïsoleerd, gezien het kandidaat-adoptanten vrij stond om bureaus in beide landsdelen te consulteren. Uit cijfers van Kind en Gezin kan worden afgeleid dat tijdens de periode 1992-2019 4.107 adopties door erkende Vlaamse bureaus werden bemiddeld.³³ Met vrij grote zekerheid kunnen we echter stellen dat dit cijfer een onderschatting is van het aantal werkelijke adopties, gezien het enkel de adopties bemiddeld door erkende adoptiediensten omvat – een onbekend aantal adopties zonder tussenkomst van een erkende bemiddelende autoriteit werd niet in deze statistieken opgenomen. De gebrekkige registratie door de betrokken overheidsactoren en de grote variatie aan adoptiepraktijken en feitelijke procedures in het verleden beletten ons dus om een exhaustief en betrouwbaar beeld te verkrijgen van het totale aantal transnationale adopties, zowel op Belgisch als op Vlaams niveau.

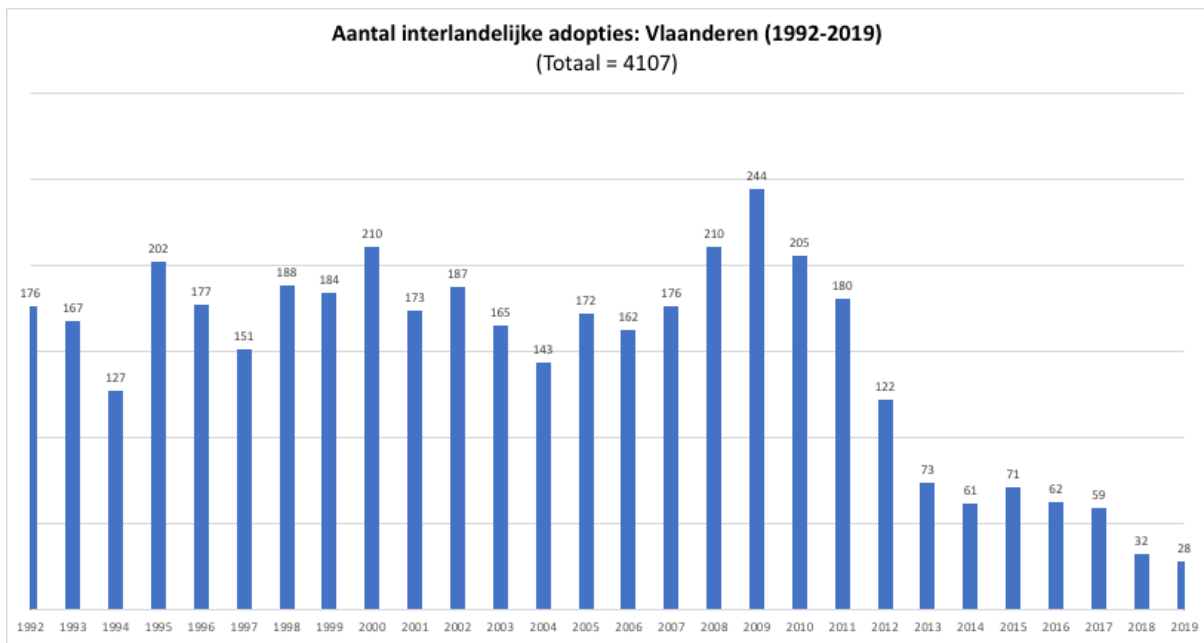

Bron: DVZ, FCA

³¹ De gegevens voor de periode 2000-2004 zijn afkomstig van de deelgemeenschappen en bevatten enkel de adopties die door erkende diensten werden bemiddeld.

³² Cijfers afkomstig van FOD Justitie voor de periode 2005-2018, online raadpleegbaar via https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/kinderen_en_jongeren/adoptie/statistieken/globale_statistieken. De grafiek met het aantal Belgische interlandelijke adopties werd voor de periode september 2005-2019 aangevuld met ongepubliceerde gegevens van de Federale Centrale Autoriteit. Deze betreffen omkaderde adopties en niet-omkaderde dossiers met de volgende situaties: interne adopties ten gunste van een Belg uitgesproken in het land van herkomst van het kind, interlandelijke adopties ten gunste van een Belg met een interlandelijke overbrenging van het kind tussen twee vreemde landen, en adopties van Belgische kinderen door de partner van een ouder verblijvend in het buitenland en adopties van meerderjarigen (veelal stiefouderadopties).

³³ Cijfers afkomstig uit de jaarverslagen van Kind & Gezin, online raadpleegbaar via <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/rapporten/over-kind-en-gezin/jaarverslagen/>.

Bron: VCA

(2) De geografie

In de meer dan vijftig jaar geschiedenis van de transnationale adoptiepraktijk in ons land zijn significante verschuivingen inzake de herkomstlanden van de geadopteerden aan te wijzen. In het midden van de jaren 1960 is de invloed van de Koude Oorlogscontext duidelijk voelbaar en komen de kinderen vooral uit (gedemilitariseerde) conflictgebieden (met name Vietnam en Zuid-Korea). Daarnaast blijkt het ‘openen en sluiten van adoptiekanalen’ vaak samen te zijn gegaan met politieke regimewissels (Chili, Rwanda) en lijkt transnationale adoptie zich ook in het spoor van economische (neoliberale) marktverschuivingen te ontwikkelen (Vietnam, China) (Candaele, 2020b; McKee, 2016). De laatste vijftien jaar is de populariteit van Afrikaanse en Oost-Europese adoptiekinderen wereldwijd erg toegenomen (Selman, 2015). Over het algemeen wijzen de geografische verschuivingen ook op de veranderende denkbeelden die de adoptiepraktijk vormgaven. Waar adopties in de jaren 1960 en 1970 vooral in de nasleep van humanitaire rampen en gewelddadige conflicten werden ondernomen (uitzonderingen hierop vormen in het bijzonder de adopties uit Haïti na de aardbeving van 2010 en de adopties na de val van het Roemeense Ceausescu-regime in 1989), zien we dat adopties zich vanaf de jaren 1980 hoofdzakelijk verplaatsen naar socio-economisch achtergestelde herkomstlanden (Marre & Briggs, 2009). Tussen 1992 en 2019 werden in Vlaanderen minderjarigen uit meer dan 40 landen geadopteerd.³⁴ In Vlaanderen kwamen tussen 1992 en 2019 de meeste geadopteerden uit Ethiopië (936), India (658), China (481), Kazachstan (264) en Haïti (249). De beschikbare cijfers voor heel België wijzen aan dat tussen 1981 en 2019 uit 108 verschillende landen werd geadopteerd, waarbij de nationale top 5 wordt aangevoerd door India (3.290), gevolgd door Colombia (1.826), China (1.711), Ethiopië (1.534) en Thailand (882).³⁵

³⁴ Voor de periode 1992-2019 kwamen 30 kinderen uit landen die in de gegevens die door VCA werden aangeleverd in een categorie ‘andere’ worden gegroepeerd.

³⁵ Gedetailleerde nationale statistieken met aantallen per herkomstland voor de periode 2005-2019 zijn online raadpleegbaar via de website van HCCH (Hague Conference on Private International Law/Conférence de La Haye de droit international privé). De statistieken van HCCH betreffen de omkaderde interlandelijke adopties van minderjarigen met een interlandelijke overbrenging van een minderjarig kind uit zijn land van herkomst naar België: <https://assets.hcch.net/docs/1635db46-44ca-4934-aed5-2f4b4d76e2d3.pdf>

Tabel 1: Top-5 herkomstlanden voor Vlaanderen per decennium

1992-1999	2000-2009	2010-2019
1. India 2. Haïti 3. Vietnam 4. Colombia 5. Filipijnen	1. Ethiopië 2. China 3. Kazachstan 4. India 5. Rusland	1. Ethiopië 2. Kazachstan 3. China 4. Polen 5. Zuid-Afrika

Bron: VCA

Tabel 2: Top-5 herkomstlanden voor België per decennium

1981-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2019
1. India 2. Zuid-Korea 3. Colombia 4. Chili 5. Haïti	1. India 2. Colombia 3. Vietnam 4. Roemenië 5. Thailand	1. China 2. Ethiopië 3. Colombia 4. Rusland 5. Thailand	1. Ethiopië 2. Thailand 3. Zuid-Afrika 4. China 5. Kazachstan

Bron: DVZ, FCA

2.4 Conclusie

De praktijken van transnationale adoptie die sinds de jaren 1960 in België courant werden, ontwikkelden zich in het religieuze of vrijzinnige middenveld en zijn geworteld in oudere caritatieve ‘verplaatsingsinitiatieven’ voor buitenlandse kinderen. Tot 1989 bestond er geen wettelijk kader dat toezag op de erkenning en het functioneren van adoptiediensten. Iedereen die dat wenste kon en mocht adopties bemiddelen en men genoot hierbij een grote vrijheid om de adopties en de eventuele nazorg volgens de eigen principes en denkbeelden te organiseren. Beleidsmakers hebben regulariserende bepalingen meermaals afgehouden uit vrees voor een vertraging of verzwaring van de adoptieprocedure, en ze schonken expliciet hun vertrouwen aan de expertise van de toen functionerende adoptiediensten. De late regularisering van transnationale adoptiepraktijken in ons land is dus deels te wijten aan politieke beleidskeuzes.

Het ontbreken van een wettelijk kader ter regulering en controle van het praktische verloop van transnationale adopties, leidde ook tot een gebrekkige registratie en archivering van adoptiepraktijken. De adoptiediensten waren niet gebonden door wettelijke bepalingen rond opmaak en conservatie van adoptiedossiers, noch van de administratie en correspondentie die in de dagelijkse werking en tijdens het adoptieproces werd opgesteld. Dit bemoeilijkt niet alleen het onderzoeken van adopties uit het verleden en eventuele wanpraktijken die zich hebben voorgedaan, maar beknot ook de mate waarin geadopteerden kennis kunnen nemen van hun verleden, toegang hebben tot informatie over hun eerste families en inzicht kunnen verwerven in de manier waarop hun adoptie tot stand is gekomen.

3. Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar (wan)praktijken bij transnationale adoptie

3.1. Inleiding

De sociale wetenschappen hebben een prominente rol gespeeld in het blootleggen van ongelijke machtsstructuren en in het problematiseren van adoptiepraktijken in het algemeen. Het sociaalwetenschappelijk onderzoek incorporeert aandacht voor de sociale, culturele, politieke, globale en koloniale condities die transnationale adoptie vormgeven, en hoe deze factoren invloed hebben op de betrokkenen en de adoptiepraktijken. Deze zogenaamde ‘kritische adoptiestudies’ namen gestaag toe vanaf de millenniumwisseling. Er werd initieel onderzoek verricht naar de beleving en identiteitsformatie van volwassen geadopteerden (Hübinette, 2007; E. Kim, 2010; Park Nelson, 2016; Wekker, Åsberg, van der Tuin, & Frederiks, 2007; Yngvesson, 2010), ouderschapspraktijken en -narratieven bij adoptieve families (Anagnost, 2000; De Graeve, 2013; Volkman, 2003; Willing & Fronck, 2014), en vervolgens ook naar professionals binnen het adoptielandschap in het Globale Noorden (Buschmann, 2018; Raleigh, 2018; Roux, 2020; van Wichelen, 2019). Recent zijn er binnen de sociale wetenschappen meer studies uitgevoerd die zowel de ervaringen van eerste ouders en adoptieprofessionals, als adoptiegerelateerde praktijken (en heersende discoursen) in herkomstlanden van het Globale Zuiden tot voorwerp hebben. In Vlaanderen werden reeds verschillende antropologische onderzoeken uitgevoerd naar, ondermeer, ouderschapsculturen bij Vlaamse adoptiegezinnen met kinderen geadopteerd uit Ethiopië (De Graeve, 2014, 2016), en narratieven over de impact van cultuur, ‘ras’ en kolonialiteit bij Boliviaans geadopteerden (Cawayu & De Graeve, 2020).³⁶ Het sociaalwetenschappelijke veld van de adoptiestudies is vrij omvangrijk. Binnen dit deelrapport beperken we ons echter tot wanpraktijken bij transnationale adoptie. Daarom wordt slechts een fragment van de kritische adoptiestudies besproken.

Binnen de kritische adoptiestudies wordt soms ook verwezen naar onregelmatigheden die naar boven komen in verhalen van geadopteerden en (kandidaat-)adoptieouders, en in persartikels. Deze deelstudie bouwt verder op die inzichten. We bespreken hierna eerst een literatuuroverzicht van adoptie(wan)praktijken en perspectieven van de eerste ouders in de herkomstlanden. Deze literatuurstudie heeft als doel een beknopt overzicht te bieden van mogelijke onregelmatigheden in transnationale adoptie in de herkomstlanden, en geeft enkele indicaties van wanpraktijken van landen van herkomst waar België een samenwerking mee heeft (gehad). Om de situatie inzake wanpraktijken in Vlaanderen in kaart te brengen, focust het tweede deel op de aanzet en synthese van een **klachtendatabank**. Deze werd aangelegd door de historisch-sociaalwetenschappelijke werkgroep gedurende de maanden januari en februari 2021.

De werkgroep koos ervoor het begrip ‘klacht’ ruim te interpreteren, gezien de potentiële link tussen klacht(en) en wanpraktijk(en). En ook al gaan wanpraktijken niet altijd gepaard met (voorafgaand geuite) klachten, bijvoorbeeld omdat ze lang onderbelicht of verborgen bleven (of dat nog steeds zijn), (geuite) klachten kunnen wel een belangrijk aanknopingspunt vormen.

³⁶ De auteurs beschouwen ‘ras’ als een sociaal-geconstrueerd concept en gebruiken deze term niet als een objectief label.

De focus van de klachtenanalyse ligt bijgevolg op geuite klachten rond transnationale adoptie. Verzamelde klachten hebben een verschillende oorsprong (*van wie is de klacht afkomstig?*), alsook een verschillend doel (*t.a.v. wie of wat wordt de klacht geuit en waarom?*). Teneinde een leesbare representatie van de bevindingen mogelijk te maken, is ervoor geopteerd om de klachten te sorteren naargelang het door de klacht beoogde *doelpubliek*. Op basis hiervan werden drie soorten klachten gespecificeerd: niet-publieke, semi-publieke, en publieke klachten, die onder titel 3.3.1. verder worden toegelicht. De klachtenanalyse vond plaats d.m.v. triangulering van de drie soorten klachten, die in een driehoeksverhouding t.o.v. elkaar werden geplaatst. We kozen voor deze methode omdat triangulering het mogelijk maakt om klachten onderling op inhoud aan elkaar af te toetsen, wat een positief effect heeft op de betrouwbaarheid van de analyse en de bevindingen.

Om een contextualisering van de vergaarde klachten en de klachtenanalyse mogelijk te maken, werd door de werkgroep gekozen om dieper in te gaan op een select aantal landen³⁷ en (pers)discoursen omtrent adoptie, voor wat *gepercipieerde oorzaken*³⁸ van wanpraktijken betreft. De werkgroep is zich ervan bewust dat de omvang van de klachtenverzameling en analyse beperkt zijn in tijd en ruimte. Daarnaast geeft de omschrijving van de (met name publiek geuite) klachten mogelijk een vertekend beeld, omdat niet alle (oudere) klachten die zichtbaar zijn in het publieke discours ook effectief doorgesijpeld zijn naar de klachtendatabank. Ook zijn de geuite klachten (intern en publiek) niet op juistheid gecontroleerd. Dit heeft als gevolg dat sommige klachten, ondanks hun zichtbaarheid, niet in de omschrijving en analyse zijn opgenomen. Het betekent eveneens dat de werkgroep niet garandeert dat klachten gegrond zijn noch gestoeld zijn op juiste gegevens. De klachtenanalyse heeft m.a.w. niet tot doel om een exhaustief (of oordelend) beeld te geven van de intern of extern geuite klachten en gepercipieerde oorzaken van transnationale adoptie in het verleden. Het doel is daarentegen om een eerste aanzet te geven tot het in kaart brengen van (historische en actuele) discoursen over wanpraktijken. Dit onderzoek kan handvatten aanreiken voor mogelijke beleidsaanbevelingen en vervolgonderzoek in dit domein.

3.2. Literatuur over (wan)praktijken bij transnationale adoptie in herkomstlanden³⁹

Verschillende onderzoekers (zie o.a. Howell, 2006; Roby & Matsumura, 2002) hebben de voorbije twintig jaar gewezen op het gebrek aan sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de perspectieven van eerste moeders, eerste families en gemeenschappen, alsook naar de adoptiepraktijken in de landen van herkomst. Het beperkte onderzoek dat gedaan werd naar eerste ouders gebeurde in de context

³⁷ In *eerste instantie* werd er een quickscan uitgevoerd van een beperkt aantal herkomstlanden waar wanpraktijken werdenesignaleerd. Het gaat om landen die voor het Vlaams adoptielandschap van belang waren (of dit nog steeds zijn), zowel naar frequentie (*aantal adopties vanaf het jaar 1992*) als naar modaliteit (*indicaties en rapportage van wanpraktijken*). Deze werden aangevuld met landen waar recent (na 2015) aandacht is gerezen voor (mogelijke) wanpraktijken bij Vlaamse adopties uit het verleden (zie *supra Historisch overzicht*). Verzamelde klachten die op een (hoofdzakelijk) land betrekking hebben, werden per land gegroepeerd. Herkomstlanden werden geselecteerd op basis van hun zichtbaarheid in niet-publieke en semi-publieke klachten (officiële klachten, hoorzittingen), en aangevuld met publieke klachten (geschreven mediabronnen) in een volgende fase. Wanneer de omschrijving van een niet-publieke bron (klacht) overeenkomt met omschrijving in een publieke bron (persinterview, nieuwsartikel), werden niet-publieke klachten niet aangehaald uit privacy redenen, met uitzondering van klachten die publiekelijk bekend werden gemaakt door de melder(s).

³⁸ In *tweede instantie* resulteerde de aangelegde quickscan in een synthese, die in het deelrapport werd opgenomen. Hierbij werd het prevalentie discours dat betrekking heeft op (de meldingen en gepercipieerde oorzaken van) wanpraktijken nader geanalyseerd en gecontextualiseerd (zie *Titel 3.3.2.*).

³⁹ De literatuur die werd geraadpleegd vloeit voort uit een lopend doctoraal onderzoek 'Global families, global inequalities: The Politics of Child Relinquishment, Search and Reunion in Transnational Adoption from Bolivia' (Cawayu, 2017-2021), gefinancierd door het Fonds voor Wetenschappelijke Onderzoek .

van binnenlandse adoptie in het Globale Noorden (zie bijvoorbeeld Bos, Reysoo, & Werdmulier, 2011; Clapton, 2003; March, 2015). Toch komen studies naar eerste ouders intussen ook in het Globale Zuiden gestaag op gang. Zo werd er onderzoek gevoerd naar eerste ouders in o.a. China (Johnson, 2016), Brazilië (Fonseca, 2011), Ethiopië (Brittingham, 2010; Gallego Molinero, 2012), India (Bos, 2007), de Marshalleilanden (Roby & Matsumura, 2002), Nepal (Clemente Martínez, 2021), Vietnam (Leshkovich, 2012; Bos, Reysoo, & Dambach, 2015), Zuid-Afrika (Högbacka, 2016) en Zuid-Korea (H. Kim, 2016; Prébin, 2013). In deze studies werd vooral aandacht besteed aan moeders, maar een beperkt aantal onderzoekers focuste ook op eerste vaders (zie bijvoorbeeld Salvo Agoglia & Herrera, 2020). Aan de Universiteit Gent loopt momenteel een onderzoek naar eerste ouders en adoptieprofessionals in de context van transnationale adoptie uit Bolivia (Cawayu, 2017-2021).

Daarnaast is er steeds meer literatuur voorhanden omtrent (transnationale) adoptiepraktijken in de herkomstlanden. Die literatuur focust o.a. op gangbare informele adopties in Bolivia (Van Vleet, 2009), Brazilië (Fonseca, 2003), Kenia en Tanzania (Talle, 2004), Peru (Leinaweaver, 2008), alsook op kindertehuispraktijken in o.a. China (Johnson, 2004, H1 & H2; Wang, 2016), Peru (Van Vleet, 2019) en Rusland (Disney, 2017). Een aantal studies nam de rol van sociaal werkers in het organiseren van transnationale adopties onder de loep in o.a. India (Bos, 2007, H5) en Zuid-Afrika (Högbacka, 2016, H3).

Een groeiend aantal studies rapporteert over wanpraktijken binnen transnationale adoptie, onder meer in Brazilië (Cardarello, 2009), China (Meier & Zhang, 2008), Colombia (Branco, 2020), Chili (Salvo Agoglia & Alfaro Monsalve, 2019), Ecuador (Leifsen, 2008), Ethiopië (Hailu, 2017), Haïti (Bromfield & Rotabi, 2012), India (Dohle, 2008), Nigeria (Makinde, 2016) en Oeganda (Cheney & Smith Rotabi, 2014).

3.2.1 Bevindingen uit de sociaalwetenschappelijke literatuur omtrent eerste moeders, families en gemeenschappen

Verschillende onderzoekers benadrukken dat – in tegenstelling tot wat doorgaans gedacht wordt – het merendeel van de kinderen die ‘adoptabel’ bevonden wordt in de herkomstlanden, vaak nog één of meerdere levende ouders hebben (Cantwell, 2014, p. 75; Cheney & Smith Rotabi, 2014, pp. 3-4; H. Kim, 2016, p. 7). Ook wijzen de onderzoekers op bestaande praktijken waarbij de zorg van kinderen buiten het kerngezin plaatsvindt. De sociale praktijk van gedeeld ouderschap of het (tijdelijk) doorgeven van zorg, al dan niet binnen de uitgebreide familie, werd uitvoerig gedocumenteerd door antropologen (Bennett, 2018; Fonseca, 2003; Serra, 2009; Walmsley, 2008). Ze merken daarbij op dat deze zorgpraktijken veelal geen complete breuk betekenen tussen het kind en de ouder(s) (Fonseca, Marre, & San Román, 2015). De auteurs stellen echter vast dat deze alternatieve (informele) opvangmogelijkheden net door de kindbeschermingssystemen in de herkomstlanden vaak als minderwaardig worden beschouwd omdat ze een waarden- en normenkader hanteren dat het exclusieve kerngezin in het Globale Noorden als standaard neemt. Hierdoor bestaat de kans dat afwijkende zorgsituaties (onterecht) worden gemarginaliseerd. Binnen dit normenkader staan permanente relaties in een huiselijke setting centraal (Fineman, 1995; Leinaweaver, 2008; Högbacka, 2019). De onderzoekers duiden dit waardeoordeel aan als een risicofactor in het transnationale adoptiesysteem. Ze stellen zich de vraag of het (impliciet) labelen van lokale zorgalternatieven door

de herkomstlanden als 'ongepast' en 'onstabiel', en het verkiezen van transnationale adoptie als een betere en duurzamere oplossing, wel in het voordeel is van de kinderen in kwestie.

Studies naar de beweegredenen van eerste ouders (Högbacka, 2016; Roby & Matsumura, 2002) duiden armoede en werkloosheid van de eerste moeders aan als een cruciale motivatie om te kiezen voor adoptie. Door een gebrek aan tijdelijke opvangalternatieven in de herkomstlanden, is adoptie vaak ook de enige optie voor eerste moeders (zie ook H. Kim, 2015, p. 65). In haar studie over Zuid-Afrikaanse eerste moeders, stelt Högbacka (2016) dat een groot deel van de eerste moeders graag de zorg over hun kind had willen behouden, maar dat ze zich wegens economisch precaire omstandigheden gedwongen zagen voor adoptie te kiezen. Dit is opmerkelijk in het licht van de Richtlijnen van Alternatieve Zorg voor Kinderen van de Verenigde Naties⁴⁰ die aangeven dat armoede geen reden mag zijn om kinderen af te staan. Sociaal stigma blijkt een andere factor te zijn bij de keuze van moeders om hun kind af te staan voor adoptie. Onderzoek naar alleenstaande moeders in India en Zuid-Korea (Bos, 2007; H. Kim, 2015) toont aan dat deze moeders vaak door hun directe omgeving gemarginaliseerd worden. Daarnaast stellen de onderzoekers vast dat de keuze voor adoptie niet los kan gezien worden van het gebrek aan (financiële) ondersteuning van de naaste familie of een structureel opvangnet. Hierdoor is het voor veel moeders niet evident om een kind alleen op te voeden. Ook de maatschappelijke ongelijkheid tussen mannen en vrouwen die vaak ook institutioneel is ingebed, zorgt ervoor dat moeders soms weinig zeggenschap hebben. Zo was het bijvoorbeeld in Zuid-Korea voor een lange tijd mogelijk dat een vader zijn kind legaal ter adoptie kon afstaan zonder toestemmingsverklaring van de moeder (Kim 2015).

Daarnaast wijst onderzoek op de politieke factoren die kunnen meespelen in de keuzemogelijkheden van moeders. Het strenge reproductieve beleid in China, waarbij ouders geldboetes of gedwongen sterilisaties riskeerden (Johnson, 2016), is een bekend voorbeeld. Ondanks het feit dat kinderrechtenorganisaties transnationale adopties uit herkomstlanden in crisissituaties actief ontraden⁴¹, blijken er toch nog dergelijke adopties georganiseerd te worden. Dit was bijvoorbeeld het geval voor Haïti in 2010 naar aanleiding van een natuurramp (Bromfield & Rotabi, 2012).

Tot slot gaf een groot deel van de in de onderzoeken bevroegde eerste moeders aan ontevreden te zijn over de gedwongen stopzetting van het contact met hun geadopteerde kind. Het merendeel van de moeders in het onderzoek van Bos (2007) bijvoorbeeld, zag de adoptie als het uit handen geven van de zorg voor hun kind, zonder dat dit hun moederschap beëindigde, en de vrouwen hoopten op hereniging met hun inmiddels geadopteerde kind. Högbacka (2019) kwam tot gelijkaardige conclusies in haar onderzoek onder Zuid-Afrikaanse moeders die aangaven dat adoptie-informatie cruciaal was voor hun welzijn en mentale gezondheid. Ze verwachtten ook dat hun kinderen zouden terugkeren, eens ze meerderjarig waren. Ook Roby & Matsumura (2002) deden gelijkaardige vaststellingen. De moeders in deze studie gaven te kennen dat de medewerkers van de adoptiedienst (of de adoptieouders zelf) beloftes hadden gedaan, maar dat deze niet altijd werden nageleefd. Hierdoor bleven de moeders teleurgesteld achter zonder enige informatie over hun kind.

⁴⁰ Zie rapport van de Verenigde Naties (2010), 62/142 Guidelines for the Alternative Care of Children, <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/5416/pdf/5416.pdf>.

⁴¹ Zie bijvoorbeeld de communicatie International Social Service (2010) omtrent transnationale adoptie uit Haïti in de nasleep van de aardbeving.

3.2.2 Bevindingen van de sociaalwetenschappelijke literatuur over wanpraktijken van adoptiesystemen

Al sinds begin jaren 1990 wordt er binnen de sociaalwetenschappelijke academische literatuur gerapporteerd over wanpraktijken bij transnationale adopties (Carro, 1994; Fieweger, 1991). In deze twee studies worden verschillende voorbeelden gegeven van hoe kinderen op illegale wijze ontvreemd werden van hun eerste ouders en vervolgens in het legale circuit van transnationale adoptie terechtkwamen. Fieweger (1991) bespreekt de situatie van irreguliere adoptiepraktijken in Ecuador, en bij uitbreiding in Latijns-Amerika. Carro (1994) bespreekt voor een aantal herkomstlanden vastgestelde wanpraktijken bij transnationale adopties op basis van mediaraapportage, verslagen en onderzoeksrapporten. Beide onderzoekers duiden financieel gewin en marktwerking aan als potentiële factoren die een correcte adoptieprocedure kunnen belemmeren. Een grote vraag naar 'adoptabele' kinderen werkt volgens hen wanpraktijken en kinderhandel in de hand. Deze vaststelling werd later door tal van andere onderzoekers bevestigd (Bhabha, 2004; Högbäck, 2008; Park Nelson, 2006; Raleigh, 2018).

Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar wanpraktijken binnen transnationale adoptie gebeurt doorgaans op basis van mediaraapportage (Dohle, 2008; Makinde, 2016; Meier & Zhang, 2008; Stuy, 2014), soms aangevuld met interviews met stakeholders (zie bijvoorbeeld Leifsen, 2008). Andere onderzoekers documenteren wanpraktijken en de impact van deze wanpraktijken op basis van narratieven van direct betrokkenen zoals geadopteerden (Branco, 2020; Salvo Agoglia & Alfaro Monsalve, 2019). Slechts enkelen hebben via etnografische studies wanpraktijken bij transnationale adoptie in kaart gebracht (Cheney & Ucembe, 2019; Hailu, 2017).

Binnen de sociaalwetenschappelijke literatuur over wanpraktijken bij transnationale adoptie worden verschillende mechanismen waargenomen. We bespreken er hier drie: (1) de aanzuigende werking van transnationale adoptie, (2) de impact op het kindbeschermingssysteem in de herkomstlanden en (3) hoe een zwak adoptiesysteem wanpraktijken in de hand werkt.

(1) Aanzuigende werking van transnationale adoptie

Verschillende onderzoekers stellen dat transnationale adoptie een aanzuigende werking heeft. Zo stelde Hoelgaard (1998) vast dat er een grote vraag bestond naar adoptabele kinderen in Colombia, en dit vanuit zowel kandidaat-adoptieouders als vanuit buitenlandse adoptiediensten. Daarnaast observeerde ze in Colombia een grote welwillendheid om aan die vraag te voldoen. Colombiaanse adoptieprofessionals verkozen kandidaat-adoptieouders uit het buitenland boven Colombiaanse kandidaat-adoptieouders omdat eerstgenoemden materieel welstellend waren en bereid kinderen met een zogenaamde 'specifieke ondersteuningsbehoefte' te adopteren. Ook Johnson (2016) observeerde hoe de grote vraag naar adoptabele kinderen eind jaren 1990 en begin 2000 werd aangewakkerd door documentaires en mediabeelden van het grote aantal Chinese weeskinderen in kindertehuizen. Haar onderzoek suggereert ook dat meer dan de helft van de kinderen die te vondeling werden gelegd in de jaren 1990, geplaatst konden worden bij adoptiefamilies in China zelf (Johnson, 2016, p. 14).

Daarnaast stellen verschillende onderzoekers dat financiële belangen ook een rol spelen bij transnationale adopties. Hoelgaard (1998) constateert binnen haar onderzoek dat ook kindertehuizen

een voorkeur hadden voor adoptieouders uit het buitenland omwille van de gulle donaties. Geldgewin kan hierdoor ook illegale adoptiepraktijken in de hand werken, zoals werd geobserveerd door Meier & Zhang (2008). In hun onderzoek bespreken ze hoe directeuren van kindertehuizen in de provincie Hunan betaalden voor het aanleveren van jonge gezonde zuigelingen en peuters, om die dan vervolgens ter adoptie naar het buitenland te kunnen aanbieden.

Tot slot melden verschillende onderzoekers (Bos, 2007; Kim, 2015; Roby & Matsumura, 2002) dat eerste moeders getuigden dat ze druk ervaarden om hun kind ter adoptie af te staan. Bos (2007) wijst op het lucratieve aspect van NGO's in India die bemiddelen in transnationale adoptie, en stelt dat adoptiemedewerkers de eerste moeders soms onvoldoende informeren over de mogelijkheden om het kind alsnog te houden. Roby & Matsumura (2002) bespreken in hun onderzoek hoe eerste moeders druk ervaarden van de adoptiediensten om hun kind af te staan. Deze moeders gaven aan dat deze adoptiemedewerkers hen trachtten te overhalen door de voordelen van transnationale adoptie te bespreken, waardoor sommige van deze moeders zich achteraf misleid voelden.

(2) Impact van transnationale adoptie op het kinderbeschermingssysteem in de herkomstlanden

Een aantal onderzoekers wijst op de negatieve invloed van transnationale adoptie op de verdere uitbouw van het kinderbeschermingssysteem in de herkomstlanden (Cheney & Smith Rotabi, 2014; McCreery Bunkers, Groza, & Lauer, 2009). Zo beschrijven Cheney & Smith Rotabi (2014) hoe transnationale adoptie in Oeganda de professionalisering van een goed functionerend kinderbeschermingssysteem ondermijnt. Ze poneren dat de mogelijkheid van transnationale adoptie als kinderbeschermingsmaatregel de promotie benadeelt van alternatieve mogelijkheden: het voorzien van extra familiale ondersteuning, pleegzorg, familiebehoud of binnenlandse adoptie. Deze stelling werd ook bevestigd door onderzoek in Guatemala (McCreery Bunkers et al., 2009). Deze onderzoekers stellen ook vast dat de grote bedragen die betaald werden bij het plaatsen van kinderen in transnationale adoptieprogramma's niet ten goede zijn gekomen aan de verdere uitbouw van de bestaande kinderbescherming in Guatemala. In het geval van China, geeft Wang (2016) aan dat de zorg voor een bepaalde groep kinderen 'geoutsourced' werd naar landen in het Globale Noorden waar adoptieve families de zorg voor deze groep kinderen kunnen opnemen. Wang suggereert dat China hierdoor niet moet investeren in programma's om deze kinderen op te vangen in eigen land.

(3) Gevolgen van een zwak adoptiesysteem

Daarnaast wordt er in de literatuur ook op gewezen hoe een zwak adoptiesysteem in de herkomstlanden (onbewust) ruimte laat voor wanpraktijken. Zo hebben verschillende studies gedocumenteerd dat bij wanpraktijken niet alleen private bemiddelaars betrokken waren, maar ook functionarissen en andere personen van de kinderbescherming (Hailu, 2017; Leifsen, 2008; Stuy, 2014). Voor Ecuador rapporteert Leifsen (2008) over een adoptieschandaal uit 1989. Het betreft een illegaal adoptiecircuit waarbij private en publieke actoren betrokken waren. Deze constructie zorgde ervoor dat deze adopties geklasseerd konden worden als legale adopties, met de nodige documentatie. Een aantal getuigenissen van de eerste moeders bleken vervalst te zijn, en in sommige gevallen werd gewerkt met valse geboorteaktes. Meer dan vijftien jaar later worden gelijkaardige praktijken vastgesteld in het transnationale adoptiesysteem van Ethiopië (Hailu, 2017). Ook hier

zouden fictieve documenten en getuigenissen het mogelijk hebben gemaakt om kinderen adoptabel te verklaren, terwijl een groot deel van de eerste ouders aangeven dat ze het kind niet wilden afstaan. Hailu (2017) stelt vast dat wanpraktijken bij transnationale adoptie op verschillende niveaus plaatsvinden. Zo identificeert hij een aantal netwerken van lokale autoriteiten die een rol kunnen spelen bij de adoptieprocedure, alsook sommige kindertehuizen waar de documenten van kinderen vervalst worden. Bovendien worden in sommige gevallen de Ethiopische ouders misleid om een toestemmingsverklaring te geven, of probeert men met valse beloftes de toestemming te krijgen. De vele verhalen over wanpraktijken hebben in Ethiopië in 2018 geleid tot een definitief moratorium⁴².

Andere auteurs geven aan dat buitenlandse adoptiediensten of kandidaat-adoptanten er in Oeganda in slaagden de adoptiewet te omzeilen om zo de procedure te versnellen (Cheney & Ucembe, 2019). Door de kandidaat-adoptanten tijdelijke pleegvoogdij toe te kennen, liet men de Oegandese ouders in het ongewisse over het definitief verlies van hun ouderlijke macht. De onderzoekers rapporteren dat lokale bemiddelaars Oegandese ouders, vaak in economisch precaire omstandigheden, trachtten te overhalen om hun kind naar een internaat te sturen om zo een toestemming van voogdijschap te verkrijgen. Vervolgens werd dit voogdijschap op naam van de adoptieouders gezet, waardoor zij met het kind het land konden verlaten. De adoptie werd vervolgens in het aankomstland gefinaliseerd. De onderzoekers stellen ook vast dat het aantal adopties in die periode aanzienlijk gestegen is. Beide auteurs waarschuwen dat dergelijke praktijken de commodificatie van 'wezen' in het Globale Zuiden in de hand werkt, en wijzen op het gevaar dat het transnationale adoptiesysteem snel kan omslaan in een lucratieve business wanneer de adoptieprocedures onvoldoende worden gesuperviseerd.

Bovenstaande literatuur toont aan dat transnationale adoptiesystemen alternatieve opvangmogelijkheden door de lokale kindbeschermingssystemen kunnen ondermijnen ten voordele van buitenlandse adoptie, en dat de marktwerking van adoptie bovendien negatieve consequenties kan hebben voor eerste gemeenschappen en families in de herkomstlanden. De globale marktwerking van transnationale adoptie houdt daarbij (het risico op) wanpraktijken mede in stand.

Na dit beknopt overzicht van de belangrijkste bevindingen in de sociaalwetenschappelijke literatuur over wanpraktijken bij transnationale adoptie, zullen we de focus verplaatsen naar de door de werkgroep doorgevoerde klachtenanalyse. We schetsen om te beginnen de soorten in de databank vervatte klachten en gaan daarna over op de meldingen en gepercipieerde oorzaken van wanpraktijken.

⁴² Zie herziening van de Ethiopische Familie Code, Proclamatie No 1070/2018.

3.3. Klachten n.a.v. wanpraktijken bij transnationale adoptie: een analyse

3.3.1 De klachtendatabank

I. Niet-publieke klachten

a. Omschrijving

De door de werkgroep aangelegde klachtendatabank bevat eerst en vooral een selectie van niet-publieke klachten. Het gaat om klachten die niet of nauwelijks in het (semi-)publieke discours terug te vinden zijn. Ze zijn mondeling geuit tijdens vertrouwelijke gesprekken met contactpersonen, telefonisch of via e-mail gecommuniceerd, of (al dan niet anoniem) gedeponereerd via het officiële klachtenportaal van een met adoptie belaste overheidsdienst. Aanvankelijk zijn deze klachten intern en niet-openbaar. Wanneer ze bijvoorbeeld via controlerende overheidsrapportage, parlementaire vragen, of via mediaberichtgeving hun weg vinden naar de openbaarheid, verliezen ze hun strikt gesloten karakter.

Ondanks hun niet-publieke statuut, kunnen deze klachten leiden tot het aanpassen of finetunen van beleid, of aanleiding geven tot (intern) onderzoek. Ze kunnen dus wel degelijk invloed uitoefenen. Een voorwaarde is uiteraard dat er aan deze klachten gehoor wordt gegeven. Wanneer dit niet het geval is, behoudt de klacht een niet-publiek karakter, en blijft de invloed ervan beperkt.

b. Verzameling

De werkgroep heeft in het kader van dit onderzoek klachtenlijsten ontvangen van drie met adoptie of kinderrechten belaste overheidsinstanties: het Vlaams Centrum voor Adoptie (VCA), Steunpunt Adoptie (SA), en het Kinderrechtencommissariaat (KRC).⁴³ Een totaal van 148 klachten werd geanalyseerd.⁴⁴ De verzamelde klachten door de met adoptie belaste diensten zijn niet representatief. Ten eerste werden zij niet systematisch bijgehouden door deze diensten. Ontvangen klachten worden er in eerste instantie intern afgehandeld, bijvoorbeeld tijdens een persoonlijk gesprek met de betrokkenen of via andere weg. Ten tweede richten melders zich soms (ook) tot andere instanties of de media, zonder officieel klacht in te dienen. Er kunnen dus geen conclusies worden getrokken over de frequentie en afkomst. Algemene vragen naar welke overheidsdienst de meeste adoptie-gerelateerde klachten ontvangt, of van welke groep van betrokkenen de meeste klachten afkomstig zijn, kunnen niet beantwoord worden. Om die reden is ervoor gekozen om geen klachten-tabellen met

⁴³ Naast lijsten van niet-publiek neergelegde klachten ontving de werkgroep tussen februari en april 2020 ook enkele aanmaningen van VCA en een inventaris met een beschrijving van 91 documenten met betrekking tot een interventie van VCA naar aanleiding van klachten over de werking van Vlaamse adoptiediensten (tussen 1990 en 2020). Terwijl de beschrijvingen van deze documenten als globaal referentiekader dienden bij het opstellen van de klachtenanalyse, vormden deze beschrijvingen gezien het opgelegde tijdsbestek geen voorwerp van verdere analyse.

⁴⁴ De eerst gerapporteerde klacht dateert uit 2001 en de laatste uit 2020. De analyse en rapportage van de klachten vond plaats gedurende de maanden januari en februari 2021 met behulp van NVivo software. De klachten werden vooraf geanonimiseerd.

aantallen te incorporeren in het rapport.⁴⁵ Wel zijn de gerapporteerde klachten nuttig op zichzelf, daar ze licht werpen op de verschillende thematieken waarop de klachten betrekking hebben.

De geregistreerde klachten hebben vooral betrekking op communicatieproblemen (e.g. gebrekkige informatieverstrekking door adoptiediensten), de werking van adoptiediensten (e.g. te lange wachttijden), de juridische procedures (e.g. te lange wachttijden), het 'kindprofiel' (e.g. adopteerbaarheid van kind, medische informatie), het 'adoptiesysteem' (waarbij het gebeuren van adoptie zelf in vraag wordt gesteld), en nazorg. Minder voorkomende klachten hadden betrekking op consulaire aangelegenheden, vermoedens van adoptiefraude, discriminatie van kandidaat-adoptieouders van hetzelfde geslacht, en onregelmatigheden in het adoptiedossier. Enkele klachten hadden betrekking op de vermeende partijdigheid van mediaberichtgeving omtrent adoptie. Deze melders hekelden de mediaberichtgeving rond transnationale adoptie, die zij omschrijven als te negatief. Er is geen klacht gerapporteerd over partijdigheid van journalisten met een (te) positieve houding t.a.v. transnationale adoptie.

Het was niet altijd duidelijk van wie een bepaalde klacht uitging. Klachten waren vooral afkomstig van (kandidaat-)adoptieouders, en in mindere mate van geadopteerden. Ook was er tweemaal sprake van een klacht van (een vertegenwoordiger van) een eerste ouder. Deze laatste betroffen juridische procedures. Gerapporteerde klachten richtten zich vooral tot de adoptiediensten, het VCA, de familierechtbank, Steunpunt Adoptie, en de overheid in het algemeen, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van onregelmatigheden in het adoptiedossier, of bij kritiek op het 'adoptiesysteem' waarbij het beleid rond adoptie fundamenteel in vraag wordt gesteld.

II. Semi-publieke klachten

a. Omschrijving

Een deel van de intern geuite klachten over het Vlaams adoptielandschap blijft niet steeds intern, aangezien de melders soms uit de anonimiteit treden of publiekelijk wanpraktijken aan de kaak stellen. Klachten die publiekelijk worden geuit, maar desondanks relatief weinig 'openbaar' worden, definiëren we in het kader van de aangelegde klachtendatabank als 'semi-publieke' klachten. Het 'publieke' karakter van deze klachten is veeleer een juridisch-politieke fictie, en in de realiteit worden ze vooral door een selecte groep mensen geraadpleegd (o.a. beleidsmakers, journalisten, onderzoekers, betrokkenen).

Semi-publieke klachten kunnen uitgaan van politieke vertegenwoordigers, (in naam van/ en/ of) geadopteerde personen, adoptieouders, kandidaat-adoptieouders of derden. Deze klachten zijn o.a. vervat in parlementaire stukken, zoals memories van toelichting, wetsvoorstellen, parlementaire

⁴⁵ Voor een overzicht van de klachten per met adoptie belaste dienst, zie evenwel *infra* Bijlagen. De klachten-tabellen bevatten enkel klachten die betrekking hebben op adoptie, inclusief adoptie van een gekend kind. Klachten die kenbaar een binnenlandse adoptie betreffen zijn niet in de tabellen opgenomen. Klachten werden gerangschikt naar het onderwerp waarop de klacht voornamelijk betrekking heeft. Meerdere thematieken binnen één klacht werden gehergroepeerd onder de voornaamste thematiek. Alle klachten werden door de betrokken diensten op geanonimiseerde wijze verzameld en doorgegeven. Steunpunt Adoptie voerde als enige een verdergaande anonimisering door, waardoor een analyse van de ontvangen klachten naar herkomstland onmogelijk werd gemaakt.

vragen, en (publieke uiteenzettingen tijdens) hoorzittingen. Ondanks het feit dat de klachten die in deze documenten/transcripten omschreven zijn in principe openbaar raadpleegbaar zijn, krijgen de meeste mensen ze niet te zien. Deze semi-publieke klachten spelen een geringe rol inzake ‘publiek bewustzijn’. Paradoxaal hebben zij wel (veel) invloed gezien hun politieke-juridische aard.

b. Verzameling

De klachtendatabank bevat een verzameling parlementaire stukken die bij nader inzien klachten omtrent transnationale adoptiepraktijken in Vlaanderen (kunnen) bevatten. Klachten werden op tweeërlei manieren geëxtraheerd: in een eerste fase werden ze opgepikt aan de hand van secundaire bronnen (e.g. literatuur en (niet-)publieke klachten) die naar de klachten verwijzen. In een tweede fase werden ze geretraceerd via *database search* met relevante zoektermen via de zoekfunctie van het documentenportaal van het Vlaams parlement. In totaal werden er 21 documenten geanalyseerd.⁴⁶ We konden de klachten groeperen binnen de twee voornaamste thema's: wantoestanden en wanpraktijken (in het verleden) enerzijds⁴⁷, en de werking en het beleid van adoptiediensten anderzijds⁴⁸. De klachten gingen uit van (kandidaat-)adoptieouders, geadopteerden, en derden, waaronder het middenveld, bij adoptie betrokken overheidsactoren, en beleidsmakers.

III. Publieke klachten

a. Omschrijving

Tenslotte heeft de historisch-sociaalwetenschappelijke werkgroep zich ook gericht op klachten die verwerkt zijn in het publieke discours rond transnationale adoptie, in de massacommunicatie in mediaberichtgeving. Wegens de ruime circulatie van persartikels, gecombineerd met de publieke perceptie van persberichtgeving als betrouwbaar en gezaghebbend⁴⁹, werd gewerkt rond de

⁴⁶ Documenten werden tot en met december 2020 verzameld. Het corpus bestaat uit 2 memories van toelichting, 5 (verslagen van) hoorzittingen en 14 schriftelijke vragen verschenen in de periode 1995-2020.

⁴⁷ Zie o.a. (senaatszitting) S. 1343,1 (1994-1995) met betrekking tot het wetsvoorstel van 8 maart 1995 tot wijziging van de artikelen van het Burgerlijk Wetboek inzake adoptie, met het oog op de invoering van de beginseltoestemming (**melding van fraude en adoptietoerisme in Vietnam, Afrikaanse landen en Brazilië**); Verslag van de hoorzittingen over gedwongen adoptie namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 23 februari 2015. Stuk 257 (2014-2015) – Nr. 1. (**melding van wanpraktijken gedwongen adoptie**); Verslag van de hoorzittingen inzake interlandelijke adoptie, 4 mei 2016(2015-2016), 600 (2015-2016); Vraag om uitleg van Lorin Parys aan minister Jo Vandeurzen over de interlandelijke adoptie vanuit Sri Lanka namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 10 oktober 2017, nr. 28 (2017-2018) (**melding wanpraktijken adopties Sri Lanka**); Verslag van de hoorzitting en gedachtewisseling over interlandelijke adoptie uit Ethiopië van 25 mei 2019 (2018-2019), namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Vlaams Parlement, 1988 (2018-2019), Nr. 1. (**melding wanpraktijken adopties Ethiopië**); X, 23 juli 2019, Rapportage omtrent het gerechtelijk onderzoek naar de interlandelijke adopties uit Congo (**melding wanpraktijken adopties Congo**).

⁴⁸ Zie o.a. Verslag van hoorzitting over het onderzoek “Interlandelijke adoptie Vlaanderen – Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers” door Significant – Marketing Research en over “Doorlichting adoptiediensten” door Nikè Consult – Management & Reflectie, 23 februari 2001, Zitting 2000-2001, Stuk 594(2000-2001), Nr. 1 (**negatieve evaluatie van de adoptiediensten d.m.v. een grootschalig vragenlijsten-onderzoek onder kandidaat-adoptieouders**); Schriftelijke vraag nr. 310 van 21 augustus 2008 van Mieke Vogels aan Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin over interlandelijke adoptie India en Vietnam. Parlementaire stukken (vraag en antwoord) (**melding van lange wachttijden voor kandidaat-ouders en nood aan opening nieuwe adoptiekanalen**); Schriftelijke vraag nr. 185 van 18 februari 2009 van Else De Wachter aan Veerle Heeren, Vlaams minister van welzijn, volksgezondheid en gezin over *special needs* kinderen uit China (**melding lange wachttijden voor kandidaat-ouders**).

⁴⁹ Het ‘traditioneel gezaghebbende karakter’ van persmedia impliceert evenwel niet dat de in media vervatte klachten zich per definitie laten kenmerken door historische accurateheid.

geschreven pers. De klachten, die (al dan niet anoniem) vervat zijn in persartikels, worden beschouwd als publieke klachten, daar zij over het algemeen wijdverspreid zijn en een breed bereik hebben. Hierdoor kunnen zij de publieke perceptie rond transnationale adoptie beïnvloeden, reflecteren, en (mede) sturen.

De rol van de (Vlaamse en Nederlandse) onderzoeksjournalistiek in het blootleggen of aan de kaak stellen van eventuele wanpraktijken bij adoptie mag niet worden geminimaliseerd. In het transnationale adoptiedebat is met name de traditionele 'klokkenluidersfunctie' van de media erg zichtbaar. Niet zelden leiden ontdekkingen of speurwerk van journalisten tot een bredere aandacht voor het adoptiegebeuren, parlementaire vragen, hoorzittingen, of bijkomend onderzoek. Dit was bijvoorbeeld het geval vanaf de tweede helft van de jaren 2010 voor de landen Congo, Ethiopië en Sri Lanka. Daarnaast heeft mediaberichtgeving rond (wanpraktijken bij) transnationale adoptie ook duidelijk een 'sneeuwbal-effect': het onder de aandacht brengen van (vermoedens van) wanpraktijken leidt niet zelden tot bijkomende aandacht voor deze wanpraktijken, en krantenredacties ontvangen geregeld nieuwe stromen getuigenissen. Op deze manier fungeert de media als een niet-officieel klachtenportaal.

b. Verzameling

Een totaal van 103 Vlaamse mediaberichten met betrekking tot transnationale adopties werden geselecteerd en verzameld. Deze mediaberichten bestaan voor het overgrote deel uit persartikels (n=100) aangevuld met enkele tijdschriftartikels (n=3). Het eerste artikel dateert uit 1996 en het laatste uit 2020.⁵⁰ De vroegste adopties die vermeld worden in de mediaberichtgeving gaan terug tot de jaren 50 van de vorige eeuw. De artikels werden verzameld via de Vlaamse pers-database *Gopress Academic* op basis van de zoekfunctie met zoektermen met adoptie-gerelateerde terminologie, en werden vervolgens geordend met behulp van *Nvivo* software. Hierbij werden ze gesorteerd op basis van het herkomstland waarop de artikels (voornamelijk) betrekking hebben. Er werd niet gecontroleerd op exhaustiviteit.⁵¹ De verzamelde nieuwsartikels zijn voor het grootste deel afkomstig uit de Vlaamse kranten *De Standaard* (n=34) en *De Morgen* (n=31), gevolgd door *Het Laatste Nieuws* (n=19), *Het Nieuwsblad* (n=12), en, in mindere mate, *Gazet Van Antwerpen* (n=2), *De Zondag* (n=1), *Het Belang van Limburg* (n=1). De tijdschriftartikelen waren afkomstig uit de Vlaamse weekbladen *Knack* (n=2) en *Humo* (n=1).

3.3.2 Meldingen van wanpraktijken

I. Algemeen

Zoals de historische contextualisering van transnationale adoptie duidelijk maakte, zijn geografische verschuivingen van herkomstlanden duidelijk merkbaar in de geschiedenis van de wereldwijde adoptiepraktijk. Waar adopties in de jaren 1960 en 1970 voornamelijk plaatsvonden in de nasleep van humanitaire rampen en gewelddadige conflicten, verschoof de locus van adoptie vanaf de jaren 1980

⁵⁰ Enkel (pers)artikels met verschijningsdatum tot eind 2020 zijn opgenomen.

⁵¹ Het merendeel van de krantenartikelen betreft recente adopties. Het aantal persberichten daterend uit de jaren 1990 (of ouder) is gelimiteerd.

vooral naar socio-economisch achtergestelde herkomstlanden (Marre & Briggs, 2009). In de laatste vijftien jaar is met name de populariteit van Afrikaanse en Oost-Europese adoptiekinderen wereldwijd toegenomen (Selman, 2015), ook al werd er gewezen op risico's met betrekking tot de rechtmatigheid van adoptieprocedures in herkomstlanden (San Román & Rotabi, 2019, 202). Het proces van beëindiging van de samenwerking met bepaalde landen (al dan niet nadat er zich wanpraktijken hebben voorgedaan), gevolgd door het openen van nieuwe kanalen elders, wordt ook aangeduid als het "waterbedeffect" van adoptie.⁵² De instandhouding van adoptiepraktijken in landen met minder (efficiënte) controlemechanismen wordt gestuurd door de grote vraag naar adoptiekinderen.

De door de werkgroep aangelegde klachtendatabank, bestaande uit interne en (semi-) publieke klachten over transnationale adoptie(praktijken), heeft casusrapportage van adoptiewanpraktijken (incidenten of vermoedens) bestudeerd. Wat de rapportage van wanpraktijken betreft, was er soms, maar niet altijd, sprake van frauduleuze of anderszins problematische Belgische of Vlaamse adopties. Binnen Vlaanderen en afgaand op de klachtendatabank, zijn er 'globale' adoptiewanpraktijken gerapporteerd met betrekking tot de herkomstlanden Vietnam (1998; 2001-03); Haïti (2000); Cambodja (2000); Marokko (2006); Guatemala (2008; 2014-19); India (2008; 2015; 2018-19), China (2009; 2012); Oeganda (2012); Colombia (2012); Ethiopië (2013), DR Congo (2014-19), Sri Lanka (2016-20), en Chili (2020). De historisch-sociaalwetenschappelijke werkgroep heeft ervoor geopteerd om het begrip 'wanpraktijken' ruim op te vatten. Wanpraktijken omvatten ondermeer gebrekkige archivering van adoptiedossiers, fouten of onjuiste informatie in adoptiedossiers, procedurele-juridische fouten in de totstandkoming van adopties/ onregelmatig verlopen adopties (e.g. 'verduistering van staat'⁵³), en bij adoptie betrokken daden van kinderhandel en -diefstal. Hieronder zal dieper worden ingegaan op de waargenomen casuïstiek van wanpraktijken in België, en in het bijzonder, Vlaanderen. Gezien de geopteerde methodologie van dataverzameling en representatie, alsook de geografisch en historisch beperkte onderzoeksopzet, bevat onderstaande lijst geen exhaustief overzicht van de voor België en Vlaanderen relevante herkomstlanden.

II. In België en Vlaanderen – overzicht per land

Uit de analyse van de aangelegde klachtendatabank blijkt dat de eerste kritische kanttekeningen in het (semi-)publieke debat omtrent transnationale adoptie in Vlaanderen dateren van de tweede helft van de jaren 1990 - vroege jaren 2000.⁵⁴ Tussen 2000 en 2009 was **China** het tweede grootste herkomstland voor Vlaamse adopties. Ondanks de grote adoptieaantallen, zijn er geen gevallen van adoptiefraude bij Vlaamse adopties uit China bekend.⁵⁵ In de vroege jaren 2000 werden er wel

⁵² Zie ook pg. 5 rapport van de commissie-Joustra over de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967-1998, 8 februari 2021 (*Rapport Commissie onderzoek interlandelijke adoptie*) [<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/08/tk-bijlage-coia-rapport>].

⁵³ Waarbij een kind wordt ondergebracht bij een vrouw die niet bevallen is van het kind, hetgeen een schending uitmaakt van het *mater semper certa est*-beginsel (het moederschap is altijd zeker), gecriminaliseerd in artikel 363 van het Belgisch Strafwetboek.

⁵⁴ Dit beeld is het resultaat is van onze methodologie en de gemaakte tijdsafbakening.

⁵⁵ Wel drukte Vlaamse mediaberichtgeving in 2009 vermoedens uit van frauduleus verlopen adopties uit China in Vlaanderen via het Waals adoptiebureau Amarna en daterend van voor 2005. Dit is evenwel niet bevestigd. Zie o.a. X., 6 juli 2009. "Kind en Gezin: "Geen gestolen Chinese kinderen in België." Het Laatste Nieuws; X, 7 Juli 2009. "Bezorgd om adoptie." De Standaard; Van Vlierden, G. 7 Juli 2009, "Meer Vlaamse adoptieouders opgelicht." Het Laatste Nieuws. X, 13 Maart 2012, "China lost 24.000 ontvoeringen op." De Standaard; X, 7 Juli 2012, "China rolt netwerk kinderhandelaars op." De Morgen.

vraagtekens geplaatst bij de rechten van Chinese meisjesbaby's die in Vlaanderen geadopteerd werden ten gevolge van het Chinese éénkindbeleid.⁵⁶

In dezelfde periode kwam er een waaier aan klachten binnen omtrent **Haïti**, dat vooral tijdens de jaren '90 populair was als herkomstland voor het Vlaams adoptielandschap. Klachten werden intern en publiek geuit via verschillende kanalen en waren vooral gericht aan de Vlaamse betrokken adoptiedienst.⁵⁷ Klachten hadden o.a. betrekking op vastgestelde valse kindprofielen, vermoedens of gevallen van kinderhandel en meer algemeen, de 'adoptabiliteit'⁵⁸ van kinderen.⁵⁹

Met uitzondering van de klachten omtrent Haïti, bleef het gedurende de jaren 2000 voornamelijk stil omtrent (mogelijke wanpraktijken bij) transnationale adoptie wat eerste families en geadopteerden betreft. De klachten die geuit zijn in de late jaren 2000 hebben vooral betrekking op procedurele aspecten van adoptie en de werking van adoptiediensten. Zo werden er parlementaire vragen gesteld omtrent de lange wachttijden voor Vlaamse kandidaat-adoptieouders voor kanalen met Vietnam en **India**, in 2008, en China, in 2009.⁶⁰

Vanaf de jaren 2010 neemt de ruchtbaarheid rond wanpraktijken bij transnationale adoptie gestaag toe, onder meer via klachten die terecht kwamen bij verschillende organisaties en diensten, en het (semi-) publieke discours. **Kazachstan**, het derde grootste herkomstland voor Vlaanderen in de periode 2000-2009, maakt het voorwerp uit van twee klachten ingediend bij het VCA in 2012 en 2013, en in mediaberichtgeving in 2014.⁶¹ De klachten betroffen de voorafgaand gecommuniceerde medische toestand (een onderdeel van het kindprofiel) van een in Vlaanderen geadopteerd kind. De problemen met Kazachstan lijken beperkt te zijn tot dit ene incident.

In de eerste helft van de jaren 2010 komt ook adoptie uit **Marokko** (2013-2015) in opspraak door vastgestelde onregelmatigheden. Het betrof een problematische omzetting van het Marokkaans voogdijsysteem ('kafala') naar Belgisch recht, en de daaropvolgende nietigverklaring van een in België

⁵⁶ Zie: Verslag van hoorzitting over het onderzoek "Interlandelijke adoptie Vlaanderen – Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers" door Significant – Marketing Research en over "Doorlichting adoptiediensten" door Nikè Consult – Management & Reflektie, 23 februari 2001, Zitting 2000-2001, Stuk 594(2000-2001), Nr. 1. <https://docs.vlaamsparlament.be/pfile?id=1015392>.

⁵⁷ In 2003 en 2004 kwamen er twee klachten binnen bij het Kinderrechtencommissariaat rond adopties uit Haïti. De eerste klacht uit 2003 had betrekking op adoptabiliteit (2003). Een in Haïti geadopteerd persoon bleek geen wees te zijn, maar er was geen informatie over de geboorteouders te vinden. Het is ook niet duidelijk vanwaar de klacht kwam, onder welke omstandigheden de adoptie plaatsvond, en welke opvolging er aan de klacht werd gegeven. Een andere klacht (2004) afkomstig van kandidaat-adoptieouders had betrekking op een vastgelopen vrije adoptie uit Haïti. De papieren van het adoptiekind zouden niet in orde zijn in het land van herkomst. Het is niet bekend of de adoptie alsnog voltooid kon worden. Zie verder: Debusschere, B. 31 juli 2003. "Dubieuze! adoptiedienst nog altijd actief." De Morgen; Deweer L. en Termonia, D. 19 December 2018. "Wat is er de eerste twee jaar van mijn leven met mij gebeurd?" Knack.

⁵⁸ Waarbij adoptabiliteit verwijst naar de mate waarin de betrokken bemiddelaars bepalen dat een kind voor een transnationale adoptie in aanmerking komt.

⁵⁹ In 2010 werd het kanaal Haïti in Vlaanderen geschorst naar aanleiding van een aardbeving. Later bleek dat er wereldwijd adoptiewanpraktijken plaats vonden in Haïti gedurende de daaropvolgende periode (zie *supra* *socialwetenschappelijk onderzoek*). Het schorsen van het kanaal door Vlaanderen maakt m.a.w. een *good practice* uit.

⁶⁰ Schriftelijke vraag nr. 310 van 21 augustus 2008 van Mieke Vogels aan Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin over interlandelijke adoptie India en Vietnam. Parlementaire stukken (vraag en antwoord); Vraag nr. 185 van 18 februari 2009 van Else De Wachter aan Veerle Heeren, Vlaams minister van welzijn, volksgezondheid en gezin over *special needs* kinderen uit China.

⁶¹ X, 14 april 2014. "Zwaar gehandicapt adoptiekind door fout van administratie." De Standaard.

uitgesproken adoptie uit Marokko.⁶² Hierdoor kwamen de Vlaamse kandidaat-adoptieouders (tevens de feitelijke opvoeders) en hun Marokkaans adoptiekind in een precaire juridische situatie terecht.⁶³ In 2006 ontving het Kinderrechtencommissariaat eveneens een klacht over mogelijke adoptiefraude bij adopties in Marokko door onderschuiving of ‘verduistering van staat’.

De tweede helft van de jaren 2010 kenmerkt zich door een sterke toename van, enerzijds, klachten in mediaberichtgeving over wanpraktijken bij transnationale adoptie, en anderzijds, parlementaire hoorzittingen hieromtrent. Klachten hebben in deze periode voornamelijk betrekking op Vlaamse adopties uit het verleden uit Ethiopië, Oeganda, Rwanda en uit Guatemala. Ook India en Sri Lanka maken (opnieuw) het voorwerp uit van recente interne en/of publieke klachten over wanpraktijken uit het verleden.

Tussen 2000 en 2019 was **Ethiopië** het belangrijkste herkomstland voor Vlaamse adopties. De eerste (publieke) signalen over problematisch verlopen adopties uit Ethiopië lijken, voor wat Vlaanderen betreft, te dateren uit 2015.⁶⁴ In dat jaar rijzen er onder meer kritische vragen op omtrent vastgestelde problemen met kindprofielen en adoptabiliteit van kinderen uit Ethiopië.⁶⁵ Het tijdelijk ingesteld moratorium met Ethiopië uit 2015 mondde uit in een definitieve adoptiestop in 2016. In 2016 en 2017 werden ook het gebrek aan financiële transparantie over de adoptieprocedures met Ethiopië aan de kaak gesteld, ondermeer via intern geuite klachten bij het Kinderrechtencommissariaat en het VCA. Transnationale adopties uit Ethiopië waren ook de daaropvolgende jaren nog het voorwerp van kritiek. Zo kwam er vanaf 2019 een nieuwe stroom negatieve mediaberichtgeving op gang rond wanpraktijken bij Vlaamse adopties uit Ethiopië, en maakten laatstgenoemden het onderwerp uit van een hoorzitting in het Vlaams Parlement.⁶⁶ Het onderzoek naar (wanpraktijken met) adopties uit Ethiopië gaat tot vandaag de dag door.

Naast toenemende aandacht voor Ethiopië, werden ook andere Afrikaanse herkomstlanden vanaf de tweede helft van de jaren 2010 zichtbaarder in het publieke discours. Zo is vanaf 2016 in toenemende mate publiekelijk kritiek geuit op Vlaamse adopties uit **Oeganda**, dat met adopties vanaf de jaren 2010 een vrij recent herkomstland uitmaakt. De klachten rond adopties uit Oeganda betreffen, algemeen gesteld, enerzijds de werking van adoptiediensten en vertragingen in adoptieprocedures (ter plaatse), en anderzijds de rechten van eerste ouders en geadopteerden. Zo werden er interne en (semi-)publieke klachten geuit n.a.v. een incident waarbij een groep adoptieouders in 2016 kwamen vast te

⁶² Zie art. 149 van het Marokkaanse familiewetboek waarin vermeld wordt dat adoptie niet wordt toegelaten.

⁶³ Zie: X, 5 November 2013. “Vlaanderen stopt met adopties uit Marokko omdat België ze niet erkent.” Het Laatste Nieuws; Beel, V. 28 September 2015. “Marokkaanse adoptiezoon in de knel.” De Standaard.

⁶⁴ In 2013 waren er wel al in Nederland frauduleuze praktijken met Ethiopische tussenpersonen aan het licht gekomen, die een weerslag vonden in de Nederlandse politiek. Zie: X., 25 februari 2013, “Nederland overweegt Ethiopische adopties te stoppen.” Het Laatste Nieuws.

⁶⁵ X, 3 maart 2016. “Vlaamse Koppels mogen weer adopteren uit Ethiopië.” Het Laatste Nieuws; X, 17 september 2016. “Problemen met adoptiedossiers in Ethiopië.”

⁶⁶ Zie: De Morgen; X, 27 april 2019. “Mijn moeder was verdwenen, mijn vader overleden. Klopt niks van!” Het Laatste Nieuws; Bossaert, J., Van Bastelaere, L. 29 april 2019. “936 kinderen naar hier gehaald en niemand weet of dat correct verliep.” Het Laatste Nieuws; Bossaert, J. en Van Bastelaere, L., 30 april 2019. “Ene klacht na de andere over gesjoemel met adopties.” Het Laatste Nieuws; Van Bastelaere L. en Bossaert, J, 30 april 2019. “Leugens zó flagrant dat zij ze meteen doorpriekten.” Het Laatste Nieuws; X, 2 mei 2019. “N-VA vraagt onderzoek naar frauduleuze adopties uit Ethiopië.” Het Laatste Nieuws; Verslag van de hoorzitting en gedachtewisseling over interlandelijke adoptie uit Ethiopië van 25 mei 2019 (2018-2019), namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Vlaams Parlement, 1988 (2018-2019), Nr. 1.

zitten in Oeganda ten gevolge van een Oegandese wetswijziging.⁶⁷ Een tweede opmerkelijk discours in klachten omtrent Oeganda betrof de (noodzaak tot) Oegandese wetswijziging zelf, en hekelde de Vlaamse adoptiepraktijken uit het verleden waarbij er sprake zou zijn geweest van het omzeilen van het Oegandees voogdijsysteem ten voordele van transnationale adoptie.⁶⁸ Er lijkt daarbij geen sprake te zijn van bevestigde frauduleus verlopen Oegandese adopties.

Rwanda, daarentegen, maakte eind jaren 2010 het voorwerp uit van interne klachten, hoorzittingen en persberichten omtrent frauduleus verlopen adopties (of verplaatsingen) in het verleden. De klachten, daterend uit de jaren 2015-17 en 2020 hebben over het algemeen betrekking op twee historische periodes in het Vlaams adoptielandschap, met enerzijds de humanitair ingegeven adopties/ pleegzorg-plaatsingen uit de jaren '50-'60 van vorige eeuw, en anderzijds de recentere adopties uit de jaren 1970-1990. Er wordt ondermeer melding gemaakt van wanpraktijken omwille van gebrekkige registratie (of vernietiging) van adoptiedossiers, precare juridische status (adoptabiliteit) van destijds verplaatste kinderen, valsheid in adoptiedossiers, en gebrekkige nazorg.⁶⁹

Wat de Aziatische landen India en **Sri Lanka** betreft, werd in 2019 bij het VCA een klacht neergelegd omtrent een Vlaamse adoptie uit India die in de jaren '80 van de vorige eeuw plaatsvond. Er was sprake van fouten in het adoptiedossier. Tussen 2016 en 2020 maakte ook Sri Lanka het voorwerp uit van (semi-)publieke klachten over Vlaamse adopties uit de jaren '80- begin jaren '90 van vorige eeuw. Er zou sprake zijn van ernstige fouten in adoptiedossiers, financieel winstbejag en frauduleuze lokale bemiddeling.⁷⁰

⁶⁷ Zie o.a. (publieke klachten) X, 21 april 2016. "Geen adopties meer uit Oeganda." De Standaard; Wauters, R. 16 augustus 2016. "Doorbraak in adopties Oeganda." De Morgen; Vervoort, K. 16 augustus 2016. "Een adoptie last-minute annuleren... Da's onmenselijk." Dag Allemaal; Belga/X, 9 september 2016. "Het is elke dag een strijd geweest." De Morgen.

⁶⁸ Zie o.a. getuigenis van kinderrechtenactivist Miek Roegiers, Verslag van de hoorzittingen over de conceptnota voor nieuwe regelgeving inzake interlandelijke adoptie, 4 mei 2016(2015-2016), 600 (2015-2016). <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0>

⁶⁹ Zie o.a. (**publieke klachten in mediaberichtgeving**) Ramaekers, L. 22 mei 1996. "Rwandese adoptiekinderen op zoek naar hun roots." Het Belang van Limburg; Neyt, G. 25 januari 2015. "Wij zijn geen studiemateriaal, wij zijn slachtoffers." Het Nieuwsblad; Peeters, B. 11 december 2020. "Boek, Ik kreeg twee voornamen, zodat ik mijn afkomst niet kon vinden." Gazet van Antwerpen; Casteels, P. en de Preter, J. 12 december 2018. "In mijn ideale wereld zou adoptie niet meer bestaan." Knack; Antonissen, J. en Bulté, A. 12 september 2017. "De trauma's van de Belgische adoptieouders." Humo; (**hoorzittingen**) Verslag van de hoorzittingen over gedwongen adoptie namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van 23 februari 2015. Stuk 257 (2014-2015) – Nr. 1. <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2014-2015/g257-1.pdf>; Verslag van de hoorzittingen inzake interlandelijke adoptie, 4 mei 2016(2015-2016), 600 (2015-2016). <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0>

⁷⁰ Vercruyjsse, M. 2 oktober 2016. "Emotionele zoektocht naar echte mama." De Zondag/West-Vlaanderen; X, 27 september 2017. "Adoptie vanuit Sri Lanka." De Morgen; Vraag om uitleg van Lorin Parys aan minister Jo Vandeuren over de interlandelijke adoptie vanuit Sri Lanka van 10 oktober 2017 namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 28 (2017-2018). Vlaams Parlement, (parlementaire vraag). <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1196076/verslag/1197037>; X, 27 januari 2018. "Niet weten wie je bent, is een verschrikking." De Morgen; Stevens, J. 2 mei 2019. "Adoptie is sinds jaren 70 een rode lijn van bedrog." De Morgen.

Ook **Guatemala** kwam recent (2014-19) in opspraak in mediaberichtgeving nadat fraude was vastgesteld bij verschillende Vlaamse adopties uit de jaren '80. Het betrof kinderontvoering, valsheid in geschrifte, en gebrekkige/ foutieve archivering.⁷¹

Naast het bovenvermeld beknopt overzicht is er ook sprake van (vastgestelde) fraude met dossiers voor wat betreft Vlaamse adopties uit **Vietnam** (1998; 2003)⁷², **Chili** (2020)⁷³, en Belgische adopties uit **DR Congo** (2014-19)⁷⁴. Daarnaast zijn er geruchten over (mogelijke) wanpraktijken bij Vlaamse adopties uit China (2009)⁷⁵ en **Colombia** (2012)⁷⁶.

3.3.3. Gepercipieerde oorzaken van wanpraktijken

I. Algemeen

De door de werkgroep aangelegde klachtendatabank maakt melding van verschillende soorten wanpraktijken in het Vlaams adoptielandschap, van de jaren '50 tot nu. Ook globale reflecties op wanpraktijken bij adopties wereldwijd kwamen daarbij aan bod. Bij deze laatste was er soms, maar niet altijd, sprake van frauduleuze of anderszins problematische Belgische of Vlaamse adopties. Binnen Vlaanderen werden er, gebaseerd op de klachtendatabank, wanpraktijken bij transnationale adopties uit minstens vijftien landen gerapporteerd. In wat volgt focussen we niet op de *frequentie* van de waargenomen wanpraktijken zelf, maar op de manier waarop de (oorzaken van) wanpraktijken door de betrokken actoren *gepercipieerd* werden en discursief vorm kregen. Drie belangrijke kanttekeningen dienen daarbij gemaakt te worden.

Ten eerste bevat dit deel een gelimiteerd (gefragmenteerd) overzicht van literatuur omtrent de oorzaken van wanpraktijken bij transnationale adoptie vanuit sociaalwetenschappelijke, economische, politieke, internationale, en/of (strafrechtelijk) juridische disciplines. De analyse is,

⁷¹ Zie o.a.: Verbruggen, P. 6 augustus 2014. "Voor €2.000 verkocht aan Vlaamse ouders." Het Laatste Nieuws; X, 18 mei 2019. "Als adoptie ineens ontvoering wordt." De Morgen; Struys, B. en De Boeck, A. 13 mei 2019. "Baas Unicef zet stap opzij wegens 'kinderhandel.'" De Morgen; Beel, V. 14 mei 2019. "Vrees voor imagoschade nekt directeur Unicef." De Standaard; Struys, B. en De Boeck, A. 13 mei 2019. "Sommige 'wezen' waren helemaal geen wees." De Morgen; Martin, M. en Struys, B. 14 mei 2019. "Fraude met adopties was toen de norm." De Morgen; De Coninck, D. 1 juni 2019, "Plots waren ze weg, de adoptiebewijzen." De Morgen; Bergman, E. 6 juli 2019. "Ik heb het gevoel dat ik kan ontploffen. Zo kwaad ben ik." De Standaard; X. 9 juli 2019. "Teresa en An, echt vrijwillig afgestaan?" De Standaard.

⁷² X, 24 november 1998. "Vietnameesjes op bestelling." Het Nieuwsblad; Debusschere, B. 31 juli 2003. "Dubieuze' adoptiedienst nog altijd actief." De Morgen.

⁷³ Zie: Hagen, M. 12 Maart 2020. 'Babyhandel is pure maffia'. De Standaard.

⁷⁴ Zie: **(publieke klachten in mediaberichtgeving)** X, 16 April 2014. "Belgische zes maanden in Congolese cel voor ontvoering adoptiekind." De Morgen; Vanderkerckhove, S. 28 Mei 2014. "Thuis na zes maanden ambassade." De Morgen; X, 2 december 2016. "Congo vraagt drie geadopteerde kinderen terug aan ons land". Het Nieuwsblad; Het Nieuwsblad; X, 2 Mei 2017. "Belgische adoptiekindjes ontvoerd uit hun gezin in Congo." Het Laatste Nieuws; Wertelears, K. 24 Juni 2017. "Sjoemelend weeshuis in allerijl achtergelaten." Het Laatste Nieuws; X, 16 mei 2017. "België is al jarenlang op de hoogte van verdachte adopties uit Congo." Het Laatste Nieuws; X, 27 November 2017. "Jongen die niemand wou' herenigd met zijn papa." Het Laatste Nieuws; Huyberechts, P. 29 Januari 2019. "Geen weesjes, maar ontvoerd bij ouders?" Het Nieuwsblad; Huyberechts, P., 30 September 2019. "België wist dat er verkeerde kindjes op het vliegtuig zaten." Het Nieuwsblad; Huyberechts, P., 1 augustus 2019. "Van zeker vijf Congolese weesjes leven ouders nog." De Standaard; **(hoorzitting)** X, 23 juli 2019, Rapportage omtrent het gerechtelijk onderzoek naar de interlandelijke adopties uit Congo, <https://vlaamsparlement.tv/interlandelijke-adopties-uit-congo-2/>

⁷⁵ Zie: X, 7 Juli 2009. "Bezorgd om adoptie." De Standaard.

⁷⁶ Zie: X, 21 April 2012. "Grote onrust over adoptieschandaal Colombia." De Standaard.

gezien het vooropgestelde onderzoeksopzet, grotendeels gestoeld op de klachtendatabank en de daarin vervatte klachten (primaire analyse). Bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek waarbij wanpraktijken bij transnationale adoptie vanuit verschillende disciplinaire invalshoeken verklaard worden (secundaire analyse), komen hier slechts beperkt aan bod.

Ten tweede bevat dit overzicht geenszins een lijst van alle aanwijsbare oorzaken van wanpraktijken bij transnationale adoptie. Het gaat om de *perceptie* van oorzaken, die we aantreffen binnen interne, semi-publieke en publieke klachten en die geuit zijn door diverse actoren die bij transnationale adoptie betrokken zijn (zoals geadopteerden, (kandidaat)-adoptieouders, experts, adoptiediensten, controleorganen, beleidsmakers en (in beperkte mate) eerste ouders).⁷⁷ Gepercipieerde oorzaken werden gesorteerd op basis van gepercipieerde oorsprong (oorzaak ligt in België/Vlaanderen versus oorzaak ligt in landen van herkomst) en op basis van gepercipieerde reikwijdte: van (erg) gecentraliseerd naar (meer) gedecentraliseerd. Zo zal een door derden frauduleus bevonden plaatselijke contactpersoon als een eerder gecentraliseerde oorzaak worden aangeduid, terwijl een ontbrekende wetsbepaling die een heel land of regio treft, als meer gedecentraliseerd zal worden aangeduid. Wat België/Vlaanderen betreft, situeren de pijnpunten van wantoestanden inzake transnationale adoptie binnen het publieke discours zich in (1.) (de werking van) adoptiediensten en (2.) controleorganen die deze diensten controleren, (mede beïnvloed door) (3.) waargenomen (politieke) druk van kandidaat-adoptieouders, alsook (4.) inadequate (vorige) adoptiewetgeving of beleid. Wat de herkomstlanden betreft, worden bestaande problemen veeleer verbonden met (1.) lokale problematiek (bijvoorbeeld wandaden van een welbepaald weeshuis of lokale contactpersoon), en (2.) systemische problematiek (de situationele, politieke, culturele, en economische omstandigheden in het land van herkomst). Vanzelfsprekend overlappen deze oorzaken elkaar in de praktijk. Zo kunnen 'lokale' problemen moeilijk worden losgekoppeld van institutioneel ingebedde problemen, en zal de werking van adoptiediensten (mede) functioneren volgens de op dat moment aanwezige adoptiewetgeving en -beleid.

Ten derde dient het doel te allen tijde voor ogen te worden gehouden. Wat onderstaand opsomming niét tot doel heeft, is het formuleren van of verwijzen naar een (oplossing voor een) schuldvraag. Wat deze opsomming wél poogt te doen, is de perceptie weergeven van de oorzaken van de wanpraktijken volgens betrokken actoren zelf. Dit verwijst niet alleen naar het gefragmenteerd karakter van de actoren binnen het adoptiesysteem (een gevoelsmatige getrapte verantwoordelijkheid, zie verder), maar ook naar de perceptie van eventuele pijnpunten van dit systeem gebaseerd op de geleefde ervaring van de betrokkenen zelf. In werkelijkheid zijn de oorzaken van adoptiewanpraktijken te wijten aan een complex samenspel tussen individueel en collectief gedrag dat tot stand komt binnen een dynamisch netwerk van bij adoptie betrokken actoren, zowel wat aankomst- als herkomstlanden betreft, alsook de omstandigheden (economisch, politiek, juridisch, feitelijk) waarin deze actoren zich bevinden. Deze samenhang, waarbij 'iedereen en niemand' bijdraagt tot de instandhouding van wanpraktijken, mag niet uit het oog worden verloren. Dit neemt niet weg dat inzicht in de geleefde ervaring (en de daarbij geïdentificeerde pijnpunten) nuttig is om het ontstaan van wanpraktijken bij

⁷⁷ De stem van de eerste ouders is zo grotendeels onzichtbaar in het (semi-)publieke discours. Eerste ouders komen ook beperkt aan bod in de interne klachten casuïstiek (slechts twee geregistreerde klachten gingen uit van eerste ouders). Ondanks dat deze afwezigheid mede te wijten is aan praktische obstakels (zoals afstand- en taalbarrières), is de afwezigheid ook exemplarisch voor de algemene onzichtbaarheid van eerste ouders als actor in het huidige adoptielandschap.

transnationale adoptie beter te begrijpen, te kaderen, en er – met het oog op de toekomst van transnationale adoptie in Vlaanderen – lessen uit te trekken.

II. Thematisch overzicht

a. Landen van aankomst

1. Werking van adoptiediensten

De werking van adoptiediensten maakte in het verleden geregeld het voorwerp van kritiek uit. De door de werkgroep geanalyseerde (interne en publieke) klachten hieromtrent, verwezen voornamelijk naar (lange) wachttijden, communicatie, informatieverstrekking, financiële transparantie, en nazorg. Het is belangrijk op te merken dat de meerderheid van deze klachten omtrent de werking van adoptiediensten géén betrekking heeft op (vermoedens van) wanpraktijken bij transnationale adoptie. Hieronder vallen ondermeer de klachten die betrekking hebben op procedurele aspecten zoals lange wachttijden, discriminatie van kandidaat-adoptieouders of onduidelijke communicatie. Wel is het zo dat, wanneer (vermoedens van) wanpraktijken ter sprake komen, er soms (ook) wordt verwezen naar een gepercipieerde nalatigheid van de adoptiediensten zelf. Deze klachten worden hier niet besproken. Wel besproken worden de klachten die niet (alleen) ‘wanpraktijken’ binnen de interne werking van adoptiediensten aan de kaak stellen, maar deze (ook) effectief koppelen aan (vermoedens van) wanpraktijken bij transnationale adoptie, bijvoorbeeld door te verwijzen naar potentiële schendingen van rechten van adoptiekinderen, eerste ouders, of lokale of systematische problematiek.

Een meermaals voorkomende klacht omtrent de werking van adoptiediensten, in het kader van (mogelijke vermoedens) van wanpraktijken, gaat over een gebrek aan financiële transparantie van gemaakte kosten. Dit betreft voornamelijk procedures in herkomstlanden. Zo uitte(n) kandidaat-adoptieouder(s) in 2016 via een semi-publieke klacht hun misnoegdheid over (ondermeer) onduidelijke financiële transacties aan een lokale contactpersoon in Colombia.⁷⁸ Een interne klacht uit hetzelfde jaar, neergelegd door een (kandidaat-)adoptieouder, betrof Ethiopië. De klager stelt zich hierin vragen bij het financieel verloop van de adoptieprocedure en vermoedt dat Ethiopië transnationale adoptie als een bron van inkomsten beschouwt.

Andere klachten hebben niet zozeer betrekking op het gebrek aan financiële transparantie, maar op regelrechte vermoedens van kinderhandel of -ontvoering die aan de adoptie voorafgingen. Zo kwamen de adoptielanden Vietnam en Haïti in het begin van de jaren 2000 negatief in beeld in de mediaberichtgeving.⁷⁹ De aanleiding hiervoor was een rechtszaak tegen een adoptiedienst door een groep Vlaamse koppels/adoptieouders.⁸⁰ Het betrof een adoptiedienst die eind 2002 geschorst werd,

⁷⁸ Zie: Verslag van de hoorzittingen over de conceptnota voor nieuwe regelgeving inzake interlandelijke adoptie, 4 mei 2016(2015-2016), 600 (2015-2016). [https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#\[{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0\]](https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#[{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0]), pg. 44 ff.

⁷⁹ Debusschere, B. 31 juli 2003. “‘Dubieuze’ adoptiedienst nog altijd actief.” De Morgen.

⁸⁰ Ibid.

ondermeer naar aanleiding van klachten dat kinderen die via de dienst ter adoptie waren aangeboden, ‘gekocht’ waren van arme eerste families, of ontvoerd waren.⁸¹

2. Werking van controleorganen

Naast de aantijgingen van een (te) passieve of nalatige houding van de adoptiediensten, maakt ook het controlemandaat van overheidsdiensten soms het onderwerp uit van klachten. Dit was bijvoorbeeld recent het geval naar aanleiding van het Belgisch adoptieschandaal met adopties uit DR Congo uit 2014. In 2017 werden over de wanpraktijken bij Congolese adopties politieke beschuldigingen geuit via het parlement en de media.⁸² Tijdens de voorbereidingen van het onderzoek naar het opstarten van een nieuw adoptiekanaal in Congo zou justitieminister Koen Geens de administratie van Jo Vandeurzen gewaarschuwd hebben voor fraude in adoptiedossiers. Politicus Lorin Parys bekritiseerde publiekelijk de volgens hem nalatige houding van de overheid in het goedkeuren van het nieuw Vlaamse adoptiekanaal in proeffase.⁸³

Ook met betrekking tot (de stopzetting van) adopties uit Oeganda in 2016, werd kritiek geuit op (het toezicht van) de zogenaamde ‘kanaalonderzoeken’ die aan deze adopties voorafgingen. Tijdens de hoorzittingen omtrent de conceptnota voor nieuwe regelgeving inzake interlandelijke adoptie (2016), drukte een kinderrechtenactiviste haar bezorgdheid uit omtrent Oegandese adopties en de rechten van eerste families. Ze hekelde het misbruik dat plaats kon vinden door het omzeilen van het Oegandese voogdijsysteem (dat lang gebruikt werd als een achterpoortje voor buitenlandse adopties), en stelde vast dat het Vlaamse kanaalonderzoek hier in het verleden onvoldoende oog voor heeft gehad.⁸⁴

In minder of niet-recente adopties (voor 2005), werden handelingen (of het gebrek daaraan) van overheidsorganen die publiekelijk gekwalificeerd kunnen worden als ‘nalatig’, soms terecht als zodanig benoemd. Zo was men, naar aanleiding van de adoptieschandalen met adopties uit Vietnam en Haïti in het begin van de jaren 2000, wantrouwig omtrent de abrupte stopzetting van de adoptiedienst die deze adopties faciliteerde. De vrees bestond namelijk dat de sluiting van de adoptiedienst een toestroom van vrije adopties in de hand zou werken.⁸⁵ De respons van Kind & Gezin was dan ook dat ‘het opdoeken van een grote adoptiedienst ervoor zou zorgen dat mensen op eigen houtje zouden adopteren, en dat dit allerminst zonder risico’s is’.⁸⁶ De adopties via een erkende, grote adoptiedienst werden op die manier geprofileerd als ‘het minste van twee kwaden’. Verder werd er ook druk ervaren vanuit kandidaat-adoptieouders om niet abrupt tot schorsing of stopzetting over te

⁸¹ Ibid.

⁸² Zie: X, 16 mei 2017. "België is al jarenlang op de hoogte van verdachte adopties uit Congo." Het Laatste Nieuws; X, 27 November 2017. "Jongen die niemand wou' herenigd met zijn papa." Het Laatste Nieuws.

⁸³ Er zou evenwel geen aanwijzing zijn geweest voor onregelmatigheden met Vlaamse adoptiedossiers uit Congo, zie: X, 2 Mei 2017. "Belgische adoptiekindjes ontvoerd uit hun gezin in Congo." Het Laatste Nieuws; X, 27 November 2017. "Jongen die niemand wou' herenigd met zijn papa". Het Laatste Nieuws; X, 16 mei 2017. "België is al jarenlang op de hoogte van verdachte adopties uit Congo." Het Laatste Nieuws.

⁸⁴ Zie: Verslag van de hoorzittingen over de conceptnota voor nieuwe regelgeving inzake interlandelijke adoptie, 4 mei 2016(2015-2016), 600 (2015-2016). [https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#\[{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0](https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1182095#[{%22num%22%3A186%2C%22gen%22%3A0}%2C{%22name%22%3A%22XYZ%22}%2C88%2C485%2C0)

⁸⁵ Zie: Debusschere, B. 31 juli 2003. "Dubieuze' adoptiedienst nog altijd actief". De Morgen.

⁸⁶ Ibid.

gaan. De lange wachtlijsten waar kandidaat-adoptieouders mee te maken kregen, deden deze druk alleen maar toenemen.

3. (Politieke) druk van kandidaat-adoptieouders

(Kandidaat-)adoptieouders zijn traditioneel gezien een erg zichtbare en behoorlijk machtige actor in het Vlaams adoptielandschap. Toch moeten we dit laatste ook nuanceren. (Kandidaat-)adoptieouders hebben lang een groot aandeel gehad in de totstandkoming en in het verloop van transnationale adoptie, maar waren tegelijkertijd ook altijd afhankelijk van externe factoren, zoals veranderingen in Belgische of buitenlandse adoptiewetgeving, *de facto* stopzettingen of opschortingen van kanalen, lange wachttijden, (financiële) onzekerheid omtrent adoptieprocedures, risico's op heroriëntatie, vastgelopen procedures (ter plaatse), en (door ouders niet verifieerbare) informatie omtrent de achtergrond van hun adoptiekind. Dit nuanceert de traditioneel invloedrijke positie van (kandidaat-)adoptieouders enigszins. Daarnaast eisen traditioneel 'onzichtbare' actoren, zijnde geadopteerde personen zelf, de laatste jaren steeds meer hun stem op in het publiek adoptiedebat.

Niettemin wordt een extern gepercipieerde druk vanwege kandidaat-adoptieouders soms vermeld om wanpraktijken bij transnationale adoptie (mee) te kunnen kaderen. Adoptieouders stonden soms mee aan de wieg van de oprichting van (nieuwe) adoptiediensten, of deden aan adoptiebemiddeling. Men ging ervan uit dat adoptieouders, als praktijk-experten, hun expertise en ervaringen met andere wensouders konden delen. Begin jaren 2000 was de rol van adoptieouders in de totstandkoming van twee adoptiediensten ook het voorwerp van een gesprek in het Vlaams Parlement.⁸⁷ Uit het verslag wordt duidelijk dat de werkwijze van nieuwe en oude diensten vergeleken werd en dat de adoptiediensten met elkaar concurreerden. Ook werden de werkzaamheden van de nieuwe adoptiediensten (opgericht door adoptieouders) als het meest succesvol geëvalueerd. Het belang van kandidaat-adoptieouders was hier dus, rekening houdend met de heersende opvatting omtrent adoptie in de vroege jaren 2000, nog primordiaal:

“ze (i.e. adoptieouders die twee nieuwe adoptiediensten hebben opgericht) willen ouders snel een kind bezorgen, omdat adoptieouders allang wachten op een kind, eerst omdat ze het niet konden krijgen, en dan omdat de evaluatie lang heeft geduurd. Ze kiezen hun herkomstbronnen in functie daarvan. Ze gaan naar herkomstlanden waarvan ze de zekerheid hebben dat de kinderen vrij snel en zonder al te veel problemen kunnen worden geleverd” (hoorzitting, 2001)⁸⁸

Deze werkwijze is op dat moment niet geheel vrij van kritiek, maar de kritiek behelst vooral aantijgingen van commercialiteit (gezien de onderlinge wedijver tussen de verschillende diensten), in plaats van de tekorten inzake de verdediging van de rechten van geadopteerde personen of eerste families. Zo erkent de marketing-vertegenwoordiger die destijds het evaluatieonderzoek uitvoerde

⁸⁷ Zie pg 11 ff verslag van hoorzitting over het onderzoek “Interlandelijke adoptie Vlaanderen – Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers” door Significant – Marketing Research en over “Doorlichting adoptiediensten” door Nikè Consult – Management & Reflectie, 23 februari 2001, Zitting 2000-2001, Stuk 594(2000-2001), Nr. 1. <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1015392>.

⁸⁸ Ibid.

dat: “[...] men zegt dat dit (i.e. de snelle werking van de nieuwe diensten) commercieel zou zijn, terwijl dat niet noodzakelijk zo is”. Vervolgens herframet de vertegenwoordiger deze snelle werking door te stellen dat “een zekere handigheid en slagvaardigheid niet noodzakelijk hetzelfde [is] als commercialiteit [...]”.⁸⁹

Het bestaan van of de verhalen over een (indirecte) druk van kandidaat-adoptieouders worden ook opgemerkt buiten het bestuur van adoptiediensten. In een anonieme klacht uit 2003, ontvangen bij het Kinderrechtencommissariaat, wordt melding gemaakt van een gesprek met een adoptiedienst waarbij er zou zijn toegegeven dat “er geregeld op een slap koord wordt gedanst, maar dat dit te wijten is aan de kandidaat-ouders die snel een kind willen” (citaat in anonieme klacht). Ook is de indirecte druk van adoptieouders voelbaar in parlementaire vragen die in de jaren 2000 werden gesteld naar aanleiding van kanaalsluitingen met India en Vietnam. De vraagsteller hekelde de lange wachttijden als gevolg van het dalende aantal adopties die voltooid raakten. Om hieraan tegemoet te komen, zo werd gesteld, “is het belangrijk om partnerschappen met ‘nieuwe’ landen te ontwikkelen”.⁹⁰ “Het is bijzonder jammer dat door deze gebeurtenissen kinderen met een ouder nood en kandidaat-adoptanten in de kou blijven staan. [...] Worden de adopties vanuit Vietnam [en India] op korte termijn opnieuw mogelijk gemaakt [...]?”⁹¹

(Kandidaat-)adoptieouders vervullen binnen het adoptiedebat een ambigue rol. Aan de ene kant worden ze beschouwd als de niet-aflatende ‘motor’ van de adoptiepraktijken binnen een vraaggestuurd adoptiesysteem (en dus indirect van de instandhouding van wanpraktijken). Aan de andere kant, zijn het ook diezelfde (kandidaat-)adoptieouders die wanpraktijken omtrent adoptie intern of publiekelijk aan de kaak stellen. Zo werden de wanpraktijken bij adopties uit Vietnam en Haïti begin jaren 2000 publiekelijk gesignaleerd door een groep adoptieouders⁹², en maakte kritiek op het adoptiesysteem of vermoedens van adoptiefraude ook het voorwerp uit van door (kandidaat-)adoptieouders intern neergelegde klachten (*infra* bijlagen Klachtentabellen). (Kandidaat-)adoptieouders vervullen m.a.w. eveneens (zoals de media) een belangrijke waakhondfunctie. Daarnaast voelen zij zich niet zelden zelf het slachtoffer van onrecht, fouten of wanpraktijken binnen transnationale adoptie.

4. *Inadequate (vorige) wetgeving of beleid*

Zoals eerder gesteld worden wanpraktijken bij transnationale adoptie frequent gekaderd binnen (de werking van) adoptiediensten en controleorganen, mede beïnvloed door waargenomen (politieke) druk van kandidaat-adoptieouders en gestoeld op (vorige) adoptiewetgeving of beleid. De gepercipieerde invloed van wetgeving en beleid op het voorkomen of faciliteren van wanpraktijken bij transnationale adoptie is een erg prevalent discours binnen de klachtendatabank.

Tot en met de late jaren 1980 bestond in België geen wettelijk kader dat toezag op het praktische verloop van het adoptieproces en de erkenning van de bemiddelende diensten, waardoor iedereen

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Schriftelijke vraag nr. 310 van 21 augustus 2008 van Mieke Vogels aan Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin over Interlandelijke adoptie India en Vietnam. Parlementaire stukken (vraag en antwoord).

⁹¹ Ibid.

⁹² Zie: Debusschere, B. 31 juli 2003. “‘Dubieuze’ adoptiedienst nog altijd actief.” De Morgen.

‘vrij’ kon bemiddelen. Ook in de periode nadien, tot eind 2005, bleven zogenaamde ‘vrije adopties’ juridisch mogelijk. In het persdiscours van de vroege jaren 2000 waren dit soort adopties (destijds ook aangeduid als ‘wildadopties’) een doorn in het oog van menige met adoptie belaste dienst. De praktijk van vrije adoptie werd, in tegenstelling tot de praktijk van erkende adopties, als inherent risicovol beschouwd.

Zo getuigde in 1998 de voorzitter van vzw Triobla, een vzw die op dat moment verantwoordelijk was voor de voorbereiding van kandidaat-adoptieouders bij Kind & Gezin, over wanpraktijken van adoptiebemiddelaars die op dat moment in Vlaanderen actief waren: “Deze bemiddelaars zouden een adoptieprocedure van 3 maand beloven, die bovendien minder kost dan een erkende procedure en waarbij je zelf het geslacht en de leeftijd van je adoptiekind kan kiezen [...]” De voorzitter stelde verder dat “[het vaak gaat] om bedelkinderen of tijdelijk in weeshuizen ondergebrachte kinderen. Die hebben wel degelijk ouders, die veelal onwetend zijn over adoptie [...]”⁹³ Het betrof hier adopties uit Vietnam.

Twee jaar later, in 2000, kwamen ook Cambodjaanse ‘vrije adopties’ in opspraak, ondermeer in Vlaamse media.⁹⁴ Een medewerker van de adoptiedienst ‘Hogar Para Todos’ verklaarde in de pers dat “een adoptie via de erkende organisaties in België legaal is”; “Honderd procent zeker ben je nooit, maar de landen waar wij mee werken hebben zelf richtlijnen om controles uit te voeren. Meestal zijn die betrouwbaar”. Zij vervolgde dat “het probleem [vooral zit] in de ‘wildadopties’: mensen die zonder tussenkomst van instellingen werken. Als je op die manier een kind wil adopteren dan kom je inderdaad vlug terecht in de illegale circuits.”⁹⁵

Een jaar later, in 2001, verschijnt een gelijkaardig verhaal in de media. Een Vlaamse adoptiemoeder probeerde een Vietnamees kind te adopteren met tussenkomst van een bemiddelingsbureau uit de Verenigde Staten. Deze werkwijze zou – op dat moment – wettelijk in orde zijn, aldus het persartikel, omdat het Vlaams adoptiedecreet via federale wetgeving omzeild kon worden.⁹⁶

De aversie voor ‘wildadopties’ was ook zichtbaar naar aanleiding van de officiële respons op de wanpraktijken van begin jaren 2000 met betrekking tot adopties uit Haïti en Vietnam. De werkzaamheden van de verantwoordelijke adoptiedienst werden niet stopgezet, (mede) omdat men vreesde dat een stopzetting een toename van vrije adopties in de hand zou werken. Adopties via een niet (afdoend) functionerende adoptiedienst werd zo indirect geprofileerd als het minste van twee kwaden.

Naast het specifiek hekelen van het gebrek aan wetgeving of van het bestaan van juridische lacunes, werd ook het adoptiebeleid of het algemene overheidsbeleid uit het verleden kritisch doorgelicht. Dit was bijvoorbeeld het geval wat betreft oudere humanitaire (pleegzorg)plaatsingen uit Rwanda rond het eind van de jaren 1950.⁹⁷ De wanpraktijken, die ondermeer betrekking hebben op gebrekkige archivering, gebrek aan nazorg en vernietiging van gegevens, zouden hebben plaatsgevonden met

⁹³ X, 24 november 1998. “Vietnameesjes op bestelling.” Het Nieuwsblad

⁹⁴ De Fraye, J. 27 Mei 2000. “Cambodjaans weeshuis levert adoptiekinderen op bestelling.” De Morgen.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ X, 30 Maart 2001. “Visum voor Vietnamees adoptiekind.” De Standaard.

⁹⁷ Zie ook: Candaele, 2020b.

volledige medewerking van “overheid en kerk”.⁹⁸ Kritiek op (het gebrek aan) overheidsop treden weerklinkt ook in het discours over toenmalige adopties uit China ten gevolge van het Chinese éénkindbeleid, dat gekaderd werd als een elementaire mensenrechtenschending van kinderen (en eerste ouders).⁹⁹ Er werd gesteld dat “[dit] (i.e. beleid) in feite een internationale aangelegenheid [is]. De kleine bureaus kunnen deze materie niet moreel beoordelen. Dat is de verantwoordelijkheid van de Vlaamse Gemeenschap” (Hoorzitting, 2001).¹⁰⁰

In 2005 volgde een wetswijziging onder invloed van de ratificatie van het Haags Adoptieverdrag door België, dat op 1 september 2005 in werking trad. De juridische mogelijkheid van de ‘vrije adoptie’ kwam daarmee officieel ten einde.¹⁰¹ Wat Vlaanderen betreft, lijkt het erop dat de evolutie van de adoptiewetgeving (mede) een rol heeft gespeeld in de afname van wanpraktijken. De (gesignaleerde) wanpraktijken bij Vlaamse adopties uit India, Haïti, Vietnam, Rwanda, Sri Lanka, en Guatemala, hadden inderdaad allen betrekking op adopties die voor 2005 werden voltrokken. De federale ratificatie van het Haags Adoptieverdrag biedt evenwel geen zekerheid voor wat betreft het voorkomen van wanpraktijken in niet-verdragslanden. Zo was er sprake van (ernstige) wanpraktijken (frauduleuze adopties) bij recentere Vlaamse adopties uit Ethiopië (vanaf 2009)¹⁰² en Belgische adopties uit DR Congo (2014-2016)¹⁰³. Andere (procedurele) problemen met de omzetting of invulling van buitenlandse adoptiewetgeving, zoals met adopties uit niet-verdragslanden Marokko (2013) en Oeganda (2016), deden zich ook voor na ratificatie van het HAV in België in 2005.

b. Landen van herkomst

1. ‘Lokale’ problematiek

De in het publiek discours vervatte verklaringen voor wanpraktijken bij transnationale adopties in het verleden, hebben niet alleen betrekking op actoren binnen België of Vlaanderen. Wanpraktijken bij adopties uit het verleden werden soms (mede) verklaard door te verwijzen naar problemen in

⁹⁸ Zie interview met J.A. (geadopteerd persoon) in: Peeters, B. 11 december 2020. “Ik kreeg twee voornamen, zodat ik mijn afkomst niet kon vinden.” *Gazet van Antwerpen*; Zie ook: Candaele, 2020b.

⁹⁹ Verslag van hoorzitting over het onderzoek “Interlandelijke adoptie Vlaanderen – Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers” door Significant – Marketing Research en over “Doorlichting adoptiediensten” door Nikè Consult – Management & Reflectie, 23 februari 2001, Zitting 2000-2001, Stuk 594(2000-2001), Nr. 1. <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1015392>.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Omzendbrief 24 augustus 2005 betreffende de tenuitvoerlegging van de hervorming van de adoptie, B.S. 29 augustus 2005.

¹⁰² Zie: X, 27 april 2019. “Mijn moeder was verdwenen, mijn vader overleden. Klopt níks van!” *Het Laatste Nieuws*; Erika Van Beek, E., Bossaert, J., Van Bastelaere, L. 29 april 2019. “936 kinderen naar hier gehaald en niemand weet of dat correct verliep.” *Het Laatste Nieuws*; Bossaert, J. en Van Bastelaere, L., 30 april 2019. “Ene klacht na de andere over gesjoemel met adopties.” *Het Laatste Nieuws*; Van Bastelaere L. en Bossaert, J., 30 april 2019. “Leugens zó flagrant dat zij ze meteen doorprikten.” *Het Laatste Nieuws*; X, 2 mei 2019. “N-VA vraagt onderzoek naar frauduleuze adopties uit Ethiopië.” *Het Laatste Nieuws*.

¹⁰³ Zie o.a. X, 27 November 2017. “Jongen die niemand wou' herenigd met zijn papa”. *Het Laatste Nieuws*; X, 2 Mei 2017. “Belgische adoptiekindjes ontvoerd uit hun gezin in Congo.” *Het Laatste Nieuws*; X, 16 mei 2017. “België is al jarenlang op de hoogte van verdachte adopties uit Congo.” *Het Laatste Nieuws*. Huyberechts, P. 29 Januari 2019. “Geen weesjes, maar ontvoerd bij ouders?” *Het Nieuwsblad*; X, 23 juli 2019, Rapportage omtrent het gerechtelijk onderzoek naar de interlandelijke adopties uit Congo, <https://vlaamsparlement.tv/interlandelijke-adopties-uit-congo-2/>; Huyberechts, P., 1 augustus 2019. “Van zeker vijf Congolese weesjes leven ouders nog.” *De Standaard*; Huyberechts, P., 30 September 2019. “België wist dat er verkeerde kindjes op het vliegtuig zaten.” *Het Nieuwsblad*.

herkomstlanden, waarbij er vooral een individu of instituut (zoals een lokale organisatie of een specifiek weeshuis), in opspraak komt. Het discours van 'lokale' problematiek legt de oorzaak van problemen met transnationale adopties (voornamelijk bij (een groep) buitenlandse individuen. Zo kwamen er met betrekking tot de landen Marokko, Ethiopië, DR Congo, Rwanda en Sri Lanka individuele contactpersonen, advocaten of bemiddelaars in opspraak voor dubieuze adoptiepraktijken. Adoptie-betrokken actoren in Vlaanderen, maar ook adoptieouders en geadopteerden, geven daarbij niet zelden aan zelf het slachtoffer te zijn van een lokale contactpersoon in de landen van herkomst. Dit was bijvoorbeeld het geval voor Guatemala, Sri Lanka en Rwanda ("We hadden een aantal contactpersonen die bemiddelden met de administratie." [...] Als blijkt dat zij de biologische ouders van de adoptiekinderen heeft bedrogen, dan heeft ze ons ook bedrogen.")¹⁰⁴; "Wij hebben ons gebaseerd op de documenten die we van ginds kregen aangeleverd.' Als er iets niet klopt, dan is dat zijn fout [...] hij deed alles in Rwanda."¹⁰⁵

Naast individuele contactpersonen, komen ook buitenlandse weeshuizen geregeld in opspraak voor frauduleuze adoptiepraktijken, vermoedens of beschuldigingen van kinderhandel en/of gebrekkige registratie. Dit was bijvoorbeeld het geval voor weeshuizen in Colombia, Cambodja, China, Haïti en India. Daarbij dient te worden opgemerkt dat mogelijke alarmsignalen die wijzen op 'lokale' problematiek, in het begin van de jaren 2000 nog werden genegeerd, genormaliseerd, of enigszins als onproblematisch werden beschouwd. Dit is bijvoorbeeld merkbaar in het discours rond de sociale praktijk van het betalen van grote geldsommen aan lokale weeshuizen en lokale ontwikkelingshulp. Zo werd er in 2001, naar aanleiding van een doorlichting van de Vlaamse adoptiediensten, gesteld dat kandidaat-adoptieouders "niet graag betalen voor papierwerk (i.e. verwijzend naar de aanvankelijke som die direct bij inschrijving dient te worden betaald), maar wel voor een kind".¹⁰⁶ Er wordt weliswaar aangegeven dat de grote geldbedragen niet altijd terechtkomen waar ze zouden moeten terechtkomen (i.e. verwijzend naar lokale problematiek in landen van herkomst), maar er wordt ook geponeerd dat er weinig tegen kan worden ingebracht, aangezien "de adoptiediensten de speelbal zijn van herkomstlanden".¹⁰⁷ Dergelijke visie, waarbij België wordt voorgesteld als een (eerder) machteloos aankomstland, en de landen van herkomst als (eerder) machtig of agenderend, contrasteert met recentere visies op transnationale adoptie die het begrip 'uitbuiting' veeleer plaatsen binnen ruimere machtsstructuren tussen het Globale Noorden en het Globale Zuiden.

2. 'Systematische' problematiek

Bij het voorgaande sluit het discours aan waarbij wanpraktijken bij transnationale adoptie worden toegeschreven aan institutionele (politieke, economische, culturele en/of wettelijke) factoren van de herkomstlanden zelf. Hierbij worden ondermeer adoptiewanpraktijken rechtstreeks in verband gebracht met armoede, zoals in de persretoriek over India tot uiting kwam ("kinderhandel zit verspreid

¹⁰⁴ Citaat Sintobin in: Struys, B. en De Boeck, A. 13 mei 2019. "Sommige 'wezen' waren helemaal geen wees." De Morgen.

¹⁰⁵ Citaat De Graaf in: Antonissen, J. en Bulté, A. 12 september 2017. "De trauma's van de Belgische adoptieouders." Humo.

¹⁰⁶ Pg. 9 Verslag van hoorzitting over het onderzoek "Interlandelijke adoptie Vlaanderen – Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers" door Significant – Marketing Research en over "Doorlichting adoptiediensten" door Nikè Consult – Management & Reflektie, 23 februari 2001, Zitting 2000-2001, Stuk 594(2000-2001), Nr. 1. <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1015392>

¹⁰⁷ Pg. 14 *ibid.*

overall ter wereld waar armoede is”).¹⁰⁸ Ook ‘corruptie’ wordt expliciet als oorzaak genoemd.¹⁰⁹ Soms wordt het “zeker risico op” wanpraktijken expliciet gekaderd in de samenwerkingen tussen “arme en rijke landen”, zoals bij de bespreking van China.¹¹⁰ Het risico op wanpraktijken wordt daarbij voorgesteld als ‘inherent’ aan het systeem van transnationale adoptie. ‘Systematische’ problematiek kan met andere woorden ook worden beschouwd als ‘systeemkritiek’. Kritiek op ‘het adoptiestysteem’, waarbij het hele systeem van adoptie kritisch in vraag wordt gesteld, was ook meermaals het voorwerp van de gedeponeerde klachten bij het VCA, Steunpunt Adoptie en het Kinderrechtencommissariaat. Deze klachten waren niet alleen afkomstig van geadopteerde personen, maar ook van (kandidaat-)adoptieouders. ‘Systematische’ oorzaken van wanpraktijken bevatten onder meer verwijzingen naar of meldingen van fraude, corruptie, kinderhandel, de afwezigheid van (adequate) wetgeving en gebrekkige registratiepraktijken in landen van herkomst, zowel wat individuele dossiers van geadopteerden betreft, als algemene geboorteregistratie.

Het is moeilijk om objectieve uitspraken te doen omtrent de zogenaamde ‘systematische’ problematiek. Zoals gezegd heeft deze onder meer betrekking op politieke, juridische en feitelijke (socio-culturele) omstandigheden. Ter illustratie staan hier drie ‘objectief’ meetbare parameters ter discussie: (1.) metingen van gepercipieerde corruptie, (2.) (de ratificatie van) het Haags Adoptieverdrag, en (3.) statistische gegevens omtrent geboorteregistraties. Ten eerste is het moeilijk om een (politiek geladen) concept als ‘corruptie’ in herkomstlanden vast te stellen. Ten tweede, wat het juridisch-institutionele betreft, is het niet duidelijk of, en hoe, de ratificatie van het Haags Adoptieverdrag een rol speelt of kan spelen in de prevalentie of het voorkomen van wanpraktijken bij transnationale adoptie. Ten derde, met betrekking tot socio-culturele omstandigheden, zijn ook de objectieve metingen van percentages van geboorteregistratie in landen van herkomst niet altijd sluitend. Hieronder worden de begrenzingen en mogelijkheden van bovenstaande parameters kort toegelicht.

Een eerste parameter is de zogenaamde ‘Corruptie-index’, oftewel *Corruption-Perception-Index* (hierna CPI), een meting van de gepercipieerde corruptiegraad in (nu) 180 landen die sinds 1995 jaarlijks uitgevoerd wordt door de in Berlijn-gevestigde NGO *Transparency International (TI)*.¹¹¹ De CPI is niet alleen de meest bekende parameter van bovenvermelde NGO; maar ook de best gekende parameter die wereldwijd corruptie in kaart brengt (de Maria, 2008: 195). Op die manier vormt het een beleidsinstrument voor het sturen en evalueren van beleid en wetgeving (Hawthorne, 2015:149).

In verband met de herkomstlanden in het Vlaams adoptielandschap waar zich in het verleden wanpraktijken hebben voorgedaan, is het duidelijk dat deze landen ICP-percentages halen onder 50/100 (waarbij 0/100 als ‘volledig corrupt’ wordt aangemerkt en 100/100 als ‘volledig niet-corrupt’). Zo halen Oeganda (1996-2020) en Guatemala (1998-2020) systematisch (afgeronde) scores tussen 20 en 30/100; Ethiopië (2004-2020) tussen 20 en 40/100 en Sri Lanka (2002-2020) en India (2020) rond

¹⁰⁸ Citaat Henon in: Cornillie, B. en Vuylsteke, A. 19 februari 2019. "India is supermarkt voor kinderen." Het Laatste Nieuws. Voor gelijkaardig discours omtrent Vietnam, zie: Citaat Dejonckheere in: X, 24 november 1998. "Vietnaamesjes op bestelling." Het Nieuwsblad.

¹⁰⁹ Zie bv. X, 7 Mei 2008. "Guatemala zet adoptie kinderen even stop." Het Laatste Nieuws, naar aanleiding van: Kester, S. 7 mei 2008. "Guatemala zet adoptie van 2.300 kinderen door buitenlanders even stop." De Volkskrant [Nederlandse krant].

¹¹⁰ Zie: X, 7 Juli 2009. "Bezorgd om adoptie." De Standaard.

¹¹¹ Voor een uitgebreide methodologie zie: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>

40/100. Ondanks recente cijfers voor Rwanda die een indicatie geven van 54/100, scoorde Rwanda in 2006 nog 25/100. Voor Haïti schommelde de index tussen 14 en 22/100 tussen 2002 en 2020.¹¹²

Het is niet vanzelfsprekend om een causaal verband te leggen tussen lage scores op de CPI en de prevalentie van wanpraktijken bij transnationale adoptie. Wanpraktijken kunnen zich ook voordoen in landen die gepercipieerd worden als ‘weinig’ corrupt, en niet alle ‘hoog corrupt’ gepercipieerde landen worden gekenmerkt door ‘corruptie’ binnen adoptiepraktijken. Wel zijn er verbanden gerapporteerd tussen corruptie en (het gebrek aan) een democratische staatsstructuur en regelgevende besluitvorming, wat met name voor socio-economisch achtergestelde landen tot de nodige uitdagingen leidt (Ogus, 2004). Socio-economisch achtergestelde landen maken tevens de grootste bron van herkomstlanden uit voor transnationale adoptie wereldwijd, vooral de laatste decennia.

Daarnaast is de Corruptie-Index zelf niet vrij van kritiek. De index meet namelijk niet corruptie zelf (wat zeer moeilijk te meten is), maar de gepercipieerde corruptie door de ogen van risico-analytici, academici en zakenmensen (Ogus, 2004:330). Bovendien wordt geen rekening gehouden met ‘private’ corruptiepraktijken, en kan de CPI ook niet worden losgekoppeld van een moreel discours over een “internationale anti-corruptie norm” (Katarova, 2018) dat vooral door globale en economische belangen is ingegeven (de Maria, 2008:189). Er klinken stemmen om corruptie te kaderen in een ‘need-based’ in plaats van een ‘greed-based’ discours, waarbij corruptie begrepen wordt in het kader van de voor velen dagelijkse realiteit van armoede, ziekte en uitbuiting in landen waar corruptie veel voorkomt (de Maria, 2008:184).

Corruptie is een wereldwijd fenomeen, maar socio-economische achtergestelde landen zijn extra kwetsbaar (Soliman & Cable, 2011: 736). Omdat corruptie vaak structureel is ingebed, zijn de manieren om corruptie te bestrijden (o.a. het inzetten op (politieke) transparantie, individuele verantwoording, en het instellen van controle, vervolging en bestraffingmechanismen), niet altijd effectief (Ogus, 2004: 329; 342). Het gevolg is dat adoptiewanpraktijken in het Globale Zuiden niet altijd adequaat opgespoord of vervolgd kunnen worden, en dat de betrokkenen niet altijd verantwoording (kunnen) afleggen. Dit betekent niet dat de samenwerking met landen die als ‘hoog corrupt’ gepercipieerd worden, automatisch problematisch is. Het impliceert wel de mogelijkheid dat wanpraktijken in deze landen makkelijker zullen worden toegedekt, wat controle, vervolging en bestraffing in deze landen kan bemoeilijken. In de kanaalonderzoeken dient men met deze beperkingen van het Globale Zuiden rekening te houden.

Een tweede parameter op internationaal verdragsrechtelijk niveau betreft (de ratificatie van) het Haags Adoptieverdrag. Dit verdrag (dat geldig is in alle EU-lidstaten) wordt over het algemeen beschouwd als een grote vooruitgang op het vlak van de kinderrechten in Europa en daarbuiten (zie Juridisch deelrapport). Ook een niet-verdragsstaat (d.w.z. een land dat het HAV niet geratificeerd heeft), zal aan de in het HAV vervatte waarborgen moeten voldoen alvorens er kan worden overgegaan tot transnationale adoptie. Dit brengt vanzelfsprekend de vraag met zich mee naar het nut van de ratificatie van het HAV als objectieve parameter in het voorkomen van eventuele wanpraktijken bij transnationale adoptie in niet-verdragslanden. Zo is het mogelijk dat een land dat

¹¹² Zie: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>

niet is aangesloten bij het HAV aan een meer verregaandere controle zal worden onderworpen tijdens voorafgaand kanaalonderzoek dan wanneer dit land het HAV wel geratificeerd zou hebben. Dit laatste hoeft daarom, gelet op gesignaleerde wanpraktijken in niet-verdragslanden, niet altijd te stroken met de realiteit.

Naar aanleiding van de waargenomen wanpraktijken in het verleden in het Vlaams adoptielandschap, kan worden opgemerkt dat de meeste adopties waarbij wanpraktijken werden vastgesteld, eveneens dateren uit een periode die de individuele ratificatie van het HAV door de herkomstlanden (ruim) voorafging. Dit is bijvoorbeeld het geval voor (gekende) problematisch verlopen adopties uit Vietnam, India, Haïti, Sri Lanka en Guatemala. Ratificatie van het HAV door herkomstlanden is ook hier niet altijd sluitend wat de preventie van wanpraktijken betreft. Zo vonden de problemen met betrekking tot een kindprofiel in een Vlaamse adoptie uit Kazachstan (2012-2014) plaats na ratificatie van het HAV door laatstgenoemde land (2010). Ook China kwam enkele jaren na ratificatie van het HAV in 2006 internationaal in opspraak voor wanpraktijken bij transnationale adoptie uit 2009-2010. Het is niet zeker dat het hier ook Vlaamse adopties betrof.

Daarnaast werden problemen vastgesteld met adopties uit niet-verdragslanden, waaronder Ethiopië, waar fraude in adoptiedossiers werd vastgesteld. In de niet-verdragslanden Oeganda en Marokko werden ook problemen in Vlaanderen gerapporteerd, al waren deze eerder procedureel van aard. Ook kwam er ernstige fraude aan het licht met Belgische (vermoedelijk uitsluitend Waalse) adopties uit DR Congo, dat het Haags Adoptieverdrag nooit heeft geratificeerd.

De hier bestudeerde wanpraktijken bij transnationale adoptie hadden (voornamelijk) betrekking op adopties die ofwel (1.) dateren van de periode vóór de totstandkoming van het HAV (1993), of die (2.) dateren van de periode die aan ratificatie van het HAV door België (2005) voorafging, of (3.) die tot stand kwamen t.g.v. een samenwerking met landen die het HAV nooit hebben geratificeerd. Toch is het, gezien de beperkte selectie van landen en de opzet van de klachtenverzameling, moeilijk om uit deze bevindingen algemene conclusies te trekken.

Een laatste genoemde 'systematische oorzaak' voor adoptiewanpraktijken in landen van herkomst, betreft de sociale en juridische praktijk van geboorteregistratie (tabel in bijlage). Dit wordt ook binnen het publieke discours geframed als een risicofactor (zie bijvoorbeeld: "[het] (i.e. adoptiefraude) gaat vaak om landen met een gebrek aan geboorteregistratie. Die kinderen bestaan dan officieel niet, hebben geen papieren en zijn dus een vogel voor de kat."¹¹³ Gebrekkige geboorteregistratie zou op die manier (ernstige) wanpraktijken bij transnationale adopties, zoals kinderhandel, in de hand werken. Het is niet duidelijk of wanpraktijken bij transnationale adoptie in dat geval (mede) te wijten zijn aan gebrekkige registratie in herkomstlanden, eerder dan aan de ruimer omschreven socio-economische achtergestelde status van veel van deze landen.

Cijfers omtrent wereldwijde geboorteregistratie (verzameld door UNICEF) dienen restrictief te worden geïnterpreteerd.¹¹⁴ Ten eerste tonen de meeste cijfers (enkel) een recent beeld van

¹¹³ Citaat Henon in: Cornillie, B. en Vuylsteke, A. 19 februari 2019. "India is supermarkt voor kinderen." Het Laatste Nieuws.

¹¹⁴ In een aantal landen verschilt het registratiepercentage naargelang het geslacht van het geboren kind. De cijfers zijn gemiddelden (jongens + meisjes). Ook het feit of een kind binnen of buiten huwelijk geboren wordt kan in sommige landen een rol spelen. Landen met een hoge graad van geboorteregistratie kunnen mogelijk meer garanties bieden omtrent de juistheid van afstammingsgegevens in adoptiedossiers, mits deze tijdig geregistreerd werden. België krijgt een percentage van 100% toegewezen.

geboorteregistratie, bijvoorbeeld voor de laatste tien jaar. De meeste adoptie(wan)praktijken dateren evenwel uit een vroegere periode. Zo had India in 2016 een geboorteregistratie percentage van bijna 80%, maar zijn er geen data bekend van registratiepraktijken tijdens de jaren '90 en jaren 2000. Ook Haïti kende in 2017 een relatief hoge geboorteregistratie (85%); maar de meeste gekende wanpraktijken met betrekking tot Haïti deden zich begin jaren 2000 voor. Dezelfde bedenking kan gemaakt worden met betrekking tot Sri Lanka (97% in 2007) en Guatemala (96% in 2015), waarbij de meeste adoptiewanpraktijken in de jaren 1980-1990 plaatsvonden. Daarnaast tonen de beschikbare cijfers niet altijd het volledige beeld, omdat percentages van geboorteregistratie soms betrekking hebben op de eerste vijf levensjaren. Een land kan op dus papier een relatief hoge geboorteregistratie hebben, terwijl er sprake is van een lage registratie van zuigelingen of peuters.

3.3.4. Conclusie

De door de historisch-sociaalwetenschappelijke werkgroep doorgevoerde synthese van geanalyseerde klachten met betrekking tot transnationale adoptie uit het verleden, in België en Vlaanderen, heeft zich niet uitgesproken over effectieve oorzaken van wanpraktijken. Wel kwamen de gepercipieerde oorzaken doorheen de blik van de betrokkenen aan bod. De publieke perceptie van oorzaken, uitdagingen en pijnpunten kan moeilijk worden losgekoppeld van de destijds geldende maatschappelijke positionering t.a.v. het Vlaams en internationaal adoptiedebat, alsook de wijzigingen die deze positionering de laatste decennia heeft ondergaan.

Afgaand op de klachtendatabank, vonden de meeste wanpraktijken bij transnationale adoptie plaats in de periode voor de ratificatie van het HAV in landen van aankomst (België) en herkomst. Naarmate de wetgeving rond transnationale adoptie verder evolueerde, met toenemende controleprocedures tot gevolg, nam ook het risico op wanpraktijken af (zie verder Juridisch deelrapport). Toch is de ratificatie van het HAV niet sluitend wat betreft het voorkomen van wanpraktijken, zowel wat de Belgische ratificatie in 2005 als de individuele ratificatie in landen van herkomst betreft. Recentere problemen betroffen vooral niet-verdragslanden, wat kan impliceren dat voor deze landen de wettelijk voorgeschreven controlemechanismen niet stroken met de socio-juridische praktijk van kanaalcontrole. Daarnaast spelen andere factoren, zoals dalende adoptiecijfers, keuze van herkomstlanden, en de toenemende aandacht voor wanpraktijken binnen het adoptiedebat, eveneens een rol in de manier waarop (en de mate waarin) wanpraktijken werden gesignaleerd.

Wanneer de gepercipieerde oorzaken van wanpraktijken nader worden bekeken, wordt het systeem van 'getrapte' of '(gevoelsmatig) gefragmenteerde' verantwoordelijkheid van de bij adoptie betrokken actoren zichtbaar (zie ook Ethisch deelrapport voor een bespreking van getrapte bevoegdheid). Dit leidt tot een *de facto* systeem waarbij iedereen en niemand een aandeel heeft in de (instandhouding van) wanpraktijken. Het is mogelijk dat, wanneer een probleem wordt gesignaleerd bij een met adoptie belast controleorgaan, laatstgenoemde verwijst naar oudere wetgeving, een lokale adoptiedienst, of lokale en systematische problematiek. Zo antwoordde een medewerker van Kind en Gezin in 2018 met betrekking tot de problemen in Sri Lanka, op een vraag afkomstig van een journalist, dat "Kind en Gezin niet het mandaat heeft om de contactpersonen van een adoptiedienst te checken",

Zie: https://data.unicef.org/resources/data_explorer/unicef_f/?ag=UNICEF&df=GLOBAL_DATAFLOW&ver=1.0&dq=PT_CHL_D_YOT4_REG.&startPeriod=2016&endPeriod=2020

maar dat er destijds aan de adoptiedienst gevraagd is of alles in orde was: “Zij (i.e. de adoptiedienst) [heeft] bevestigend geantwoord.”¹¹⁵ Een Vlaamse adoptiedienst kan op zijn beurt verwijzen naar oudere wetgeving, druk van (kandidaat-)adoptieouders, of lokale/ systematische problemen in herkomstlanden. Dit impliceert ook het (mede) doorschuiven van verantwoordelijkheid naar lokale bemiddelaars in landen van herkomst. Lokale bemiddelaars (die evenwel grotendeels onzichtbaar zijn in het publieke discours) kunnen op hun beurt naar andere actoren verwijzen. Zo klaagde een in opspraak geraakte Congolese contactpersoon de Franse Gemeenschap aan, omdat laatstgenoemde geen gehoor zou hebben gegeven aan voorafgaande waarschuwingen van eerstgenoemde omtrent “foute” adoptiekindjes uit haar weeshuis die op het vliegtuig waren gezet: “Geroofde kindjes met nog levende ouders in Gemena (i.e. Congo). Helaas greep niemand in.”¹¹⁶ De betrokken Belgische adoptieouders spraken in de pers dan weer het relaas van de lokale contactpersoon tegen.¹¹⁷

Het gevolg van dit complex adoptiekluwen is dat wanpraktijken (of vermoedens daarvan) moeilijk op te sporen, verifieerbaar, en te personaliseren zijn. Er zijn niettemin aanwijzingen dat de rechten van geadopteerden en eerste ouders in het verleden systematisch werden geschonden. De juridische reikwijdte van adoptie wordt door eerste ouders niet altijd in haar volledige reikwijdte gevat door het bestaan van mogelijke alternatieve ouderschapspraktijken en/of visies op (niet-exclusief) ouderschap. Er dient daarom te worden gereflecteerd over een alternatief systeem voor het thans gangbare rechtsinstrument van ‘volle adoptie’ waarbij een (voorafgaand) contactverbod tussen eerste families, adoptiefamilies en geadopteerden niet langer de norm is. Ook dient er, rekening houdend met het recht op kennis van identiteit en ontstaansgeschiedenis, te worden nagedacht over mogelijke herstelmaatregelen om de bestaande/ toekomstige archivering (en toegankelijkheid) van persoonlijke gegevens te optimaliseren. Idealiter zijn herstelmaatregelen gestoeld op de werkelijke noden van geadopteerden. Bijkomstig grootschalig onderzoek bij laatstgenoemde groep kan op dit vlak inzichten verschaffen, alsook hedendaagse juridische, administratieve, bureaucratische, sociale en/of financiële pijnpunten blootleggen.

Daarnaast dienen de criteria voor samenwerking met landen van herkomst nader te worden onderzocht. Objectieve parameters kunnen een leidraad vormen in het bepalen van welke adoptielanden of kanalen behouden of geopend kunnen worden, maar aangezien ze vatbaar zijn voor interpretatie-bias mogen ze niet blind worden gevolgd. Belangrijk is ook dat er in herkomstlanden op een veilige en transparante manier aan (kanaal)controle kan worden gedaan. Er mag geen sprake zijn van onveilige situaties voor getuigen of bij adoptie betrokken personen in landen van herkomst, lokale onderzoekers, en eerste ouders.¹¹⁸ In wat volgt, worden een reeks aanbevelingen geformuleerd.

¹¹⁵ Zie: X, 27 januari 2018. “Niet weten wie je bent, is een verschrikking.” De Morgen

¹¹⁶ Huyberechts, P., 30 September 2019. “België wist dat er verkeerde kindjes op het vliegtuig zaten.” Het Nieuwsblad.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Zo volgde er in 2020 naar aanleiding van de (fraude) wanpraktijken bij adopties uit Congo berichten omtrent de onveiligheid van een Congolese getuige. Zie: Coosemans, D. 27 September 2020, “Kroongetuige adoptiefraude met dood bedreigd.” Het Nieuwsblad.

4. Aanbevelingen

4.1. Adopties uit het verleden

Aanbeveling 1

Geadopteerde personen die zoekvragen hebben over hun eerste familie of zich met hen willen herenigen, moeten kunnen rekenen op morele, psychologische, juridische, administratieve en financiële steun.

Het wettelijk kader waarin adopties in het verleden tot stand zijn gekomen, hield onvoldoende rekening met de **behoefte aan het kennen van de oorspronkelijke afstammingsbanden** tussen de geadopteerden en hun eerste familie. Gebrekkige registratie van adoptiepraktijken uit het verleden bemoeilijken bovendien het traceren van deze banden. Verwijzingen naar het belang van kennis van de persoonlijke identiteit en ontstaansgeschiedenis (e.g. de nood aan informatie omtrent de oorspronkelijke naam en omtrent eerste ouders/ families) maakten het voorwerp uit van geanalyseerde klachten binnen de door de werkgroep aangelegde klachtendatabank. Uit de bevindingen van het vragenlijstonderzoek bij geadopteerden van de VUB kwam de nood aan praktische overheidsondersteuning eveneens aan bod.¹¹⁹ **Geadopteerden gaven daarbij aan dat de zoektochten van geadopteerden praktisch en financieel gefaciliteerd zouden moeten worden.** De federale regering keurde reeds gelijkaardige aanbevelingen goed voor metis personen die naar België werden verplaatst (waarvan sommigen transnationaal geadopteerd werden).¹²⁰ Daarnaast bestaan er buitenlandse initiatieven die deze aanbeveling expliciet naar voren schuiven.¹²¹

Aanbeveling 2

Geadopteerde personen die administratieve problemen ondervinden ten gevolge van fouten en/of gebrekkige registratie in hun adoptieprocedure moeten toegang krijgen tot hulp en moeten een beroep kunnen doen op eenvoudige procedures om deze te herstellen.

Sommige transnationaal geadopteerden ondervinden tot op de dag van vandaag administratieve problemen als gevolg van gebrekkig omkaderde en irregulier verlopen adopties uit het verleden (problemen met nationaliteit, ontbrekende of foutieve geboorteakte, dubbele identiteitskaarten, foutieve geboortedatum of -plaats, ...).¹²² De procedures om deze problemen op te lossen zijn duur,

¹¹⁹ Zie: Villanueva J. & Jaspers Y., April 2021. "Wanpraktijken bij transnationale adoptie: Rapport vragenlijst geadopteerden. Vrije Universiteit Brussel (niet-gepubliceerd).

¹²⁰ Zie: Pg. 6, punt P. (verwijzing naar de mogelijkheid tot het verkrijgen van professionele ondersteuning en begeleiding) en pg. 7, aanbeveling 1 van de Resolutie over de segregatie waarvan de metissen uit de periode van de Belgische kolonisatie in Afrika het slachtoffer zijn geweest van 29 maart 2018, Doc 54 2952/ (2017/2018): <https://www.lachambre.be/FLWB/pdf/54/2952/54K2952007.pdf>

¹²¹ Zie o.a. (NL) Aanbeveling nr. 3 Rapport van de commissie-Joustra over de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967-1998. 8 februari 2021, p.138. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/08/tk-bijlage-coia-rapport>; Ook in Zwitserland werden er maatregelen getroffen omtrent (het onderzoeken en herstellen van) wanpraktijken bij Sri Lankaanse adopties in het verleden, zie: <https://www.bj.admin.ch/bj/en/home/aktuell/mm.msg-id-81577.html>.

¹²² Zie o.a. interview met J.A. (geadopteerd persoon) in: Peeters, B. 11 december 2020. "Ik kreeg twee voornamen, zodat ik mijn afkomst niet kon vinden." Gazet van Antwerpen; Zie ook: Candaele, 2020b.

traag en omslachtig, en bovendien ligt de bewijslast bij de geadopteerde. De regering moet de opdracht geven aan de betrokken ministeries om een ‘**uniek loket**’ te installeren waar transnationaal geadopteerden met hun administratieve vragen terecht kunnen en geholpen kunnen worden. Dit ‘uniek loket’ biedt vervolgens juridisch-administratieve ondersteuning bij hun aanvraag. De Vlaamse regering moet dit ook signaleren aan de federale regering, zodat ook op het federale niveau de betrokken diensten erin meewerken. De regering moet zich bovendien buigen over het creëren van **vereenvoudigde procedures** waarop transnationaal geadopteerden beroep kunnen doen om administratieve fouten naar aanleiding van hun adoptie te herstellen. De federale regering keurde reeds gelijkaardige aanbevelingen goed voor metis personen die naar België werden verplaatst (waarvan sommigen transnationaal geadopteerd werden).¹²³

Aanbeveling 3

Het is aanbevolen dat het Vlaams parlement de wanpraktijken die zich bij transnationale adoptie hebben voorgedaan en het leed dat deze bij de betrokkenen hebben teweeggebracht publiekelijk erkent.

Gezien de (politieke) beleidskeuzes die hebben bijgedragen tot een gebrekkig toezicht op en registratie van adoptiepraktijken in het verleden en op basis van de bevinding van de klachtenanalyse dat meldingen van en klachten over wanpraktijken bij transnationale adoptie zich over minstens drie decennia uitstrekken, beveelt deze werkgroep aan dat de overheid het plaatsvinden van wanpraktijken en de ernstige problemen die verschillende betrokken partijen hierbij hebben ondervonden publiekelijk erkent.¹²⁴ Een **publieke erkenning** vormt een sterk signaal naar de betrokkenen dat de overheid herstel en verzoening wenselijk vindt, en draagt in belangrijke mate bij tot de **individuele en collectieve verwerking van het verleden**. Deze erkenning staat evenwel los van de aansprakelijkheidsvraag (zie aanbeveling 9).

4.2. Toekomstig beleid

Aanbeveling 4

Alle gegevens en documenten met betrekking tot transnationale adoptiepraktijken moeten centraal worden geregistreerd. Er dient ook te worden nagedacht over digitale ontsluiting en een gedeeld archief.

Een laag archiefbewustzijn van de betrokken diensten en een gebrekkige registratie van adoptiepraktijken hebben in het verleden aanleiding gegeven tot onduidelijkheden. Daarnaast is er binnen de klachtendatabank sprake van een (opzettelijke) vernietiging van adoptiedossiers, wat (gerechtelijk) onderzoek naar wanpraktijken ter plaatse bemoeilijkt. Ook hebben adopties uit gebieden met een lage geboorteregistratie geleid tot onvolledige dossiers. Gebrekkige

¹²³ Zie: pg. 7, aanbeveling 1 van de Resolutie over de segregatie waarvan de metissen uit de periode van de Belgische kolonisatie in Afrika het slachtoffer zijn geweest van 29 maart 2018, Doc 54 2952/ (2017/2018): <https://www.lachambre.be/FLWB/pdf/54/2952/54K2952007.pdf>

¹²⁴ De officiële excuses door het Nederlandse kabinet bij de inontvangstneming van het rapport van de Commissie Joustra op 8 februari 2021, kunnen hier als voorbeeld dienen.

registratiepraktijken leiden nog steeds tot onzekerheden en problemen voor de betrokken geadopteerden, en staan haaks op het recht van geadopteerde personen op informatie over de eigen ontstaansgeschiedenis en adoptie.¹²⁵ In de toekomst zouden alle dossiers en gegevens met betrekking tot adoptiepraktijken (ook retroactief) **op een centrale plaats bewaard en geregistreerd** moeten worden. Gelijkaardige aanbevelingen werden reeds voor de Vlaamse regering geformuleerd in het eindrapport uit 2015 omtrent erkenning en herstel bij gedwongen (binnenlandse) adopties.¹²⁶

In het kader van de langdurige bewaring en toegankelijkheid van deze gegevens (ook voor de nakomelingen van geadopteerden en de eerste families), moet ook worden nagedacht over de **digitalisering van deze bestanden**. De centrale autoriteit moet hierbij actief samenwerken met de centrale autoriteiten uit de herkomstlanden. **Enkel landen die een open, toegankelijke en systematische registratie van adoptiepraktijken kunnen garanderen, zouden in aanmerking mogen komen als potentieel herkomstland voor adoptie** (zie ook aanbeveling 5).

Aanbeveling 5

Er moet een grondige reflectie en overdenking komen van de toetsingscriteria waarop de potentiële landen van herkomst worden beoordeeld, wat de eventuele samenwerking met deze landen betreft.

Er zou enkel een samenwerking mogen worden bewerkstelligd met landen die (1.) een adoptievraag initiëren, en die (2.) beschikken over voldoende omkaderende wetgeving die garandeert dat de adoptie in het belang is van de geadopteerde en de eerste familie. Er moet daarbij zekerheid bestaan over een **onafhankelijke en objectieve toepassing van de lokale adoptieregelgeving** door alle betrokken instanties. Eerste ouders moeten voldoende geïnformeerd worden over de verregaande gevolgen van volle adoptie, met het oog op het bekomen van **geïnformeerde toestemming**. Om dit te garanderen zou er een **controletoeets** moeten gebeuren door een onafhankelijke instantie (zie *infra* aanbeveling 6) voorafgaand aan de adoptie, met als mogelijkheid om de adoptabiliteit nietig te verklaren wanneer er sprake is van een discrepantie tussen het relaas van de eerste familie en het kinddossier.¹²⁷ Bovendien zou de toestemming van buitenlandse eerste ouders om een kind voor adoptie af te staan, een **wachttermijn** van minstens twee maanden na geboorte in acht moeten nemen naar analogie met de Belgische regelgeving voor binnenlandse adoptie.¹²⁸ Ook de mogelijkheid tot **contact** met het kind zou tot de opties moeten behoren. ‘Open adoptie’ kan hieraan tegemoetkomen (zie verder aanbeveling 7).

Daarnaast stellen wij ons de vraag in welke mate het bevorderlijk is om samen te werken met herkomstlanden die door hun transnationale adoptiesysteem de verdere uitwerking van een nationaal kinderbeschermingssysteem ondermijnen. Bij voorkeur worden er met inachtneming van het

¹²⁵ Zie o.a. (met betrekking tot het inzagerecht), Artikel 25 van het Decreet 20 januari 2012 houdende regeling van de interlandelijke adoptie van kinderen, BS 2 maart 2012.

¹²⁶ Zie aanbevelingen 13 (regeling centrale registratie adoptiedossiers) & 14 (regeling bewaring adoptiedossiers), Rapport Eindrapport Expertpanel: Wegen tot erkenning en herstel bij gedwongen adopties. April 2015. <https://www.kindengezin.be/img/eindrapport-expertenpanel.pdf>, pp. 32-33.

¹²⁷ Deze controletoeets biedt ook de mogelijkheid om zicht te krijgen op de achtergrondinformatie en het narratief van de eerste ouders, ongeacht of er sprake is van onregelmatigheden.

¹²⁸ Gelet op artikel 348-4 Burgerlijk Wetboek, kunnen de moeder en de vader (hier: eerste ouders) slechts toestemming geven voor adoptie twee maanden na de geboorte van het kind.

bestaande subsidiariteitsbeginsel¹²⁹, **voldoende lokale en tijdelijke alternatieven** ingesteld ter bescherming van geadopteerden en eerste ouders. De keuze voor (transnationale) adoptie mag immers geen ‘verplichte keuze’ uitmaken als gevolg van een de facto gebrek aan alternatieven.

Bij het voorafgaande onderzoek naar de rechtszekerheid van potentiële adoptieherkomstlanden, zou er rekening moeten worden gehouden met de **bevindingen van de consulaire en Vlaamse vertegenwoordigingen**. Buitenlandse consulaten hebben immers terreinkennis en kennis van de lokale (adoptie)procedures. Ook kunnen zij internationaal optreden op basis van het Verdrag van Wenen inzake consulaire verkeer (1963).¹³⁰ Gelet op de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de gefedereerde overheid, is er ook een onderzoeksrol weggelegd voor de gefedereerde overheden. Naast de bevindingen van consulaire en Vlaamse vertegenwoordigingen, dient ook rekening te worden gehouden met de **vaststellingen van internationale organisaties** zoals ISS of UNICEF. Deze organisaties kunnen ook een rol spelen in kanaalonderzoek (zie verder aanbeveling 6).

Aanbeveling 6

Indien er tot samenwerking kan worden overgegaan (zie supra aanbeveling 5), worden de kanaalonderzoeken in de landen van herkomst door een onafhankelijke instantie gevoerd.

De kanaalonderzoeken zijn voor het ogenblik mogelijk niet efficiënt, afgaande op de (recente) gerapporteerde problemen in verschillende landen van herkomst. De lokale stakeholders zijn uiteraard op de hoogte van het komende bezoek en bereiden zich doorgaans terdege voor. Het is daarbij mogelijk dat onderzoekers enkel de mooie kant van de medaille te zien krijgen, en dat de andere kant aan de blik van onderzoekers wordt onttrokken. De eventuele positieve vooringenomenheid van de onderzoekers (gecombineerd met onervarenheid met het lokale terrein), kan hier ook een rol spelen. Bij het kanaalonderzoek is het eveneens belangrijk om te controleren op bekwaamheid en betrouwbaarheid van voorgestelde lokale vertegenwoordigers en procedures, en de veiligheid omtrent veldwerk en adoptieonderzoek ter plaatse. Objectieve parameters kunnen bij de kanaalcontrole een leidraad vormen.

Gelet op het voorgaande, en wanneer er sprake is van een verdere facilitering van de kanaalonderzoeken, moeten deze worden uitgevoerd door een **onafhankelijke internationale instantie**. Zulke instantie is bij voorkeur lokaal actief, staat niet onder (politieke) druk, en is in staat om objectief werk te verrichten. Dit kan gecombineerd worden met onderzoek door de consulaire vertegenwoordigingen en deze van de Vlaamse Gemeenschap ter plaatse. De bevindingen van deze

¹²⁹ Zie ook Juridisch deelrapport voor een evaluatie van de pijnpunten omtrent het huidig subsidiariteitsbeginsel. Zo werd de in het VRK en HAV vervatte subsidiariteitstoets hier onder meer omschreven als “onvoldoende uitgewerkt, niet transparant en niet steeds consequent”.

¹³⁰ Thans wordt (in de mate van het mogelijke) de problematiek van de interlandelijke adoptie door consulaten gevolgd, hetgeen valt onder de algemene plicht van de consul als beschreven in art. 5.c. van het Verdrag van Wenen inzake consulaire verkeer (1963). Wanneer er algemene wantoestanden geconstateerd worden, wordt daarvan melding gedaan aan de FOD Buitenlandse Zaken in Brussel. Deze verwittigt dan de centrale autoriteit van de betrokken gemeenschap, voor Vlaanderen het Agentschap Opgroeien. Wanneer dergelijke waarschuwing gegeven wordt, is een nieuw onderzoek noodzakelijk.

consulaire vertegenwoordigingen zijn namelijk een zeer belangrijk element in de beoordeling van het kanaal.¹³¹

Ten slotte sluiten wij ons aan bij de in het Juridisch deelrapport vervatte aanbeveling om de toekomstige kanaalonderzoeken los te koppelen van een door het Globale Noorden vraaggestuurd adoptiesysteem. Hiervoor is een meer **passieve houding van aankomstlanden** vereist. De (onafhankelijk gevoerde) kanaalonderzoeken zouden dus enkel kunnen worden geïnitieerd door de landen van herkomst, en niet (meer) door landen van aankomst (Vlaanderen/ België).

4.3. Bijkomend onderzoek

Aanbeveling 7

De mogelijkheden omtrent open adoptie dienen verder te worden onderzocht.

Wat open adoptie betreft, hebben het ethisch en juridisch deelrapport zich reeds positief uitgelaten over de mogelijkheden en de voordelen die open adoptie biedt / kan bieden in het kader van een zgn. ‘**collaboratief adoptieproject**’. In het ethische deelrapport werd reeds gewezen op de mogelijke positieve effecten van open adoptie voor zowel geadopteerde personen, eerste ouders en adoptieouders. Onderzoek heeft ook aangetoond dat een significante groep eerste ouders graag informatie of contact wenst met het geadopteerde kind (Bos, 2007; Högbäck, 2016). Open (binnenlandse) adoptie komt al voor in verschillende jurisdicties, zoals in de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland (Högbäck, 2014). Ook in België komt dit voor. Open adoptie kent verschillende gradaties van contact tussen adoptiekinderen en eerste ouders die al dan niet juridisch omkaderd kunnen worden. Wanneer er gekozen wordt voor een juridische omkadering, dient het onderzoeksveld te worden uitgebreid naar de mogelijkheden van gewone adoptie en **meervoudig ouderschap**. Ook internationale pleegzorg kan tot de opties behoren. In dat geval kunnen de eerste ouders, in het land van herkomst, het juridisch ouderschap behouden, terwijl de dagelijkse zorg gedelegeerd wordt aan de pleegouders in het land van aankomst. Vanzelfsprekend brengt dit, naast voordelen, ook nadelen met zich mee. Deze zullen tegenover elkaar moeten worden afgewogen.

Aanbeveling 8

De ervaringen van geadopteerde personen dienen verder te worden onderzocht vanuit een sociologisch perspectief.

Het in kaart brengen van wanpraktijken in heden en verleden brengt heel wat maatschappelijke uitdagingen met zich mee en noopt tot een collectieve maatschappelijke verwerking. Momenteel is er niet veel geweten omtrent het potentieel effect van waarheidsbevinding op de ervaringen van de ruimere groep geadopteerden. Een **grootschalig sociologisch onderzoek onder geadopteerde personen in Vlaanderen** strekt daarom tot aanbeveling. Bijkomend onderzoek is idealiter gestoeld op een mixed-method benadering. Het onderzoek focust best niet (enkel) op geadopteerde personen die

¹³¹ De huidige bevoegdheden van de consulaire diensten in het interlandelijk adoptieproces beperken zich tot de legalisatie en eventuele becommentariëring van administratieve documenten (art. 34 CBW), het overmaken van het dossier naar de Federale Adoptieautoriteit, de afgifte van visa en verblijfsdocumenten na akkoord van FCA en DVZ, en eventueel het verlenen van assistentie en verhelderingen bij de opmaak van het lokale dossier.

(gekende) ervaring hebben met wanpraktijken. De onderzoeksopzet moet ruimer omschreven zijn, zodat de kennis van of ervaring met wanpraktijken niet de definiërende factor uitmaakt in de participantenwerving. Op die manier kan een zo ruim mogelijk beeld worden verkregen over de algemene welzijnsbevinding en geleefde ervaringen van geadopteerde personen in Vlaanderen.¹³² Daarnaast kunnen dergelijke longitudinale studies in het bijzonder nuttig zijn om de parcours en levenservaringen van laatstgenoemden in kaart te brengen, ten einde hun **collectieve (migratie)geschiedenis** te erkennen en voor toekomstige generaties te bewaren.

Aanbeveling 9

Wat de eventuele foutvraag en daaruit voortvloeiende aansprakelijkheidsvraag betreft voor wanpraktijken bij adopties uit het verleden, dient er bijkomend, diepgaander onderzoek te worden uitgevoerd.

Op basis van de empirie en onderzoeksresultaten van dit rapport kunnen geen conclusies getrokken worden omtrent de eventuele foutvraag en aansprakelijkheid van de betrokken actoren. Indien de Vlaamse Regering inzicht wil verkrijgen naar fouten en aansprakelijkheid met betrekking tot de wanpraktijken die hebben plaatsgevonden in het verleden, is een **diepgaand en multidisciplinair onderzoek** noodzakelijk, waar zowel juridische, politieke, criminologische als historische experts bij betrokken zijn. Dit vereist een exhaustief onderzoek van bestaand archiefmateriaal, een inzage in vertrouwelijke (strafrechtelijke) documenten, reconstructie-analyses, alsook veldwerkexpedities in landen van herkomst waar zich wanpraktijken hebben voorgedaan. Het ontwarren van verantwoordelijkheden en oorzaken van wanpraktijken kan ook een rol spelen bij het verwezenlijken van erkenning en verzoening (zie aanbeveling 3). In het buitenland en met betrekking tot de koloniale metissen hebben dergelijke onderzoeken reeds tot erkenning en verzoenende maatregelen geleid.¹³³

Aanbeveling 10

De mogelijkheden en risicofactoren van alternatieve ouderschapspraktijken dienen verder te worden onderzocht.

Gelet op de sterke afname van transnationale adopties en de toekomstige hervormingen in dit gebied, is het niet onrealistisch om transnationale adoptie voor te stellen als een uitdovende praktijk. Rekening houdend met de bestaande kindervens van kandidaat-adoptieouders dienen **alternatieven voor adoptie nader te worden onderzocht**. Hierbij moet rekening worden gehouden met de

¹³² Voor een recent buitenlands initiatief, zie het onderzoek van het Nederlandse Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in opdracht van de commissie-Joustra over de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967-1998 van 8 februari 2021 (pg. 27 ff *Rapport Commissie onderzoek interlandelijke adoptie*) [<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/08/tk-bijlage-coia-rapport>]

¹³³ Zie: Plechtige en herinnerende verklaring van de federale regering, 4 april 2019, https://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/news/0000009463/metis_verklaring_federale_regering.pdf; Rapport van de commissie-Joustra over de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid bij interlandelijke adoptie van kinderen in tenminste de periode 1967-1998. 8 februari 2021, pp.138; In Zwitserland werden er maatregelen getroffen omtrent (het onderzoeken en herstellen van) wanpraktijken bij Sri Lankaanse adopties in het verleden, zie: <https://www.bj.admin.ch/bj/en/home/aktuell/mm.msg-id-81577.html>.

eigenheid, de bestaansredenen en de modaliteiten van alternatieve ouderschapsvormen, zoals bij pleegzorg, evenals met pertinente ethische vraagstukken, zoals bij draagmoederschap en donorschap.

Het is mogelijk dat, in het licht van de uitdovende transnationale adoptiepraktijk, meer adoptieouders de weg zullen vinden naar het statuut van pleegzorg. Adoptie als statuut mag evenwel niet zonder meer geëxtrapoleerd worden naar pleegzorgsituaties. Pleegkinderen hebben vrijwel altijd ouders waarmee de juridische afstammingsband niet verbroken wordt. Toch is het mogelijk dat het statuut van (gewone) adoptie in bepaalde gevallen kan werken voor de betrokken actoren in het kader van pleegzorg, zijnde het pleegkind, pleegouders, en eerste ouders.

5. Literatuurlijst

Anagnost, A. (2000). Scenes of Misrecognition: Maternal Citizenship in the Age of Transnational Adoption. *Positions: East Asia Cultures Critique*, 8(2), 389-421.

Ancel M. (1958), *L'adoption dans les législations modernes*, Paris: Sirey.

Balcom K. (2011), *The Traffic in Babies: Cross-Border Adoption and Baby-Selling between the United States and Canada, 1930–1972*, Toronto: University of Toronto Press.

Balcom K. (2018), "Thinking with Adoption in Historical Research", *Adoption & Culture*, 6/1, 15-17.

Baughan E. (2017) "International Adoption and Anglo-American Internationalism, c. 1918-1925", *Past & Present*, 181-217.

Bennett, L. R. (2018). Infertility, Adoption, and Family Formation in Indonesia. *Medical Anthropology*, 37(2), 101-116.

Berckmans P., C. De Vocht & J. Van Houtte (1981), *Adoptie. Een rechtssociologische benadering*, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën.

Berebitsky J. (2000) *Like Our Very Own: Adoption and the Changing Culture of Motherhood 1851-1950*, University Press of Kansas.

Bhabha, J. (2004). Moving Babies: Globalization, Markets and Transnational Adoption. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 28(2), 181-197.

Billiet J. (1988), *Tussen bescherming en verovering. Sociologen en historici over zuilvorming*, Universitaire Pers Leuven.

Borcila A. (2015) *American Representations of Post-Communism. Television, Travel Sites and Post-Cold War Narratives*, Routledge.

Bos, P. (2007). *Once a mother: Relinquishment and adoption from the perspective of unmarried mothers in South India*. (Ph.D. dissertation), Radboud University Nijmegen, Nijmegen.

Bos, P., Reysoo, F., & Dambach, M. (2015). *Qualitative research into the root causes of child abandonment and child relinquishment in Viet Nam*. Geneva: International Social Service.

Bos, P., Reysoo, F., & Werdmulier, A. (2011). 'In één klap moeder, en ook weer niet'. *Onderzoek naar demografische en sociaal-economische kenmerken en motieven van vrouwen die tussen 1998-2007 in Nederland hun kind ter adoptie hebben afgestaan*. Retrieved from Den Haag en Den Bosch.

Bowlby J. (1951), *Maternal Care and Mental Health*. A report prepared on behalf of the World Health Organization as a contribution to the United Nations programme for the welfare of homeless children, WHO.

Branco, S. F. (2020). *The Colombian Adoption House: A case study*. *Adoption Quarterly*. doi:<https://doi.org/10.1080/10926755.2020.1834042>

Briggs L. (2008) "Transnationalism: A Category of Analysis" *American Quarterly* 60(30) 625-648.

Briggs L. (2012) *Somebody's Children: The Politics of Transracial and Transnational Adoption*, Duke University Press.

Brittingham, S. (2010). *Birth families and intercountry adoption in Addis Ababa, Ethiopia*. (MA thesis), Institute of Social Studies, The Hague.

Bromfield, N. F., & Rotabi, K. S. (2012). Human Trafficking and the Haitian Child Abduction Attempt: Policy Analysis and Implications for Social Workers and NASW. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 9(1), 13-25.

Budagwa A. (2014), *Noirs-Blancs, Métis. La Belgique et la ségrégation des métis du Congo-Belge et Ruanda-Urundi (1908-1960)*, Budagwa.

Buschmann, B. (2018). Building on precarious knowledge: The governing of family formation through matching practice in transnational adoption. *Transnational Social Review*, 8(1), 20-33.

Candaele C. (2017), "Grenzeloos ouderschap? Historisch denken over interlandelijke adoptie en transnationale verplaatsingen van kinderen", *Contemporanea*, 40(1), 1-5.

Candaele C. (2020a), "Catholic Humanitarianism and transnational adoptions of orphaned Indian youth", in Paoli & Scutaru (red.) *Child Migration and Biopolitics. Old and New Experiences in Europe*, Routledge, 64-88.

Candaele C. (2020b), "Mother Metropole. Adoptions of Rwandan Minors in Postcolonial Belgium", *Low Countries Historical Review*, 135(3-4), 209-233.

Cantwell, N. (2014). *The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption*. Florence: UNICEF.

Cardarello, A. (2009). The movement of the Mothers of the Courthouse Square: "Legal Child Trafficking," *Adoption and Poverty in Brazil*. *Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*, 14(1), 140-161.

Carp W. (2002) *Family matters: Secrecy and disclosure in the history of adoption*, Harvard University Press.

Carro, J. L. (1994). Regulation of Intercountry Adoption: Can the Abuses Come to an End. *Hastings International and Comparative Law Review*, 18(1), 121-155.

Cawayu, A., & De Graeve, K. (2020). From primal to colonial wound: Bolivian adoptees reclaiming the narrative of healing. *Identities: Global Studies in Culture and Power*. doi:<https://doi.org/10.1080/1070289X.2020.1757254>

Cheney, K., & Smith Rotabi, K. (2014). Addicted to Orphans: How the Global Orphan Industrial Complex Jeopardizes Local Child Protection Systems. In C. Harker, K. Hörschelmann, & T. Skelton (Eds.), *Geographies of Children and Young People: Vol. 11. Conflict, Violence and Peace* (pp. 1-19). Singapore: Springer.

Cheney, K., & Ucembe, S. (2019). The Orphan Industrial Complex: The Charitable Commodification of Children and Its Consequences for Child Protection. In K. Cheney & A. Sinervo (Eds.), *Disadvantaged Childhoods and Humanitarian Intervention. Processes of Affective Commodification and Objectification*(pp. 37-61). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Choy C. (2013) *Global Families: A History of Asian International Adoption in America*. NYU Press.

Clapton, G. (2003). *Birth Fathers and their Adoption Experiences*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Clemente Martínez, C.K. (2021). *Volver a los orígenes. Relacionalidad y biografía en adopciones transnacionales españoles-nepalíes*. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

De Graeve, K. (2013). Festive gatherings and culture work in Flemish-Ethiopian adoptive families. *European Journal of Cultural Studies*, 16(5), 548-564.

De Graeve, K. (2014). Transnationale adoptie en diversiteit: Over wortels en rugzakken. *Alert*, 40(2), 64-69.

De Graeve, K. (2016). Adoptiefeesten: Cultuur, Liefdadigheid en Gemeenschapsvorming bij Vlaams-Ethiopische Adoptiegezinnen. *Volkskunde*, 117(3), 247-264.

Denéchère Y. (2009) "Vers une histoire de l'adoption internationale en France", *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire* (2) 117-129.

Denéchère Y. (2009b) "La diplomatie française face à la nouveauté des adoptions internationales d'enfants dans les années 1960 et 1970", *Revue d'histoire diplomatique*, 75-89.

Denéchère Y. (2010), "Des adoptions d'État : les enfants de l'occupation française en Allemagne, 1945-1952", *Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine* 57(2) 159-179.

Denéchère Y. (2011), *Les enfants venus du loin. L'Histoire de l'adoption internationale en France*, Armand Colin.

Denéchère Y. (red.) (2020) *Enjeux postcoloniaux de l'enfance et de la jeunesse. Espace francophone (1945-1980)* Peter Lang.

Derksen M. (2014) "'On their Javanese sprout we need to graft the European civilization'. Fashioning local intermediaries in the Dutch Catholic mission, 1900-1942", *Tijdschrift voor Genderstudies* 19(1) 29-55.

Dickens, J. (2002). The paradox of inter-country adoption: analysing Romania's experience as a sending country. *International Journal of Social Welfare*, 11(1), 76-83.

Disney, T. (2017). The orphanage as institution of coercive mobility. *Environment and Planning*, 49(8), 1905-1921.

Dohle, A. (2008). Inside story of an adoption scandal. *Cumberland Law Review*, 39(1), 131-185.

Dorow S. (2005) *Transnational Adoption: A Cultural Economy of Race, Gender, and Kinship*, New York University Press.

Dubinsky K. (2010), *Babies without Borders: Adoption and Migration Across the Americas*, University of Toronto Press.

Eloy S. & F. Caestecker (2007), 'De opvang van Spaanse minderjarige oorlogsvluchtelingen in België', in H. Pauwels (ed.), *Los Niños: Tien vluchtelingenkinderen uit de Spaanse Burgeroorlog vertellen*, Epo, 199-220.

Eriksen K. (2020), "A Great Desire for Children: The Beginning of Transnational Adoption in Denmark and Norway during the 1960's", *Genealogy* 104(4), 1-19.

Fehrenbach H. (2007) *Race after Hitler: Black Occupation Children in Postwar Germany and America*, Princeton University Press.

Fehrenbach H. (2016), "From Aid to Intimacy: The Humanitarian Origins and Media Culture of International Adoption" in J. Paulmann (red.) *Dilemmas of Humanitarian Aid in the Twentieth Century*, Oxford University Press, 207-234.

Fieweger, M. E. (1991). Stolen Children and International Adoptions. *Child Welfare*, 70(2), 285-291.

Fineman, M.A. (1995), *The Neutered Mother, the Sexual Family and Other Twentieth Century Tragedies*. Routledge.

Firpo C. (2017) *The Uprooted: Race, Children, and Imperialism in French Indochina, 1890–1980*, University of Hawai'i Press.

Fonseca, C. (2003). Patterns of Shared Parenthood among the Brazilian Poor. *Social Text*, 21(1), 111-127.

Fonseca, C. (2011). The De-Kinning of Birthmothers: Reflections on Maternity and Being Human. *Vibrant - Virtual Brazilian Anthropology*, 8(2), 307-339.

Fonseca, C., Marre, D., & San Román, B. (2015). Child Circulation in a Globalized Era: Anthropological Reflections. In R. L. Ballard, N. H. Goodno, R. F. Cochran, & J. A. Milbrandt (Eds.), *The Intercountry Adoption Debate: Dialogues Across Disciplines* (pp. 157-192). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

Forkert J. (2012) "Refugees, orphans and a basket of cats: the politics of Operation Babylift", *Journal of Australian Studies*, 427-444.

Gallego Molinero, A. (2012). La adopción internacional en España: Nuevas miradas, nuevos escenarios. El caso de Etiopía. Universidad de Granada, Granada.

Ghequiere K. & S. Kanobana (2010) *De bastaards van onze kolonie. Verzwegen verhalen van Belgische metissen*, Roularta Books.

Hailu, D. (2017). Children for Families: An Ethnography of Illegal Intercountry Adoption from Ethiopia. *Adoption Quarterly*, 20(3), 201-221.

Hajtó V. (2017) *Milk sauce and paprika. Migration, Childhood and Memories of the Interwar Belgian-Hungarian Child Relief Project*, Leuven University Press.

Hawthorne, O.E. (2015). *Do International Corruption Metrics Matter? The Impact of Transparency International's Corruption Perception Index*. Lexington Books.

Heynssens S. (2017) *De Kinderen van Save. Een geschiedenis tussen België en Afrika*, Polis.

Hoelgaard, S. (1998). Cultural determinants of adoption policy: A Colombian case study. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 12(2), 202-241.

Högbacka, R. (2008). The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption. *Journal of Comparative Family Studies*, 39(3), 311-330.

Högbacka, R. (2014) *Intercountry adoption, countries of origin, and biological families: Working Paper 598*. International Institute of Social Studies. The Hague, The Netherlands. <https://repub.eur.nl/pub/77406>

Högbacka, R. (2016). *Global Families, Inequalities and Transnational Adoption: The De-kinning of First Mothers*. London: Palgrave Macmillan.

Högbacka, R. (2019). Intercountry adoption and the social production of abandonment. *International Social Work*, 62(1), 271-282.

- Hoksbergen R. (2011) *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*, Aspekt.
- Howell S. (2006), *The Kinning of Foreigners. Transnational Adoption in a Global Perspective*, Berghahn Books.
- Hübinette T. (2006) *Comforting an orphaned nation. Representations of international adoption and adopted Koreans in Korean popular culture*, Jimoondang Publishing Company.
- Hübinette T. (2020) "Transnational Adoption and the Emergence of Sweden's Progressive Reproductive Policy" in J. Wills, T. Hübinette & I. Willing (red.), *Adoption and Multiculturalism. Europe, the Americas and the Pacific*, University of Michigan Press.
- Hübinette, T. (2006). *From Orphan Trains to Babylifts: Colonial Trafficking, Empire Building, and Social Engineering*. In J. J. Trenka, J. C. Oparah, & S. Y. Shin (Eds.), *Outsiders Within: Writing on Transracial Adoption* (pp. 139-149). Cambridge, Massachusetts: South End Press.
- Hübinette, T. (2007). *Disembedded and free-floating bodies out-of-place and out-of-control: Examining the borderline existence of adopted Koreans*. *Adoption & Culture: The Interdisciplinary Journal of the Alliance for the Study of Adoption and Culture*, 1(1), 129-162.
- International Social Service (2010) *Earthquake in Haiti: Intercountry adoption cases*. Geraadpleegd op 15 januari 2021 via <https://iss-usa.org/blog/earthquake-in-haiti-intercountry-adoption-cases/>
- Johnson, K. A. (2004). *Wanting a Daughter, Needing a Son: Abandonment, Adoption, and Orphanage Care in China*. Minnesota: Yeong & Yeong Book Company.
- Johnson, K. A. (2016). *China's Hidden Children: Abandonment, Adoption and the Human Costs of the One-Child Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Jungalwalla A. (1984) "Adoption policies and experiences in India", in R. Hoksbergen (red.) *Adoption in worldwide perspective: A review of programs, policies and legislations in 14 countries*, Swets en Zeitlinger, 93–105.
- Katarova, E. (2018) "From Global Problems to International Norms: What Does the Social Construction of a Global Corruption Problem Tell Us about the Emergence of an International Anti-corruption Norm". *Crime, Law and Social Change* 70:299–313.
- Kim, E. (2010). *Adopted Territory: Transnational Korean Adoptees and the Politics of Belonging*. Durham: Duke University Press.
- Kim, H. (2015). *The Biopolitics of Transnational Adoption in South Korea: Preemption and Governance of Single Birthmothers*. *Body & Society*, 21(1), 58-89.
- Kim, H. (2016). *Birth Mothers and Transnational Adoption Practice in South Korea Virtual Mothering*. New York: Palgrave Macmillan.

Klein C. (2003) *Cold War Orientalism: Asia in the Middlebrow Imagination 1945–1961*, University of California Press.

Leifsen, E. (2008). Child Trafficking and Formalisation: The Case of International Adoption from Ecuador. *Children & Society*, 22(3), 212-222.

Leinaweaver J. (2019) "Transnational Adoption" in S. Bamford (red.) *The Cambridge Handbook of Kinship*, Cambridge University Press, 391-411.

Leinaweaver, J. B. (2008). *The Circulation of Children: Kinship, Adoption, and Morality in Andean Peru*. Durham: Duke University Press.

Leshkovich A., 'Rendering Infant Abandonment Technical and Moral: Expertise, Neoliberal Logics, and Class Differentiation in Ho Chi Minh City', *Positions* 20:2, 2012, 496-526.

Macedo F. (2015) "Action humanitaire et adoptions d'enfants étrangers en Suisse. Le cas de Terre des Hommes (1960-1969)", *Relations Internationales* (2) 81-94.

Macedo F. (2020) Choisir les enfants. Nationalité, race et « qualité » dans l'histoire globale de l'adoption internationale (1830-1980), *Doctoraatsverhandeling*, EHESS.

Mak G., M. Monteiro & E. Wesseling (2020) "Child Separation: (Post)Colonial Policies and Practices in the Netherlands and Belgium" *Low Countries Historical Review* 135(3-4) 4-28.

Makinde, O. A. (2016). Infant Trafficking and Baby Factories: A New Tale of Child Abuse in Nigeria. *Child Abuse Review*, 25(6), 433-443.

March, K. (2015). Finding My Place: Birth Mothers Manage the Boundary Ambiguity of Adoption Reunion Contact. *Qualitative Sociology Review*, 6(3), 106-122.

Maria, Bill de (2008), 'Neo-colonialism through measurement: a critique of the corruption perception index'. *Critical Perspectives on International Business* (4), 184–202.

Marre D. & L. Briggs (2009) "Introduction: The Circulation of Children" in D. Marre & L. Briggs (red.) *International Adoption. Global Inequalities and the Circulation of Children*, New York University Press, 1-29.

Marschall D. (2013), "International Child Saving", in P. Fass (ed.) *The Routledge History of Childhood in the Western World*, Routledge, 469-491.

McCreery Bunkers, K., Groza, V., & Lauer, D. P. (2009). International adoption and child protection in Guatemala: A case of the tail wagging the dog. *International Social Work*, 52(5), 649-660.

McKee K. (2016) "Monetary Flows and the Movements of Children: The Transnational Adoption Industrial Complex", *Journal of Korean Studies* 21 (1) 137-178.

Meier, P. J., & Zhang, X. (2008). Sold into adoption: The Hunan baby trafficking scandal exposes vulnerabilities in Chinese adoptions to the United States. *Cumberland Law Review*, 39(1), 87-130.

Melosh B. (2002), *Strangers and Kin: The American Way of Adoption*, Harvard University Press.

Mezmur B. (2010) "'The sins of the saviours': Child trafficking in the context of intercountry adoption in Africa", Den Haag: HCCH, retrieved via <https://assets.hcch.net/docs/a901d48c-3eba-4a9a-8026-fe42681e8126.pdf>

Mignot J. (2019), "Child adoption in Western Europe 1900-2015" in C. Dieboldt et al. (red.) *Cliometrics of the Family*, Springer.

Nijs K. (2002) *De aanneming van een kind en de dienstwillige voogdij. Adoptie in België van 1803 tot 1951*, Master's thesis, Universiteit Gent.

Ogus, A. (2004). Corruption and regulatory structures. *Law & Policy* (26), 329-346.

Oh A. (2015) *To Save the Children of Korea: The Cold War Origins of International Adoption*, Stanford University Press.

Oparah et al. (2006) *Outsiders Within: Writing on Transracial Adoption*, South End Press.

Park Nelson (2016) *Invisible Asians: Korean American Adoptees, Asian American Experiences, and Racial Exceptionalism*, Rutgers University Press.

Park Nelson, K. (2006). Shopping for Children in the International Marketplace. In J. J. Trenka, J. C. Oparah, & S. Y. Shin (Eds.), *Outsiders Within: Writings on Transracial Adoption* (pp. 89-104). Cambridge, Massachusetts: South End Press.

Park Nelson, K. (2016). *Invisible Asians: Korean American Adoptees, Asian American Experiences, and Racial Exceptionalism*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Paulis, C. (1991). Schaduw over zonnekinderen: Raciale waardeoordelen bij adoptiegezinnen. In *Racisme, donker kontinent: Clichés, stereotiepen en fantaziebeelden over zwarten in het Koninkrijk België* (pp. 151-167). Brussel: NCOS.

Peña, R. (2017). Stories Matter: Contextualizing the Black German American Adoptee Experience(s). In M. Shackleton (Ed.), *International adoption in North American literature and culture: Transnational, transracial and transcultural narratives* (pp. 197-220). Cham: Palgrave Macmillan.

Prébin, E. (2013). *Meeting once more: The Korean side of transnational adoption*. New York University Press: New York.

Pyl A. (2010) De evolutie van de adoptie in België in de 19e en 20ste eeuw, Master's thesis, Universiteit Gent.

Raleigh, E. (2018). *Selling Transracial Adoption: Families, Markets, and the Color Line*. Philadelphia: Temple University Press.

Roby, J. L., & Matsumura, S. (2002). If I give you my child, aren't we family? A study of birthmothers participating in Marshall Islands-U.S. adoptions. *Adoption Quarterly*, 5(4), 7-31.

Roux, S. (2020). In Their Best Interests. Diplomacy, Ethics, and Competition in The French World of Adoption. *French Politics, Culture & Society*, 38(3), 64-85.

Salvo Agoglia, I. & Herrera, F. (2020). 'I assumed he didn't exist': The birth father as the invisible member of the adoption kinship network. *Journal of Family Issues*. doi: <https://doi.org/10.1177/0192513X20984509>

Salvo Agoglia, I., & Alfaro Monsalve, K. (2019). 'Irregular Adoptions' in Chile: New Political Narratives about The Right To Know One's Origins. *Children & Society*, 33(3), 201-212.

San Román, B. & Rotabi, K. S. (2019) "Rescue, Red Tape, Child Abduction, Illicit Adoptions, and Discourse: Intercountry Adoption Attitudes in Spain." *International Social Work* 62 (1): 198–211.

Schrover M. (2020) "Parenting, citizenship and belonging in Dutch adoption debates 1900-1995" *Identities. Global Studies in Culture and Power*, 1-18.

Scutaru B. & Y. Denéchère (2014) "International adoption of Romanian children and Romania's admission to the European Union (1990-2007)" *Eastern Journal of European Studies* 1 (1) 135-151.

Selman P. (2015) "Global Trends in Intercountry Adoption: 2003-2013" in R. Ballard et al. (red.) *Intercountry Adoption Debate: Dialogues across Disciplines*, Cambridge Scholars Publishing, 9-48.

Serra, R. (2009). Child fostering in Africa: When labor and schooling motives may coexist. *Journal of Development Economics*, 88(1), 157-170.

Soliman, H., & Cable, S. (2011). Sinking under the weight of corruption: Neoliberal reform, political accountability and justice. *Current Sociology*, 59(6), 735–753.

Solinger R. (2001) *Beggars and Choosers: How the Politics of Choice Shapes Adoption, Abortion, and Welfare in the United States*, Hill and Wang.

Strong-Boag V. & R. Bagga (2009) "Saving, Kidnapping, or Something of Both? Canada and the Vietnam/Cambodia Babylift, Spring 1975," *American Review of Canadian Studies*, 39 (3) 271-289.

- Stuy, B. (2014). Open Secret: Cash and Coercion in China's International Adoption Program. *Cumberland Law Review*, 44(3), 355-416.
- Talle, A. (2004). Adoption practices among the pastoral Maasai of East Africa. In F. Bowie (Ed.), *Cross-Cultural Approaches to Adoption* (pp. 66-78). London: Routledge.
- Trémouroux M. (1973) L'Adoption. Rencontre de deux espérances, Duculot.
- Trenka, J. J., Oparah, J. C., & Shin, S. Y. (Eds.). (2006). *Outsiders Within: Writings on Transracial Adoption*. Cambridge: South End Press.
- United Nations General Assembly. (2010). Guidelines for the Alternative Care of Children (A/Res/64/142). Retrieved from New York: https://digitallibrary.un.org/record/673583/files/A_RES_64_142-EN.pdf
- Van Steen G. (2019) *Adoption, Memory, and Cold War Greece: Kid Pro Quo?*, University of Michigan Press.
- Van Vleet, K. E. (2009). "We Had Already Come to Love Her": Adoption at the Margins of the Bolivian State. *Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*, 14(1), 20-43.
- Van Vleet, K. E. (2019). Between Scene and Situation: Performing Racial and Gendered Alterity in a Cusco Orphanage. *Anthropological Quarterly*, 92(1), 111-141.
- van Wichelen, S. (2019). *Legitimizing Life: Adoption in the Age of Globalization and Biotechnology*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Varzally, A. (2017). *Children of Reunion: Vietnamese Adoptions and the Politics of Family Migrations*: University of North Carolina Press.
- Villalta, C. (2006). Cuando la apropiación fue adopción. Sentidos, prácticas y reclamos en torno al robo de niños. *Cuadernos de Antropología Social*, 24, 147-173.
- Volkman, T. A. (2003). Embodying Chinese Culture: Transnational adoption in North America. *Social Text*, 21(1), 29-55.
- Walmsley, E. (2008). Raised by Another Mother: Informal Fostering and Kinship Ambiguities in Northwest Ecuador. *Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*, 13(1), 168-195.
- Wang, L. K. (2016). *Outsourced Children: Orphanage Care and Adoption in Globalizing China*. Stanford: Stanford University Press.
- Watenpaugh K. (2013) "'Are There Any Children for Sale?': Genocide and the Transfer of Armenian Children (1915–1922)", *Journal of Human Rights* 12(3) 283-295.

Wekker, G., Åsberg, C., van der Tuin, I., & Frederiks, N. (2007). "Je hebt een Kleur, maar je bent Nederlands": Identiteitsformaties van Geadopteerden van Kleur. Utrecht: Leerstoelgroep Gender Studies.

Wesseling, E. (2018) "Creating Historical Genealogies for Intercountry Adoption", *Adoption & Culture* (1) 30-32.

Willing, I., & Fronek, P. (2014). Constructing Identities and Issues of Race in Transnational Adoption: The Experiences of Adoptive Parents. *British Journal of Social Work*, 44(5), 1129-1146.

Winslow R. (2015) "Thinking historically about intercountry adoption" in R. Ballard et al. (red.) *Intercountry Adoption Debate: Dialogues across Disciplines*, Cambridge Scholars Publishing, 331-348.

Winslow R. (2017) *The Best Possible Immigrants. International Adoption and the American Family*, University of Pennsylvania Press.

Wyver, R. (2017). "Almost the Same, but not Quite": Mimicry, Mockery and Menace in Swedish Transnational/-racial Adoption Narratives. Malmö University, Malmö. (MIM Working Papers Series 17:7)

Yngvesson B. & S. Coutlin (2006) "Backed by papers: Undoing persons, histories, and return" *American Ethnologist* , 33(2), 177–190.

Yngvesson, B. (2010). *Belonging in an Adopted World: Race, Identity, and Transnational Adoption*. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Zahra T. (2011) *The Lost Children. Reconstructing Europe's Families after World War II*, Harvard University Press.

6. Bijlagen

6.1. Klachtentabellen

6.1.1 Steunpunt Adoptie¹³⁴

Afkomst / Onderwerp	Kandidaat-adoptieouders	Adoptieouders	Eerste ouders	Geadopteerden
Juridische procedure	7	1	1	2
Communicatie	2			
Adoptiesysteem				3
Kindvoorstel/medisch profiel	2	2		
Gebrekkige informatieverstrekking	5			1
Nazorg		1		5
TOTAAL= 32	16	4	1	11

6.2.2 Vlaams Centrum voor Adoptie¹³⁵

Afkomst / Onderwerp	(kandidaat-)adoptieouder(s)	Adoptieouder(s)	(Vertegenwoordiger van) eerste ouder(s)	Geadopteerde(n)	Onbekend
Onregelmatigheden in adoptiedossier				1	
Juridische procedures België	8				1
Werking adoptiedienst	16	2			6
(Kritiek op) adoptiesysteem, algemeen	8				2
Vermoedens van adoptiefraude	1	1			2
Kindprofiel/toewijzing	5	3			

¹³⁴ Klachten werden digitaal en (vergaand) geanonimiseerd aangeleverd. De adoptiedienst en afkomstland was onbekend. De klachten dateren van 2015 tot en met 2020.

¹³⁵ De klachten werden digitaal en geanonimiseerd aangeleverd. De eerste klacht dateert uit 2005, en de laatste uit 2020. Klachtenlijsten met een registratie tot en met mei 2020 zijn doorgegeven. Het VCA heeft verduidelijkt dat de doorgegeven klachtenlijsten enkel betrekking hebben op klachten die gedeponereerd werden via de centrale klachtendienst (tweedelijnsbijstand). Ongenoegens/klachten die rechtstreeks aan het VCA of aan de adoptiediensten zelf zijn geuit (eerstelijnsbijstand), horen hier niet bij. Klachten over adoptie waarvan de omschrijving van de klacht niet helemaal duidelijk was (n=4) zijn niet opgenomen. Ook klachten die geen betrekking hebben op adoptiepraktijken zijn niet in de tabel opgenomen.

Gebrekkige informatieverstrekking/ communicatie door dienst	17	4			3
Nazorg		5			
Publieke perceptie (negatieve berichtgeving)		1			
Tussen TOTAAL	55	16		1	14
TOTAAL	86				

6.2.3 Kinderrechtencommissariaat¹³⁶

Afkomst	Kandidaat-adoptieouder(s)	Adoptieouder(s)	(Vertegenwoordiger van) eerste ouder(s)	Geadopteerde(n)	Onbekend
Onderwerp					
Juridische procedures land van herkomst	1				
Juridische procedures België	5		1	1	1
Consulaire aangelegenheden	2				2
Werking adoptiedienst	1	2			1
(Kritiek op) adoptiesysteem	2			2	
Vermoedens van adoptiefraude				1	2
Kindprofiel				1	1
Gebrekkige informatieverstrekking door dienst	1				
Nazorg		1		1	
Publieke perceptie (negatieve berichtgeving)	1				
Tussen TOTAAL	13	3	1	6	7
TOTAAL	30				

¹³⁶ De klachten werden fysiek (archiefmateriaal) en digitaal aangeleverd, na het nemen van de nodige voorzorgen omtrent anonimiteit. Overlappende klachten werden slecht één keer opgenomen. De geregistreeerde klachten dateren van 2001 tot 2019. Klachten omtrent adoptie waarvan de omschrijving van de klacht niet helemaal duidelijk was (n= 5) zijn niet opgenomen. Ook klachten die geen betrekking hebben op adoptiepraktijken zijn niet in de tabel opgenomen.

6.2. Parameter-tabellen¹³⁷

6.2.1 Tabel Corruptie-index (CPI) voor landen van herkomst¹³⁸

Land	CPI (in 2020)	Rangschikking
Burkina Faso	42/100	78/180
China	40/100	86/180
Ethiopië	38/100	94/180
Filipijnen	34/100	115/180
Guinee	28/100	137/180
Haïti	18/100	170/180
India	40/100	86/180
Kazachstan	38/100	94/180
Oeganda	27/100	142/180
Polen	56/100	45/180
Portugal	61/100	33/180
Rusland	30/100	129/180
Sri Lanka	38/100	94/180
Thailand	36/100	104/180
Zuid-Afrika	44/100	69/180

Bron: Transparency International

6.2.2 Tabel omtrent geboorteregistratie in landen van herkomst¹³⁹

Land	Percentage registratie (%)
Burkina Faso	76,9 (in 2010)
China	<50 (in 2011) ¹⁴⁰
Ethiopië	2,7 (in 2016)
Filipijnen	91,8 (in 2017)
Guinee	62 (2018)
Haiti	84,8 (in 2017)
India	79,7 (in 2016)
Kazachstan	99,7 (In 2015)
Oeganda	32,2 (In 2016)
Polen	100
Portugal	100
Sri Lanka	97,2
Rusland	89,1 (in 2012) ¹⁴¹
Thailand	99,5
Zuid-Afrika	88,6

Bron: UNICEF

¹³⁷ De in de tabellen opgenomen landen betreffen de vijftien herkomstlanden waaruit tussen 2006 en 2019 de meeste kinderen in Vlaanderen werden geadopteerd. Dit betreft enkel de adopties van niet-gekende kinderen die door het VCA werden omkaderd.

¹³⁸ Gezien de variëteit in jaartallen waarop de vastgestelde wanpraktijken betrekking hebben, heeft de werkgroep ervoor gekozen om enkel berekeningen uit het jaar 2020 in de tabel weer te geven.

¹³⁹ Zie (UNICEF): https://data.unicef.org/resources/data_explorer/unicef_f/?ag=UNICEF&df=GLOBAL_DATAFLOW&ver=1.0&dq=.PT_CHLD_Y0T4_REG..&startPeriod=2016&endPeriod=2020

¹⁴⁰ Een verslag uit 2011 van NCBI (National Center for Biotechnology Information is een onderdeel vormt van de National Institutes of Health) vermeldt dat de registratie van geboorten onder de 50 % zou liggen: zie <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2990197/>

¹⁴¹ Een verslag uit 2020 rapporteert dat in 2012, 89,1% van de geboorten in Rusland werd geregistreerd: zie <https://www.humanfertility.org/Docs/RUS/RUScom.pdf>

6.2.3. Tabel Haags Adoptieverdrag en landen van herkomst.¹⁴²

Land	Ratificatie – geen lid
Burkina Faso	Lid 1996
China	Lid 2006
Ethiopië	Geen lid
de Filipijnen	Lid 1996
Guinee	Lid 2003
Haïti	Lid 2013
India	Lid 2003
Kazachstan	Lid 2010
Oeganda	Geen lid
Polen	Lid 1995
Portugal	Lid 2004
Rusland	Ondertekend in 2000, niet geratificeerd
Sri Lanka	Lid 1995
Thailand	Lid 2004
Zuid-Afrika	Lid 2003

Bron: HCCH

¹⁴² In de schoot van de HCCH werd op 29 mei 1993 het verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie gesloten (*Haags Adoptieverdrag*). De ratificatie hiervan gebeurde in België op 26 mei 2005 (zie verder: Juridisch deelrapport).